Қазақстан Республикасының 2003-2005 жылдарға арналған Мемлекеттік аграрлық азық-түлік бағдарламасы туралы

Күшін жойған

Қазақстан Республикасы Президентінің 2002 жылғы 5 маусымдағы N 889 Жарлығы. Күші жойылды - Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 18 маусымдағы N 829 Жарлығымен

Ескерту. Күші жойылды - Қазақстан Республикасы Президентінің 2009.06.18 N 829 Жарлығымен.

Республикалық баспасөзде мазмұны жариялануға тиіс

Қазақстан Республикасының Конституциясы 44-бабының 8) тармақшасына сәйкес қаулы етемін:

1. Қоса беріліп отырған Қазақстан Республикасының 2003-2005 жылдарға арналған Мемлекеттік аграрлық азық-түлік бағдарламасы (бұдан әрі - Бағдарлама) бекітілсін.

2. Қазақстан Республикасының Үкіметі Бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын бір ай мерзімде әзірлесін және бекітсін.

3. Бағдарламаға жұмыс істейтін барлық министрліктер, агенттіктер, ведомстволар және облыстардың әкімдері оны іске асыру жөнінде шаралар қабылдасын.

4. Бағдарламаның орындалуын қамтамасыз етуді бақылау және үйлестіру Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігіне жүктелсін.

5. Осы Жарлық қол қойылған күнінен бастап күшіне енеді.

Қазақстан Республикасының Президенті

Қазақстан Республикасы Президентінің
2002 жылғы 5 маусымдағы
N 889 Жарлығымен
бекітілген

Қазақстан Республикасының 2003-2005 жылдарға арналған Мемлекеттік аграрлық азық-түлік бағдарламасы

Астана, 2002 жыл Паспорт

Атауы	Қазақстан Республикасының 2003-2005 жылдарға арналған мемлекеттік аграрлық азық-түлік бағдарламасы

Негіз "Қазақстан Республикасының ішкі және сыртқы саясатының 2003 жылға арналған негізгі бағыттары туралы" Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы

Негізгі әзірлеушісі Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі

Мақсаты Агроөнеркәсіптік кешеннің тиімді жүйесін қалыптастыру және бәсекеге қабілетті өнім өндіру негізінде Қазақстанның азық-түліктік қауіпсіздігін қамтамасыз ету Бағдарламаның мақсатына жету үшін мынадай міндеттерді шешу көзделеді:

Міндеттері елдің азық-түліктік қауіпсіздігін қамтамасыз ету; аграрлық бизнестің тиімді жүйесін қалыптастыру; ауыл шаруашылығы өнімін және оны қайта өңдеу өнімдерін ішкі және сыртқы рыноктарда сату көлемін ұлғайту; ауыл шаруашылығы өндірісін мемлекеттік қолдау шараларын ұтымды ету

Бағдарламаның негізгі басымдықтары Елдің азық-түліктік қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесінің тұрақтылығын арттыру, аграрлық бизнестің тиімді жүйесін қалыптастыру, отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру және ішкі рынокта да, сыртқы рынокта да сату көлемін ұлғайту, азық-түлік импортының деңгейін төмендету, ауыл шаруашылығы өндірісін мемлекеттік қолдау шараларын ұтымды ету, аграрлық азық-түлік кешенін мемлекеттік басқаруды оңтайландыру

Қаржыландыру көздері Республикалық және жергілікті бюджеттердің қаражаты, бюджеттен тыс көздердің қаражаты (заем қаражаты, тікелей инвестициялар

,

гранттар және басқа қаржы институттарының қаражаты)

Бағдарламаны іске асырудан күтілетін түпкілікті нәтиже — Халықтың тұрмыс деңгейін көтеруді қамтамасыз ететін экономика саласының серпінді өсуіне қол жеткізу

Іске асыру мерзімі — 2003-2005 жылдар

Кіріспе

Бұрынғы өндірістік қатынастар күйреуінің және жаңасы қалыптасуының әсерінен қатты дағдарыс кезеңін бастан кешірген аграрлық азық-түлік секторы соңғы жылдарда тұрақтанды. Елімізде ЖІӨ-нің көлеміндегі ауыл шаруашылығы өндірісінің үлесі 8,5% деңгейінде анықталды (2000 жылы 8,1%, 2001 жылы 8,7%) * және 1999 жылдан бастап ауыл шаруашылығы жалпы өнім өндірісінің көлемі жыл сайын орта есеппен 13,5 %-ға ұлғаюда. Салада, тұтастай алғанда оңды қаржылық нәтижелер көріне бастады: 2000 жылы 4,3 млрд. теңге сомасында пайда алынды, 2001 жылы 7,8 млрд. теңге сомасында пайда алынады деп күтілуде. Негізінен олар өсімдік өсіруден алынатын пайдаға негізделген. Әзірге мал шаруашылығынан кіріс алу тұрақты емес, 2000 жыл шығынмен аяқталды, 2001 жылы пайда алынады деп күтілуде.

*) 2001 жылғы - жедел деректер.

Сала қазір ашық экономика және тамақ өнімдері мен ауыл шаруашылығы өнімі саудасының әлемдік жүйесі жағдайында оны тиімді дамытуды қамтамасыз етудің жаңа кезеңі алдында тұр.

Бұдан кейінгі экономикалық қайта құрулар қисыны аграрлық бизнестің ұтымды құрылымын қалыптастырумен, агротехнологиялардың деңгейін көтерумен, ауыл шаруашылығы өндірісінің маркетингтік стратегиясына, ішкі рыноктағы импорт алмасуға, жақын және алыс шетелдерге экспортты жандандыруға көшумен байланысты аграрлық саладағы өсудің жаңа сапасына өтуді талап етеді.

Қазақстанның ДСҰ-на қосылуымен байланысты артықшылықтар мен шығындардың жалпы теңгерімін бағалау үлкен проблема болып отыр. Басты міндет - халықаралық саудада құқықтарды шектеуді болдырмау және бұл ретте азық-түліктік қауіпсіздік пен елдің аграрлық секторын тиімді дамыту мүмкіндігін сақтай отырып, тауарлар мен қызметтер көрсетудің әлемдік рынокқа қол жетімділігін нақты жақсартуды қамтамасыз ету.

Агроөнеркәсіптік кешенді дамыту нарыққа бағдарланған экономиканың заңдылықтарына сәйкес жүргізілетін болады, сондықтан өндіріс тиімділігінің,

отандық тамақ өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігінің, олардың сапасының халықаралық талаптарға сәйкестігінің көрсеткіштері басым болуы тиіс.

Агроөнеркәсіптік кешеннің жұмыс істеу ерекшелігі, азық-түліктік қауіпсіздікті қамтамасыз ету экономиканың басқа салаларына қарағанда, мемлекеттік реттеу және мемлекеттік қолдау үлкен рөл атқаруы тиіс осындай аграрлық азық-түлік саясатын жүргізуді талап етеді.

2005 жылдың соңына қарай елдің аграрлық азық-түлік кешенінде бәсекеге қабілетті өнім өндірудің негізі қаланатын, азық-түліктік қауіпсіздік жүйесінің тұрақтылық тетіктері әзірленетін, өндіру мен сатудың теңдестірілген рыноктары қалыптасатын, экспорт мүмкіндіктері кеңейтілетін болады.

1. Аграрлық азық-түлік бағдарламасының мақсаты, міндеттері мен өлшемдері

2003-2005 жылдарға арналған мемлекеттік аграрлық азық-түлік бағдарламасының негізгі мақсаты агроөнеркәсіптік кешенінің тиімді жүйесін қалыптастыру және бәсекеге қабілетті өнім өндіру негізінде Қазақстанның азық-түліктік қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады.

Бағдарламаның мақсатына жету үшін мынадай міндеттерді шешу көзделеді:

елдің азық-түліктік қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

аграрлық бизнестің тиімді жүйесін қалыптастыру;

ауыл шаруашылығы өнімін және оның қайта өңдеу өнімдерін ішкі және сыртқы рыноктарда сату көлемін ұлғайту;

ауыл шаруашылығы өндірісін мемлекеттік қолдау шараларын ұтымды ету.

Аграрлық азық-түлік бағдарламасының тиімділігін бағалау үшін агроөнеркәсіптік кешеннің сапалық жай-күйін анықтауға мүмкіндік беретін өлшемдер жүйесі пайдаланылатын болады. Ағымдағы жай-күй мен күтілетін нәтижелер мынадай өлшемдер топтары бойынша бағаланатын болады:

1) халықты азық-түлікпен қамтамасыз етуді және қамтамасыз ету жүйесінің тұрақтылық деңгейін сипаттаушылар:

азық-түліктің нақты және экономикалық қол жетімділік деңгейі;

ішкі тұтыну рыногындағы тамақ өнімдері импортының үлес салмағы;

мемлекеттік материалдық резервтер жүйесінде азық-түлік запастарының болуы (құпия);

ел халқының тұтыну нормаларының стандарттарын қамтамасыз ету үшін тамақ өнімдерін өндірудің қажетті көлемін сипаттайтын шекті мәндер;

тамақ өнімдерінің сапа және қауіпсіздік стандарттарына сәйкестік деңгейі;

2) ауыл шаруашылығы өндірісін және қайта өңдеуді дамытудың тиімділігін сипаттаушылар:

аграрлық бизнес пен қайта өңдеу кәсіпорындары кірістерінің деңгейі;
ғылыми негізделген аграрлық технологиялар мен қайта өңдеу технологияларын қолдану деңгейі;
ішкі азық-түлік рыногындағы негізгі тамақ өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігі;

сыртқы сауда айналымының оң сальдосы;
ауыл шаруашылығы өнімін өндірудің көлемі мен өткізу рыноктары сыйымдылығының теңдестірілуі;
халықты жұмыспен қамтудың өсуі;
3) аграрлық азық-түлік кешенін мемлекеттік реттеу деңгейін сипаттаушылар:
заңнамалық базаның агроөнеркәсіптік сектордағы нарықтық өндірістің қажеттіктеріне сәйкестік;
ауыл шаруашылығы мақсатындағы тауарлар мен қызметтер көрсетуге кедендік-тарифтік және салық режимі;
тамақ өнімдеріне баға белгілеуді реттеу деңгейі;
ауыл шаруашылығы өнімі мен тамақ өнімдерін өндіруді мемлекеттік бақылау және қадағалау жүйесі;
ауыл шаруашылығы өнімі мен тамақ өнімдерін өндіруді мемлекеттік қолдау мөлшерлері және тиімділігі.

2. Азық-түліктік қауіпсіздікті қамтамасыз ету

Азық-түліктік қауіпсіздік - сыртқы және ішкі жағдайларға қарамастан, тамақтанудың физиологиялық нормаларына сәйкес халықтың тамақ өнімдеріне деген қажеттерін қанағаттандыратын тиісті ресурстармен, әлеуетпен және кепілдіктермен қамтамасыз етілген экономиканың, соның ішінде оның агроөнеркәсіптік кешенінің жай-күйі ("Астық туралы" Қазақстан Республикасының Заңы 19.01.2001 ж. N 143 -II-ҚРЗ).
Елдің азық-түліктік қауіпсіздігінің ағымдағы жай-күйі:
2.1. Азық-түліктің нақты қол жетімділік деңгейі
Азық-түліктің нақты қол жетімділігі тұтыну нормаларына сәйкес келетін көлемде және түр-түрлерімен, тұтыну орындарында оның үздіксіз болуы ретінде анықталады:
тамақ өнімдеріне нақты қол жетімділік деңгейін бағалау тамақ өнімдерін нақты тұтыну көлемінің тұтыну стандарттарының негізінде есептелген, халықтың қажетті тұтыну көлеміне сәйкестігі ретінде анықталады;
Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің "Тағам институты " ЖАҚ-ы Қазақстанның орташа статистикалық тұрғыны тұтынатын тағам

энергиясының ұсынылатын деңгейіне негізделген тамақ өнімдерін тұтынудың ең төменгі нормаларын әзірледі;

халықтың тамақ өнімдерін тұтынуының тұтыну стандарттарына сәйкестігін талдау (1-кесте) тұтастай алғанда, Қазақстанда тамақ өнімдерін тұтынудың ең төменгі деңгейі қамтамасыз етілетіндігін көрсетеді;

тамақ өнімдерінің жекелеген топтары бөлінісінде елеулі айырмашылықтар бар : егер нан мен нан-тоқаш өнімдері, картоп, көкөніс, ет және ет өнімдері, күнбағыс майы, сүт өнімдері мен қант бойынша тұтыну шекті мәндер деңгейінен жоғары немесе деңгейінде болса, ал жеміс-жидек, жұмыртқа, балық пен балық өнімдері бойынша нақты тұтыну тұтынудың ең төменгі нормаларынан төмен.

1-кесте

Республика халқының азық-түлікті жан басына шаққанда тұтыну стандартына кг/жылмен нақты тұтынуы

Азық-түліктің түрі	Нақты тұтыну, кг/жыл			Тұтыну стандарты, кг/жыл*	Нақты тұтынудың тұтыну стандартына ара-қатынасы, %		
	1990 ж	1997 ж	2000 ж		1990 ж	1997 ж	2000 ж
Нан өнімдері	148	200	105	116,17	127,4	172,2	90,4
Картоп	86	68	66	62,34	138,0	109,1	105,9
Көкөністер мен бақша дақылдары	76	55	85,5	55,14	137,8	99,7	155,1
Жеміс-жидектер	23	9	15	29,19	78,8	30,8	51,4
Ет және өнімдер	73	50	44	41,6	175,5	120,2	105,8
Сүт және өнімдер	311	196	235	179,53	173,2	109,2	130,9
Жұмыртқа, дана	225	69	102	103,4	217,6	66,7	98,6
Балық және өнімдер	10,3	3,5	3,5	4,38	235,2	79,9	79,9
Қант	38	18,1	21	15,26	249,0	118,6	137,6
Өсімдік майы	11,2	6,5	8,9	8,47	132,2	76,7	105,1
Рационның энергетикалық құндылығы, ккал	3012	2367	2192	2165	139,1	109,3	101,2

* "Қазақ тағам академиясы" ЖАҚ әзірлеген және осы Бағдарламаны әзірлеу кезінде пайдалану үшін ұсынылған

Елдің азық-түліктік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің деңгейі көбінесе оның өзін-өзі азық-түлікпен қамтамасыз ету мүмкіндігіне байланысты (2-кесте).

2-кесте

Ел халқының өзін-өзі азық-түлікпен қамтамасыз ету деңгейі

Атауы	Тамақ өнімдерін тұтыну стандарттары, кг/жыл	Республика бойынша тамақ өнімдерін тұтынудың шекті деңгейі (* халық х 2-баған), тонна
1	2	3
Нан өнімдері (қарабидай нанын, күріш пен бұршақ тұқымдастарды қоспай, ұнға есептегенде)	92,12	1 375 969
Бидай ұны	18,25	270 865
Бидай наны	94,45	1 401 817
Макарондар	4,38	65 008
Қарабидай наны	23,73	352 198
Күріш	8,07	119 774
Бұршақ тұқымдастар	3,72	55 212
Картоп	62,34	925 244
Көкөністер және бақша дақылдары, барлығы	55,14	818 382
Капуста	14,73	218 621
Пияз	14,66	217 582
Сәбіз	11,15	165 487
Қызылша	1,46	21 669
Бақша дақылдарын қоса, басқа көкөністер	13,14	195 023
Жеміс-жидектер, барлығы	27,37	406 223
Алмалар	23,73	352 198

Жидектер (жүзім және т.б.)	3,70	54 915
Шырын жемістілер	1,83	27 161
Қант	15,26	226 487
Ет өнімдері (етке есептегенде)	41,60	617 423
Сиыр еті	14,60	216 692
Шошқа еті	10,22	151 684
Қой еті	8,03	119 180
Құс еті	5,47	81 185
Басқа жануарлардың еті	2,55	37 847
Балық, барлығы	4,38	65 008
Жұмыртқа (мың дана)	0,1034	1 535
Сүт өнімдері (сүтке есептегенде)	179,53	2 664 566
Сүт, л.	91,24	1 354 175
Қаймақ	2,19	32 504
Ақ ірімшік	2,19	32 504
Мәйекті ірімшік	2,55	37 847
Сары май	2,19	32 504
Өсімдік майы	8,47	125 711
Күнбағыс майы, л.	6,53	96 918
Маргарин	1,75	25 973
Майонез	0,73	10 835
Басқалар		
Шай	0,08	1 217
Ашытқы	0,06	816
Дәмдеуіштер	0,07	980
Тұз	0,37	5 492

____

(таблицаның жалғасы)

____

Ауыл шаруашылығы өніміне есеп. ! Ауыл шаруашылығы өнімін ! Қамтамасыз
тегенде, республика бойынша ! нақты өндіру, ! етілуі, %
тамақ өнімдерін тұтынудың шекті ! тонна*** !
деңгейі !
___________________________________! !
өнім ! тонна ! !

____

4	5	6	7
_ _ _ _ _			
Бидай, барлығы	1 859 963	9 073 460	487,8
Бидай		416 715	
Бидай		1 341 195	
Бидай		102 053	
Қарабидай	336 967	48 340	14,3
Күріш	184 268	214 320	116,3
Бұршақ тұқымдастар	78 874	25 620	32,5
Картоп	925 244	1 692 560	182,9
Көкөністер және бақша дақылдары, барлығы	818 382	1 965 200	240,1
Капуста	218 621	262 670	120,1
Пияз	217 582	256 490	117,9
Сәбіз	165 487	163 620	98,9
Қызылша	21 669	77 470	357,5
Бақша дақылдарын қоса, басқа көкөністер	195 023	1 204 950	617,9
Жеміс-жидектер, барлығы	406 223	201 750	49,7
Алмалар	352 198	154 840	44,0
Жидектер (жүзім және т.б.)	54 915	133 090	242,4
Шырын жемістілер	-	-	-
Қант қызылшасы*	1 887 395	272 680	14,4
Ет, барлығы	617 423	622 600	101,0
Сиыр еті	216 692	306 300	141,4
Шошқа еті	151 684	133 400	87,9
Қой еті	119 180	91 200	76,5
Құс еті	81 185	33 300	41,0
Басқа жануарлардың еті	37 847	58 400	154,3
Балық, барлығы	92 868	**40 000	43,1
Жұмыртқа	1 535	1 692	110,3
Сүт, барлығы	2 664 566	3 730 200	140,0
Сүт, л.	1 354 175	3 730 200	275,5
Қаймақ	32 504	40 273	123,9
Ақ ірімшік	32 504	3461	10,6
Мәйекті ірімшік	37 847	4141	10,9

Сары май	32 504	3 351	10,3
Майлы дақылдар	628 554	140 150	22,3
Күнбағыс майы	484 588	104 630	21,6
Маргарин	25 973	10449	40,2
Майонез	10 835	6370	58,8
Ш а й	-	-	-
Ашытқы	816	4914	602,0
Дәмдеуіштер	-	-	-
Тұз	21 669	11 341	52,3

* 2001 жылғы 1 қаңтарда халық саны 14841,9 мың адам болды

** жедел деректер

*** ішкі өндірістік тұтынуды есепке алмағанда

Тұтыну стандарттарына сәйкес республика халқының тамақ өнімдерімен қамтамасыз етілуін талдау, тұтастай алғанда республика тамақ өнімдерінің негізгі түрлерімен өзін-өзі қамтамасыз етіп отырғанын көрсетеді:

бидай, күріш, картоп, көкөніс, жидек, ет, сүт, жұмыртқа бойынша қамтамасыз етілу шекті мәннен жоғары;

қара бидай, бұршақ тұқымдас, алма, қант, құс еті, балық, майлы дақылдар мен күнбағыс бойынша нақты өндіріс тұтынудың стандарттық нормаларынан төмен.

2.2. Экономикалық қол жетімділік деңгейі

Азық-түлікке экономикалық қол жетімділік ең төменгі тұтыну себетіне енгізілген көлемде баға мен кірістің қалыптасқан деңгейі жағдайында халықтың азық-түлік тауарларын сатып алу мүмкіндігі ретінде анықталады.

3-кесте

Халықтың кірістері деңгейі

	1999 ж.	2000 ж.	2001 ж.
1 Халықтың ақшалай кірісі (бір айда орташа жан басына шаққанда) теңге	5539	6499	7316
2 Күнкөріс деңгейінің шамасы (бір айда орташа жан басына шаққанда) теңге	3394	4007	4596
3 Экономикалық қол жетімділік коэффициенті (1-жол : 2-жолға)	1,63	1,62	1,59

2001 жылы жан басына шаққанда орташа номиналдық ақшалай кіріс республика бойынша бір айда орта есеппен 7316 теңге болды, бұл елімізде айына орташа есеппен 4596 теңге көлемінде қалыптасқан ең төменгі күнкөріс деңгейін қамтамасыз етеді.

Алайда халықтың топтары мен республиканың аймақтары бойынша кіріс деңгейінің елеулі саралануы байқалады. 2001 жылы республика бойынша тұтастай алғанда кірісі ең төменгі күнкөріс деңгейінен аз халықтың үлесі 28,4 пайыз болды, оның үстіне осы халықтың үлесі қалада 20,4 %, ал ауылда 38,0 %. Кірісі ең төменгі күнкөріс деңгейінен аз халықтың үлесі Атырау облысында - 40,9%, Жамбыл облысында - 48,4%, Оңтүстік Қазақстан облысында - 38,4%, Қызылорда облысында - 38,5%, Алматы облысында - 39,3%, Маңғыстау облысында - 46,2%.

Кірісі азық-түлік себетінің құнынан аз халықтың үлесі республика бойынша орташа есеппен 11,3% болды, оның ішінде қалада 7,15%, ауылда 16,3%, олардан Маңғыстау облысында, ауылда - 83,5 %, Атырау облысында - тиісінше - 24,9%, Ақтөбе облысында - 22,9%, Қостанай облысында - 22,8%.

2.3. Ішкі тұтыну рыногындағы тамақ өнімдері импортының үлес салмағы

ФАО бағалауы бойынша азық-түлік импортының қауіпсіз деңгейі, тұтастай алғанда тұтыну деңгейінің 17%-нан аспауы тиіс.

Ауыл шаруашылығы өнімдерінің негізгі түрлерін тұтынудағы импорттың үлесі болмашы.

4-кесте

Негізгі тамақ өнімдерін тұтынудағы импортының үлесі, %

Өнімдердің атауы	1995 ж	1996 ж	1997 ж	1998 ж	1999 ж	2000 ж
Нан өнімдері (нан және макарон тағамдары, жарма)	1,0	0,7	0,7	3,8	3,4	3,4
Картоп	0,3	1,9	0,7	1,5	2,8	4,1
Көкөністер мен бақша дақылдары	4,1	-	1,8	1,9	3,2	1,8
Ет және ет өнімдері	0,96	2,3	6,4	6,9	3,9	5,1
Сүт және сүт өнімдері	2,4	3,2	5,3	6,2	5,6	9,2
Жұмыртқа (дана)	0,8	2,7	1,7	3,5	5,4	10,5
Балық және балық өнімдері	18,8	-	31,4	30,6	57	82,9

Сондай-ақ түбегейлі өңделген ет, сүт өнімдері, май және мал майлары мен өсімдік майлары, кондитер тағамдарының тұтыну рыногындағы импорттық үлесі соншалықты төмен емес (40%-дан 60%-ға дейін) және ішкі рыноктың тауар импортына аса тәуелді екендігін сипаттайды (5-кесте).

Тамақ өнімдерін өндіру және олардың импорты (мың тонна)

5-кесте

Көрсеткіштер	1995				1997			
	барлығы	оның ішінде өндіріс	оның ішінде импорт	Импорт үлесі, %	барлығы	оның ішінде өндіріс	оның ішінде импорт	Импорт үлесі, %
Бидай ұны және қоспа ұны	1577	1575	1,9	0,1	1531	1528	2,9	0,2
Май және өсімдік майлары	58	44	14,4	25	62	28,8	33,2	54
Қант**	317	113	204,5	65	378	147,9	229,6	61
Шұжық тағамдары	35	35	0,4	1	23	16	6,6	29
Ет консервілері			1,5					3,8
Өңделген сұйық сүт және кілегей (сүтке есептелген қаймағы алынбаған сүт өнімдері) сүтке есептелген импорт жоқ	280	279	0,5	0,2	204	203	1,4	1
Сары май	34	30	3,6	11	12	7	5,0	42
Сары ірімшік және ақ ірімшік	12	12	0,3	2	7	6	0,6	9
Маргарин өнімі	6	3	2,7	47	13	6	6,7	53
Құрамында какао бар және құрамында какао жоқ кондитер	43	29	14,4	33	68	49	19,3	28

өнімдері

(таблицаның жалғасы)

Көрсеткіштер	2000 барлығы	2000 оның ішінде өндіріс	2000 оның ішінде импорт	2000 Импорт үлесі, %	2001 барлығы	2001 оның ішінде өндіріс *)	2001 оның ішінде импорт	2001 Импорт үлесі, %
Бидай ұны және қоспа ұны	1743	1740,8	1,9	0,1	1029,6	1028,0	1,6	0,2
Май және өсімдік майлары	132	55,2	76,8	58,2	175,2	74,1	101,1	58
Қант**	604	279,7	324,2	53,7	681,8	345,5	336,3	49
Шұжық тағамдары	20	12	7,7	39,1	18,0	9,0	9,0	50
Ет консервілері	3,2	0,5	2,7	84,4	3,4	0,2	3,2	94
Өңделген сұйық сүт және кілегей (сүтке есептелген қаймағы алынбаған сүт өнімдері) сүтке есептелген импорт жоқ	115	109,6	5,8	5,0	53,2	47,9	5,3	10
Сары май	12	4,4	7,6	63,3	11,0	3,9	7,1	65
Сары ірімшік және ақ ірімшік	6	4,6	1,5	24,6	7,1	5,5	1,6	23
Маргарин өнімі	23	10,4	12,9	55,4	26,9	16,9	10,0	37
Құрамында какао бар және құрамында какао жоқ кондитер өнімдері	65	28,3	36,3	56,2	72,1	32,7	39,4	55

_ _ _ _ _ _

* 2001 жылға жедел деректер келтірілді

** қант өндіру импорттық шикізатты қайта өңдеу есепке алынып көрсетілді

1-диаграмма

2001 жылы Қазақстан Республикасынан шыққан экспорттың үлесі (қағаз мәтіннен қараңыз)

2001 жылы Қазақстан Республикасынан келген импорттың үлесі (қағаз мәтіннен қараңыз)

Экспорт-импорт сальдосы (мың АҚШ долл.) (қағаз мәтіннен қараңыз)

Тамақ өнімдері экспорт-импортын талдау астық дақылдары мен ұн-жарма өнеркәсібі өнімінің позициялары бойынша тұтастай алғанда, үлкен экспорттың есебінен оң теңгерімді көрсетіп отыр. Алайда, тереңдеп қайта өңделген барлық басқа тамақ өнімдері, өсімдік майы мен құс еті бойынша сыртқы сауданың сальдосы теріс.

Импорт ағынын талдау Қазақстанға негізгі азық-түлік импорттаушы Ресей екендігін көрсетіп отыр - оның үлесі импорттың жалпы көлемінің 42 %-ы. Ол шұжық тағамдарының, ет және ет-өсімдік консервілерінің, печеньенің, кондитер тағамдары мен пирожныйдың, наубайхана ашытқысының, какао мен қанттан жасалатын кондитер тағамдарының, қоюлатылған және құнарландырылған сүттің, кетчуптің, майонездің, балмұздақтың, сыраның, күнбағыс майының, сары майдың 100 %-нан 70%-на дейін қамтамасыз етеді.

Көлемі жағынан екінші импорттаушы АҚШ болып табылады - оның үлесі 3,8%. Сыртқы сауда айналымының теріс сальдосы қалыптасып, бұл елден импортталатын өнімнің көлемі экспорт көлемінен 2 еседен астам болып отыр. Іс жүзінде, өнімнің бір түрі - құс еті импортталады, оның бағасы отандық өнімге қарағанда 1,5-нан - 3 есеге дейін арзан.

Ресей, Украина және Германия сияқты ірі импорттаушылармен сыртқы сауда айналымының теріс сальдосы қалыптасты. Германиядан әкелінетін импорттың үлесі: мия, маргарин өнімі, ашытылған сүт өнімі, қаймақ сияқты тауарлар бойынша елеулі. Украинадан үлкен көлемде күнбағыс майы, сары май, какао мен қанттан жасалатын кондитер тағамдары импортталады.

2.4. Тамақ өнімдерінің сапа және қауіпсіздік стандарттарына сәйкестік деңгейі

Азық-түліктік қауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесі тұрақтылығының көрсеткіші тамақ өнімдерінің сапасы мен қауіпсіздігінің деңгейі болып табылады . Қазіргі кезде отандық ауыл шаруашылығы өнімін өндіру және оны қайта өңдеу

халықаралық, көбінесе тіпті ұлттық сапа стандарттарына да сай келмейді.

Республикалық СЭС деректері бойынша 2000 жылы жарамсыз деп танылған өнімнің негізгі үлесі (40%-дан 80%-ға дейін) отандық тауар өндірушілер өндірген өнім болып отыр. Сапасыз өнімнің жоғары пайызы ет және ет өнімдері бойынша байқалды, жарамсыз деп танылған 14,7% өнімнің 82%-ын отандық өндіріс, сүт және сүт тағамдары бойынша 14,5%-дың 79%-ын, өсімдік майы бойынша 21,4%-дың 67%-ын, қант бойынша 8,9-дың 36%-ын отандық өнім құрайды. Ұн, нан, жарма, көкөніс және сусындар бойынша да жағдай осындай. Бұл да тұтыну рыногының импортқа тәуелділігін ұлғайта түседі.

Ауыл шаруашылығы өнімдері мен тамақ өнімдерін өндіру, негізінен кеңес дәуіріндегі МЕМСТ-тар бойынша жүзеге асырылып келеді, ал бұл отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігін төмендетеді.

2.5. Мемлекеттік ресурстар мен резервтер (құпия)

2.6. Жалпы тұжырымдар

Халықтың тамақ өнімдерімен жалпы қамтамасыз етілгендігін және бұл жүйенің тұрақтылығын сипаттай келіп, мынадай қорытындылар жасауға болады:

азық-түлік рыногы, тұтастай алғанда, негізгі тамақ өнімдерін тұтынудың, ұлттық стандартын қамтамасыз етіп отыр;

қатер төнген жағдайда негізгі тамақ өнімдерімен қамтамасыз ету жүйесі қалыптастырылды;

тамақ өнімдеріне халықтың экономикалық қол жетімділігі, тұтастай алғанда халықтың кірістері деңгейімен қамтамасыз етілгенмен, әлеуметтік топтар мен аумақтар бойынша біркелкі емес;

азық-түлік импорты көлемінің өсуіне, оның сапа стандарттарына сәйкессіздігіне қарай азық-түліктік қауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесі тұрақты емес.

Шаралар:

жан басына шаққанда, сондай-ақ жынысы мен жасына қарай жекелеген топтарға орташа есептелген тамақ өнімінің бүкіл қажетті номенклатурасы бойынша тұтынудың ұлттық стандарттарын бекіту;

халықтың кедейлік жағдайын жеңілдету үшін мыналар негізгі басымдықтар болуға тиіс: олардың даму деңгейін теңестіруге бағытталған аймақтық саясат жүргізу, экономика салаларының, оның ішінде ауыл шаруашылығының одан әрі экономикалық өсуін қамтамасыз ету, кедей халықтың (әсіресе ауылда) еңбек әлеуетін іске асыру үшін мемлекеттің жағдай жасауы, халықтың әлеуметтік осал

топтарына әлеуметтік көмек көрсетудің атаулылығын күшейту;

облыс әкімдері тұтынудың ұлттық стандарттарына негізделіп есептелген ең төменгі тұтыну себетінің мониторингін жүргізуі қажет;

тамақтануға экономикалық қол жеткізу үшін халықтың барлық топтары кірістерінің деңгейін тұтынудың ұлттық стандарттары негізінде есептелген тұтыну себеттерінің ең төменгі құнымен теңдестіруді қамтамасыз ету;

тамақ өнімдерінің сапасын бақылау жүйесін әзірлеу және оны халықаралық стандарттарға көшіру;

азық-түліктік қауіпсіздікті қамтамасыз етудің мониторингін жүзеге асыру;

индикативтік жоспарды әзірлеу кезінде азық-түліктік қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізін құрайтын ауыл шаруашылығы өнімінің және оны қайта өңдеудің әрбір түрі бойынша өндірістің көрсеткіштерін есепке алу;

мемлекеттік азық-түлік запастарын қалыптастыру, сақтау және пайдалану жүйесін оңтайландыру;

материалдық резервтерді мемлекеттік сатып алу мен сақтаудың уақтылы бюджеттік қаржыландырылуын қамтамасыз ету;

отандық тауарлардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру және орынды қолдаудың мемлекеттік саясатын жүргізу негізінде ішкі азық-түлік рыногының импортқа тәуелділігін төмендету жөніндегі шараларды жүзеге асыру;

негізгі тамақ өнімдерінің ішкі өндірісінің көлемін тұтыну стандарттарына сәйкес шекті мәннен кем болмайтындай етіп қамтамасыз ету (6-кесте).

6-кесте

Тамақ өнімдерін тұтынудың ұлттық стандарттарына сәйкес азық-түліктік қауіпсіздікті қамтамасыз етудің қажетті шекті деңгейі

Атауы	Тамақ өнімдерін тұтынудың стандарт-тары, кг/жыл	Республика бойынша тамақ өнімдерін тұтынудың шекті деңгейі (халық х 2-баған), тонна: 2003 жыл халық 14936,7 мың адам	2004 жыл халық 15010,5 мың адам	2005 жыл халық 15073,1 мың адам
1	2	3	4	5
Нан өнімдері (қарабидай нанын, күріш пен бұршақ	92,12	1 375 969	1 382 767	1 388 534

тұқымдастарды қоспай, ұнға есептегенде)				
Бидай ұны	18,25	272 595	273 942	275 084
Бидай наны	94,45	1 410 771	1 417 742	1 423 654
Макарондар	4,38	65 423	65 746	66 020
Қарабидай наны	23,73	354 448	356 199	357 685
Күріш	8,07	120 539	121 135	121 640
Бұршақ тұқымдастар	3,72	55 565	55 839	56 072
Картоп	62,34	931 154	935 755	939 657
Көкөністер мен бақша дақылдары, барлығы	55,14	823 610	827 679	831 131
Капуста	14,73	220 018	221 105	222 027
Пияз	14,66	218 972	220 054	220 972
Сәбіз	11,15	166 544	167 367	168 065
Қызылша	1,46	21 808	21 915	22 007
Басқа көкөністер, бақша дақылдарын қоса	13,14	196 268	197 238	198 061
Жеміс-жидектер, барлығы	27,37	408 817	410 837	412 551
Алма	23,73	354 448	356 199	357 685
Жидектер (жүзім және т.б.)	3,70	55 266	55 539	55 770
Шырын жемістілер	1,83	27 334	27 469	27 584
Қант	15,26	227 934	229 060	230 016
Ет өнімдері (етке есептегенде)	41,60	621 367	624 437	627 041
Сиыр еті	14,60	218 076	219 153	220 067
Шошқа еті	10,22	152 653	153 407	154 047
Қой еті	8,03	119 942	120 534	121 037
Құс еті	5,47	81 704	82 107	82 450
Басқа жануарлар еті	2,55	38 089	38 277	38 436
Балық, барлығы	4,38	65 423	65 746	66 020
Жұмыртқа (мың дана)	0,1034	1 544	1 552	1 559
Сүт өнімдері (сүтке	179,53	2 681 586	2 694 835	2 706 074

е с е п т е г е н д е)

Сүт, л.	91,24	1 362 825	1 369 558	1 375 270
Қаймақ	2,19	32 711	32 873	33 010
Ақ ірімшік	2,19	32 711	32 873	33 010
Сары ірімшік	2,55	38 089	38 277	38 436
Сары май	2,19	32 711	32 873	33 010
Өсімдік майы	8,47	126 514	127 139	127 669
Күнбағыс майы, л.	6,53	97 537	98 019	98 427
Маргарин	1,75	26 139	26 268	26 378
Майонез	0,73	10 904	10 958	11 003
Б а с қ а л а р		0	0	0
Шай	0,08	1 225	1 231	1 236
Ашытқы	0,06	822	826	829
Дәмдеуіштер	0,07	986	991	995
Тұз	0,37	5 527	5 554	5 577

(т а б л и ц а н ы ң ж а л ғ а с ы)

Ауыл шаруашылығы өніміне есептегенде республика бойынша тамақ өнімдерін тұтынудың шекті деңгейі

өнім	2003 жыл	2004 жыл	2005 жыл
6	7	8	9
Бидай, барлығы	1 871 843	1 904 936	1 912 881
Бидай	419 377	421 449	423 206
Бидай	1 349 762	1 417 742	1 423 654
Бидай	102 704	65 746	66 020
Қарабидай	340 815	356 199	357 685
Күріш	185 445	186 361	187 138
Бұршақ тұқымдастар	79 379	79 770	80 103
Картоп	931 154	935 755	939 657
Көкөністер мен	823 610	827 679	831 131

бақша дақылдары, барлығы			
Капуста	220 018	221 105	222 027
Пияз	218 972	220 054	220 972
Сәбіз	166 544	167 367	168 065
Қызылша	21 808	21 915	22 007
Басқа көкөністер, бақша дақылдарын қоса	196 268	197 238	198 061
Жеміс-жидектер, барлығы	408 817	410 837	412 551
Алма	354 448	356 199	357 685
Жидектер (жүзім және т.б.)	55 266	55 539	55 770
		27 469	27 584
Қант қызылшасы*	1 899 450	1 908 835	1 916 796
Ет, барлығы	621 367	624 437	627 041
Сиыр еті	218 076	219 153	220 067
Шошқа еті	152 653	153 407	154 047
Қой еті	119 942	120 534	121 037
Құс еті	81 704	82 107	82 450
Басқа жануарлар еті	38 089	38 277	38 436
Жұмыртқа (мың дана)	1 544	1 552	1 559
Сүт, барлығы	2 681 586	2 694 835	2 706 074
Сүт, л.	1 362 825	1 369 558	1 375 270
Қаймақ	32 711	32 873	33 010
Ақ ірімшік	32 711	32 873	33 010
Сары ірімшік	38 089	38 277	38 436
Сары май	32 711	32 873	33 010
Майлы дақылдар	632 569	635 695	638 346
Күнбағыс	487 683	490 093	492 137
Маргарин	26 139	26 268	26 378
Майонез	10 904	10 958	11 003

* қант құрағымен ауыстырылуы мүмкін

3. Аграрлық бизнестің тиімді жүйесін қалыптастыру

3.1. Жер қатынастарын дамыту

А ғ ы м д а ғ ы ж а й - к ү й :

Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарын реформалаудың нәтижесінде, өнімі аз және сортаң жерлердің ауыл шаруашылығы айналымынан шығарылуына байланысты ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер 1991 жылғымен салыстырғанда 127,5 млн. гектарға немесе 2 еседен астам кеміді, сонымен бірге егістік жер 13,3 млн. гектарға (2,7 есе) азайды.

7-кесте

Облыстар	1991 ж.		1995 ж.		2000 ж.		2001 ж.		1991 жылғына қарағанда 2001 ж. өзгеріс (+, -)	
	бар. лығы	о.і. егіс. тік жер	бар. лығы	о.і. егіс. тік жер	бар. лығы	о.і. егіс. тік жер	бар. лығы	о.і. егіс. тік жер	бар. лығы	о.і. егіс. тік жер
Ақмола	13,6	6,4	12,6	6,2	8,9	4,5	9,0	4,9	-4,6	-1,5
Ақтөбе	23,0	2,1	20,4	1,6	7,9	0,7	7,5	0,8	-15,5	-1,3
Алматы	15,9	1,7	14,2	1,5	8,5	1,1	8,2	1,1	-7,7	-0,6
Шығыс Қазақстан	8,9	2,7	8,5	1,8	2,6	0,9	2,6	0,9	-6,3	-1,8
Атырау	22,2	0,03	18,6	0,01	4,5	0,002	4,5	0,001	-17,7	-0,03
Жамбыл	11,5	1,02	10,8	0,9	7,9	0,9	7,4	0,8	-4,1	-0,2
Батыс Қазақстан	12,9	2,01	11,5	1,8	5,0	0,4	4,5	0,6	-8,4	-1,41
Қарағанды	28,4	2,3	22,1	2,02	11,9	1,06	10,7	1,1	-17,7	-1,2
Қызылорда	18,9	0,3	17,5	0,2	6,9	0,1	5,7	0,1	-13,2	-0,2
Қостанай	18,1	6,7	17,2	6,5	7,9	5,6	7,6	5,6	-10,5	-1,1
Маңғыстау	13,9	0	12,2	0	8,3	0	8,3	0	-5,6	0
Павлодар	10,6	3,5	9,6	3,03	2,7	1,3	2,5	1,2	-8,1	-2,2
Солтүстік Қазақстан	9,0	5,5	7,8	5,3	6,1	4,1	6,1	4,2	-2,9	-1,3
Оңтүстік										

Қазақстан	11,5	1,2	11,8	1,03	4,0	0,8	6,3	0,8	-5,2	-0,4
Барлығы	218,4	35,5	194,8	31,9	93,1	21,5	90,9	22,2	-127,5	-13,3

Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлердің серпіні, млн. га (қағаз мәтіннен қараңыз)

Қазақстан Республикасының "Жер туралы" 2001 жылғы 24 қаңтардағы N 152-II Заңға сәйкес мемлекеттік емес ауыл шаруашылығы жер пайдаланушыларының жерді тұрақты пайдалану құқығы жойылды және 49 жылға дейін мерзімге жалға алу шартымен уақытша ұзақ мерзімді жерді пайдалану институты енгізілді (1-схема).

(қағаз мәтіннен қараңыз)

Проблемалар:

2003 жылғы 1 қаңтардан бастап уақытша ұзақ мерзімді жерді пайдаланудың енгізілуі ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің бір бөлігінің жағдайына теріс әсерін тигізеді;

ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерге жеке меншіктің болмауы аграрлық секторда кепіл қатынастарының дамуын және күрделі қаржыны ұлғайтуды тежейтін факторлардың бірі болып табылады;

тұрақты жер қатынастарының болмауы ірі және орта тауарлы ауыл шаруашылығы құралымдарын дамытуға ынталандырмайды;

топырақтың сапасын анықтайтын қазіргі заманғы материалдардың болмауы (топырақтың сапасын анықтау жөніндегі соңғы толық көлемді жұмыс 1986-1987 жылдарда жүргізілген) нақты бағалауға және жер салығының көлемін саралауға мүмкіндік бермейді;

топырақтың құнарлылығын арттыруға ынталандырудың, сондай-ақ топырақ құнарлылығының жай-күйін пәрменді қадағалаудың экономикалық тетігінің болмауы жер пайдаланушылардың жерді пайдалану жөніндегі жауапкершілігін төмендетеді.

Шаралар:

ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерге жеке меншікті енгізу жөніндегі заңнамалық акт қабылдау;

ауыл шаруашылығы жерлерінің құнарлылығын сақтау және арттыру мақсатында жерді тиімді пайдаланбағаны үшін жауапкершілікті күшейту;

жерді бөлудің қолданылып жүрген заңнамаға сәйкестігіне тексеріс жүргізу.

жер телімдерінің бағалау құнын анықтаудың әдістемесін жетілдіру - барлық аймақтарда бонитетті бағалаудың 4 турын өткізу, ел экономикасының жай-күйін ескере отырып, топырақтың типтері мен ішкі типтерін капиталға айналдыру ставкасын саралау;

жерді кепілге беру арқылы кредит берудің ипотекалық нысанын және кредит тетігі арқылы жер пайдалану құқығын пайдалана отырып аграрлық секторда қаржы-кредит қатынастарын жетілдіру.

Күтілетін нәтижелер:

Жерді нарықтық айналымға енгізу, ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің кредит ресурстарына қол жеткізуін ұлғайту, жердің пайдаланылуын жақсарту, салық салудың арнайы режимін сақтау.

3.2. Ауыл шаруашылығында су пайдаланудың тиімді жүйесін қалыптастыру

Суармалы жерлердің жай-күйі:

суармалы жер қоры 2364,8 мың га құрап, бұл жерлер ауыл шаруашылығы жалпы өнімінің 30%-ынан астамын өндіруді қамтамасыз етеді;

1991 жылы ауыл шаруашылығы өндірісінде 2284 мың га суармалы жер пайдаланылды, ал 2001 жылы нақты 1317,8 мың гектар жер суарылды, қалған 1047 мың га сортаң жерлердің айналымынан шығарылуына, суару жүйелерінің ақауларына, судың болмауына немесе жетіспеуіне, топырақты суландыру жағдайларының, ұйымдастыру іс-шараларының нашарлауына, ең алдымен, қаржылық және материалдық-техникалық ресурстардың болмауына байланысты пайдаланылмады (8-кесте).

Қолда бар суармалы жерлер және олардың жай-күйі

8-кесте ___________________________________

____

!Қолда ! Оның ішінде суарыла. ! Пайдаланылмайтын суармалы
Облыстар !бар ! тыны ! жерлер
!суар. !______________________!___________________________________
!малы !Барлы.! оның ішінде !Бар. ! оның ішінде мынадай
!жер, !ғы !________________!лығы ! себептермен
!бар. ! !тұқым !тұқым ! !___________________________
!лығы ! !себіл. !себіл. ! !суару !судың !топы.!қаржы.
! ! !ген !мейтін ! !жүйе. !жоқты.!рақты!ның
! ! ! ! ! !лері !ғы !су. !жоқты.
! ! ! ! ! !ақаулы! !лан. !ғы
! ! ! ! ! ! ! !дыру !
! ! ! ! ! ! ! !жағ. !
! ! ! ! ! ! ! !дай. !
! ! ! ! ! ! ! !лары.!

								!ның !	
								!нашар!	
								!лауы !	
Ақмола	46,5	4,4	4,4		42,1	36,4	2,0		3,7
Актөбе	48,8	8,2	8,2		40,6	26,3		4,1	10,2
Алматы	648,3	544,8	445,0	99,8	103,5	38,2			65,3
Атырау	4,6	4,5	3,7	0,8	0,1				0,1
Шығ.-Қазақ. с т а н	219,1	54,5	54,5		164,6	66,5		30,7	67,4
Жамбыл	284,7	239	216,2	22,8	45,7	30,7		13,0	2,0
Б-Қазақстан	11,1	11,1	11,1						1,0
Қарағанды	87,7	3,8	3,8		85,4	65,2		14,2	6,0
Қызылорда	277,7	173,7	141	32,7	104,0	58,5		17,2	28,3
Қостанай	145,9	6,3	6,3		139,6	10,0	82,9		46,6
Маңғыстау	1,3	0,2				0,2		1,1	1,1
Павлодар	12,9	4,6	4,6					8,3	8,3
С о л т . - Қазақстан	17,7	0,3	0,3		17,3	12,7			4,6
Оңт.- Қ а з а қ с т а н	558,6	471,9	418,7	53,6	86,7	30,2	14,6	29,0	12,9
Барлығы	2364,8	1525,8	1317,8	208,0	839,0	384,1	134,2	173,6	147,0

Ауыл шаруашылығында су пайдалану проблемалары:

ауыл шаруашылығында су пайдалануды, жер суландыру құрылыстарына меншік қатынасын реттейтін заңнамалық базаның жоқтығы;

суды жеткізіп беру жөнінде көрсетілетін қызметтердің құны қымбат болғандықтан республиканың оңтүстік облыстарындағы шаруашылықтарда 408 млн. теңге көлемінде дебиторлық берешек қалыптасты, бұл ауыл шаруашылығында су пайдаланушыларға қызмет көрсететін шаруашылық жүргізуші субъектілер қызметінің залалды болуына себепші болады;

жер суландыру құрылыстарының әбден тозығы жетуінің салдарынан жер суландыру жүйелерінің ПӘК-і нормативтік көрсеткіштен екі есе төмен;

оңтүстік облыстардың сумен жабдықталуының трансшекаралық өзендердің суларын бөлісу жөніндегі мемлекетаралық қатынастардың реттелуіне тәуелділігі.

Су пайдалану жүйесін жетілдіру жөніндегі шаралар:

су пайдаланушылар бірлестіктерінің ұйымдастырылуы және олардың жұмыс істеуі жөніндегі нормаларды ескере отырып Қазақстан Республикасы Су Кодексінің жаңа редакциясын әзірлеу;

суды жеткізіп беру жөнінде көрсетілетін қызметтердің жабылмайтын шығындарының айырмашылығын республикалық бюджеттен дотация беру арқылы ауылдағы су пайдаланушыларды, олардың рентабельді қызметін қамтамасыз ететін мемлекеттік, су шаруашылығы, пайдаланушы ұйымдарды мемлекеттік қолдау;

шаруашылықаралық каналдар мен гидромелиоративтік құрылыстардың ерекше авариялық жағдайдағы телімдерін қалпына келтіру;

жер суландыру жүйелері жай-күйіне, суландыру телімдерінің құрылысын жобалауды жүзеге асыру мониторингін жүргізу жөніндегі функцияларды орындайтын мемлекеттік мекеме нысанында "Қазагромелиосушар" әдістемелік орталығын құру;

кадрлар даярлау жөніндегі мемлекеттік бағдарламада жыл сайын жалпы саны 20-25 адам шамасында су шаруашылығы жүйелері мен құрылыстарының инженер-гидротехниктерін, инженер-құрылысшыларын даярлауды көздеу;

Орта Азия елдерінің мемлекетаралық су-энергетикалық консорциумын (төрт тарапты) құру.

Қаржылық қамтамасыз ету:

ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге су жеткізіп беру жөнінде көрсетілетін қызметтер құнына субсидия беру. Шаруашылықаралық каналдар мен гидромелиоративтік құрылыстардың ерекше авариялық жағдайдағы телімдерін қалпына келтіруге және "Қазагромелиосушар" мемлекеттік мекемесін құру;

Халықаралық Қайта құру және Даму Банкінің "Жерді суландыру және дренаж жүйелерін жетілдіру" жобасы бойынша және Азия Даму Банкінің "Су ресурстарын басқару және жерлерді қалпына келтіру" жобасы бойынша қарыздар.

9-кесте

млн. теңге

Бюджеттік бағдарламаның атауы	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.
Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге су жеткізіп беруде көрсететін қызметтер құнын субсидиялау	1032,379	1100,0	1500,0
Шаруашылықаралық каналдар мен гидромелиоративтік құрылыстардың ерекше	250,0	1250,0	1500,0

авариялық жағдайдағы телімдерін қалпына келтіру
"Қазагромелиосушар" ММ әдістемелік орталығын құру 10,0 10,0 10,0
"Қазагромелиосушар" ММ әдістемелік орталығын материалдық-техникалық жарақтау 2,427 1,177 1,0
Қарыздар 3042,7 2079,9 978,9
Барлығы 4337,506 4441,077 3989,9

Бөлінетін қаржының көлемі тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджеттің жобасын республикалық бюджет комиссиясы қарауының нәтижесі бойынша заңнамада белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін.

Күтілетін нәтиже:

өсірілетін ауыл шаруашылығы дақылдарының рентабельдігін арттыру;

суармалы жүйелердің пайдалы әсер коэффициентін 80%-ға дейін арттыру;

ауыл шаруашылығы дақылдарының түсімділігін 25-30%-ға дейін ұлғайту;

пайдаланушы су шаруашылықтары компанияларының материалдық, техникалық жарақтануын және қаржылық қамтамасыз етілуін және олардың жұмыс істеуінің технологиялық деңгейін көтеру;

ауыл шаруашылығында су пайдаланудың тиімді жүйесін және жер суландыру құрылыстарын пайдалану жөніндегі құрылымдарды дамыту;

мелиорация және ауыл шаруашылығында су пайдалану жүйесінің кәсіпорындарында жаңадан 150 жұмыс орнын құру.

3.3. Өсімдік шаруашылығы

Жалпы сипаттамасы:

Соңғы үш жылда өсімдік шаруашылығы саласында өнім өндірудің тұрақтануы мен өсу үрдісі байқалады. 1999-2001 жылдарда елімізде орта есеппен 13,9 млн. тонна астық өндірілді немесе 1996-1998 жылдарда өндірілгеннен орта есеппен 1,4 есе артық. Аталған кезеңдерде дәнді дақылдардың түсімділігі әр гектардан 6,9 центнерден 11,5 центнерге дейін ұлғайды. Осындай көрініс техникалық дақылдар, картоп және көкөніс өндіру бойынша да байқалып отыр.

10-кесте

Өсімдік шаруашылығын дамытудың кейбір көрсеткіштерінің серпіні

____

_ _ _ _

Дақылдар ! Жалпы өнім жинау, мың тонна! Түсімділігі, ц/га

!________________________________!______________________________

	Орта есеппен 1996-1998 жылдарда	Орта есеппен 1999-2001 жылдарда	1996-1998 жылдарға % есебімен	Орта есеппен 1996-1998 жылдарда	Орта есеппен 1999-2001 жылдарда	1996-1998 жылдарға % есебімен
Астық	10003,6	13908,5	139,0	6,9	11,5	166,7
Соның ішінде:						
бидай	7126,5	11008,5	154,5	6,6	11,2	169,7
Шиті мақта	180,7	317,8	175,9	16,9	19,7	116,6
Қант қызылшасы	231,2	283,2	122,5	121,3	166,7	137,4
Күнбағыс	67,3	119,3	177,3	3,0	5,0	166,7
Картоп	1463,9	1859,9	127,0	83,0	115,7	139,4
Көкөніс	912,3	1538,1	168,6	103,7	151,3	145,9
Бақша дақылдары	222,8	437,1	196,2	67,7	114,0	168,4

3.3.1. Егіс алқаптарының құрылымын оңтайландыру

Ағымдағы жай-күй:

Егіс алқаптарының құрылымы

11-кесте

мың га

Дақылдар	1996 ж.	1997 ж.	1998 ж.	1999 ж.	2000 ж.	2001 ж.
Егіс алқабы, барлығы	25644,1	21843,7	18610,4	15285,3	16195,3	16725,7
олардан дәнді дақылдар,	17188,6	15651,4	13526,7	11392,5	12438,2	13178,8
оның ішінде:						
бидай	12280,3	11512,2	10668,1	9037,0	10113,3	10826,8
арпа	3640,1	3182,0	2222,5	1796,0	1710,7	1744,5
сұлы	452,0	387,2	214,7	145,8	192,9	185,2
күзгі қарабидай	108,4	73,1	68,6	20,2	27,0	43,3
дәндік жүгері	85,8	69,0	65,8	66,5	79,4	88,8

күріш	88,5	85,2	76,7	71,6	77,6	71,4
тары	263,7	153,9	94,5	128,1	137,9	115,2
қарақұмық	174,1	106,9	68,9	45,0	52,0	57,4
қант қызылшасы	32,4	13,5	17,6	19,0	22,5	19,7
қоза	106,0	103,6	118,0	141,3	151,8	184,7
майлы дақылдар, оның ішінде:	487,2	333,5	338,6	384,2	448,2	349,5
күнбағыс	335,8	223,9	225,0	262,6	313,9	255,4
қытайбұршақ	3,6	3,2	2,9	3,0	3,6	6,5
Жемшөптік дақылдар	7526,0	5445,7	4294,0	3050,8	2823,7	2669,5
Жеміс-жидек екпелері	87,8	78	65,2	66.4	65,1	58,5
Жүзімдіктер	16,1	13,0	10,3	10,0	11,5	10,9

Соңғы жылдардағы егіс алқаптарының құрылымын талдау егістіктің жалпы алқабы 1996 жылғымен салыстырғанда 2001 жылы 1,5 есе қысқарғанын көрсетті. Бұл орайда ауыл шаруашылығы дақылдарының жалпы алқабындағы дәнді дақылдардың үлесі 67 пайыздан 79 пайызға дейін ұлғайды. Құрылымдағы жалпы алқап бидайға тиесілі, оның үлесі 48 пайыздан 65 пайызға дейін, ал дәнді дақылдардың құрылымында тиісінше 71 пайыздан 82 пайызға дейін ұлғайды;

дәнді дақылдардың құрылымында бидайдың үлес салмағы өсуіне байланысты бұршақ тұқымдас, жарма, жемдік дән және жемшөптік дақылдардың егіс алқаптары азайды;

қант қызылшасының егіс алқабы 1,6 есе азайып, 19,7 мың га. деңгейінде тұрақтады. Ал қант қызылшасын өндірудің көлемі бүгінде республикада жұмыс істеп тұрған қант зауыттарын шикізатпен қамтамасыз етуге мүмкіндік бермей отыр, оның үстіне халықтың бұл өнімге деген қажеттерін өтей алмайды;

күнбағыстың егіс алқабы 220-250 мың га. деңгейінде тұрақтанды;

қозаның егістік алқаптары 1,7 есе ұлғайды, бұл аталған дақылдың жоғары рентабельділігіне және өткізу рыногының болуына байланысты;

жеміс ағаштары мен жүзімдік екпелер алқабының азаю үрдісі сақталуда.

Проблемалар:

аймақтардың топырақ-климат жағдайының ерекшеліктерін және рыноктың конъюнктурасын есепке алмай дәнді дақылдарды түрлері бойынша қалыптасқан орналастыру ауыл шаруашылығы өндірісін тұрақты және бәсекеге қабілетті етіп жүргізуді қамтамасыз ете алмайды;

ұсынылған ауыспалы егістер сақталмайды;

рентабельділігі жоғары дақылдардың (мақсыр, қытайбұршақ, дәнді бұршақ тұқымдастар) өндіріске енгізілуі жеткіліксіз;

ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлердің құнарлылығы төмендеп бара жатыр;

мал азығын егістікте өндіру мәселелеріне жете назар аударылмайды;

көпжылдық, екпе ағаштар мен жүзімдіктерді қалпына келтіру мен ұлғайту жөніндегі жұмыстар жеткіліксіз жүргізілуде, осы орайда қайта өңдеуші кәсіпорындар үшін шикізат тапшылығы сезілуде.

Егіс алқаптарының құрылымын оңтайландыру жөніндегі шаралар:

ауыл шаруашылығы дақылдарының рентабельді түрлерінің алқаптарын әсіресе солтүстік аймақтарда ұлғайту, сондай-ақ жеміс-жидек пен жүзімдік алқаптарын (бұршақ тұқымдастар, жарма, майлы дақылдар, техникалық және жемдік дәнді дақылдар, қатты бидай сорттары, сыра қайнатуға арналған арпа);

егіс алқаптарының құрылымы аймақтардың табиғи-климаттық жағдайларына бейімделетін болады:

күзгі бидай мен күздік қарабидай алқаптары Қазақстанның батыс аймағында ұлғайтылады (Ақтөбе және Батыс Қазақстан облыстары);

қатты бидай алқаптары Ақмола, Қостанай және Солтүстік Қазақстан облыстарында ұлғайтылады;

жемдік дәнді дақылдар мен дәнді бұршақ тұқымдас дақылдар алқаптары Ақмола және Солтүстік Қазақстан облыстарында ұлғайтылады;

жарма және майлы дақылдардың алқаптары Шығыс Қазақстан және Павлодар облыстарында кеңейтіледі;

дәндік жүгері, қытайбұршақ және қант қызылшасының алқаптары Алматы және Жамбыл облыстарында ұлғайтылады;

мақсыр алқаптары Оңтүстік Қазақстан облысында ұлғайтылады;

рентабельді дақылдардың тұқымын өндіруді қолдау;

қант қызылшасы мен картоп өндіруді қолдау (элиталық тұқым өндіруге субсидия беру "3.3.2-Тұқым шаруашылығы" бөлімінде көзделген, қант қызылшасы мен картоп өндіру кезінде лизингтік негізде техникамен қамтамасыз ету, 6-Қаржылық қамтамасыз ету" тарауында көзделген);

рентабельділігі жоғары ауыл шаруашылығы дақылдарын қайта өңдейтін кәсіпорындардың қуатын ұлғайту (қытайбұршақ және басқаларын қайта өңдейтін зауыттың екінші кезегінің құрылысын салу және іске қосу);

жемшөптік дақылдарды өткізу рыноктарын қамтамасыз ететін, мал шаруашылығы және құс шаруашылығы бағытындағы мамандандырылған өндірістер құру.

12-кесте

Негізгі ауыл шаруашылығы дақылдарының белгіленген егіс алқаптары

Дақылдар	орта есеппен 1999-2001 жылдары	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.	2005 жылы, 1999-2001 жылдарға % есебімен
Дәнді дақылдар	12336,5	13570	13680	13808	111,9
Қант қызылшасы	20,4	25,0	27,0	30,0	147,1
Қоза	159,3	181,0	181,0	181,0	113,6
Майлы дақылдар	394,0	340,0	370,0	400,0	101,5
соның ішінде					
күнбағыс	277,3	245,0	265,0	280,0	101,0
Жемшөптік дақылдар	2848,0	2800,0	3000,0	3200,0	112,4
Жеміс-жидек	62,0	61,0	62,0	63,0	101,6
Жүзімдіктер	10,8	11,2	11,4	11,6	107,4

* деректер сумен қамтамасыз етілу есепке алынып өзгертілуі мүмкін.

Күтілетін нәтиже:

бәсекеге қабілетті өсімдік шаруашылығы өнімін өндіруді ұлғайту;

ғылыми негізделген ауыспалы егісті игеру;

қайта өңдеуші кәсіпорындар үшін шикізат базасының өсуі;

мал шаруашылығының жемшөп базасын нығайту.

2-диаграмма

Дәнді дақылдардың егіс алқабының құрылымы (қағаз мәтіннен қараңыз).

Басқа дақылдардың егіс алқабының құрылымы (қағаз мәтіннен қараңыз).

3.3.2. Тұқым шаруашылығы

Тұқым шаруашылығының жай-күйі:

Республикадағы бұрынғы тұқым шаруашылығы жүйесі ыдырады. Қазіргі кезде тұқым шаруашылығының үш буынынан (бастапқы, элиталық және жалпы) екеуі сақталды, олар - бастапқы және элиталық. Бастапқы тұқым шаруашылығы

ғылымы-зерттеу мекемелеріне, элиталық - ҒЗМ-нің тәжірибе шаруашылықтарын қоса, белгіленген тәртіппен аттестатталған элиталық тұқым шаруашылықтарына жүктелді. Республикада барлығы 74 элиталық тұқым шаруашылығы есепте тұр.

Бастапқы және элиталық тұқым шаруашылығы бидай, арпа, күріш сияқты дақылдар бойынша жұмыс істеуі жалғастырып отырған болса, дәнді бұршақ, жарма, жемшөп, қант қызылшасы, қоза, картоп, көкөністер бойынша тұқым шаруашылығы жұмысы іс жүзінде тоқтаған.

Соңғы жылдарда себілетін тұқымның сапасы барған сайын нашарлай түсіп, тексерілмеген тұқым көлемі арта түсуде. Егер 1991 жылы 3,1 млн. тонна дәнді және дәнді бұршақ дақылдары тұқымы себіліп, оның 99%-ның себілу сапасы, 96%-ның сапасы тексерілген болса, 2001 жылы себілген 1,7 млн. тонна тұқымның тексерілу және сұрыпталу көлемі, тиісінше тек 53 және 64% ғана болып отыр. Дәнді дақылдардың сортты егістік алқаптары 70 пайыздан аспайды, қалған бөлігіне шыққан тегі мен сапасы белгісіз тұқымдық материал себіледі.

Қазақстандық селекция сорттары өндіріске баяу енгізілуде, мәселен, жергілікті селекцияның сорттары бидайдың жалпы егіс алқаптарының 24%-ына ғана себіледі, бұл орайда алқаптардың көп бөлігіне ресейлік сорттар егіледі. Сондай-ақ бұрынғысынша ескі сорттар, тіпті мемлекеттік тізілімнен шығарылған сорттар да алқаптардың көп бөлігіне себілуде. Мүлде сорт сынағын өтпеген сорттарды өндірісте пайдалану жағдайы да аз кездеспейді. Негізінен сорт сынағын өтпеген, сырттан әкелінген сорттар себілетіндіктен, аудандастырылмаған сорттарды пайдалану пайызы соңғы 5 жылда орта есеппен 32%-ға жетті.

13-кесте

Себілген дәнді дақылдар тұқымдарының сапасын талдау

Себілген тұқымның сапасы	1991 ж.	1992 ж.	1993 ж.	1994 ж.	1995 ж.
Барлық себілгені, мың тонна	3104,7	3012,6	3120,5	2916,2	2653,4
Тексерілгені, мың тонна	3102,8	3010,7	3114,4	2903,2	2630,3
себілгеннің %-ы	99,0	99,9	99,8	99,6	99,0
Сұрыпталғаны, мың	2970,6	2891,6	2814,4	2658,2	2308,5

тонна
себілгеннің %-ы 96,0 96,0 90,0 91,0 87,0

Соның ішінде I 2279,8 2231,3 1911,5 1537,8 1230,6
және II кластық,
мың тонна 74,0 74,0 61,0 53,0 47,0
себілгеннің %-ы
Сұрыпталмағаны, 132,2 119,1 300,0 245,0 321,8
мың тонна
себілгеннің %-ы 4,0 3,9 9,8 8,6 12,0
Тексерілмегені, 1,9 1,9 6,1 13,0 23,1
мың тонна
себілгеннің %-ы 1,0 0,1 0,2 0,4 1,0
V өсіп-өнуге 2433,8 2540,1 2575,0 2053,2 1692,4
дейінгісі, мың
тонна себілгеннің 78,4 84,3 82,5 70,4 63,8
%-ы
V және жаппай 670,9 472,5 545,5 863,0 961,0
өсіп-өнгені, мың
тонна себілгеннің 21,6 15,7 17,5 29,6 36,2
%-ы

(таблицаның жалғасы)

Себілген тұқымның сапасы	1996 ж.	1997 ж.	1998 ж.	1999 ж.	2000 ж.	2001 ж.
Барлық себілгені, мың тонна	2184,8	1921,0	1716,0	1406,1	1616,8	1819,2
Тексерілгені, мың тонна	2133,4	1813,6	1484,4	1095,2	1107,7	1106,0
себілгеннің %-ы	98,0	94,0	87,0	78,0	69,0	60,8
Сұрыпталғаны, мың тонна	1844,3	1421,5	1268,1	853,5	953,2	967,5
себілгеннің %-ы	85,0	74,0	74,0	61,0	59,0	53,2

Соның ішінде I және II кластық, мың тонна	1123,7	787,7	795,0	535,1	626,8	674,1
себілгеннің %-ы	52,0	41,0	47,0	38,0	39,0	37,1
Сұрыпталмағаны, мың тонна	289,1	392,1	216,3	241,7	154,5	138,6
себілгеннің %-ы	13,0	20,0	13,0	17,0	10,0	7,6
Тексерілмегені, мың тонна	51,4	107,4	231,6	310,9	509,1	713,1
себілгеннің %-ы	2,0	6,0	13,0	22,0	31,0	39,2
V өсіп-өнуге дейінгісі, мың тонна	1279,3	1038,3	771,4	536,2	626,9	838,3
себілгеннің %-ы	58,6	54,0	45,0	38,1	38,8	46,1
V және жаппай өсіп-өнгені, мың тонна	905,5	882,7	944,6	869,9	989,9	980,9
себілгеннің %-ы	41,4	46,0	55,0	61,9	61,2	53,9

Проблемалар:

заңнамалық базаның жетілдірілмеуі, бұл тұқым шаруашылығы саласын мемлекеттік реттеуді және бақылауды жүзеге асыруға мүмкіндік бермейді;

элиталық тұқым шаруашылығын мемлекеттік қолдаудың жеткіліксіздігі және ауыл шаруашылығы өсімдіктерінің бірегей тұқымдарын өндіруді қолдаудың жоқтығы. Соңғы жылдарда тек бидайдың, күріштің және күнбағыстың элиталық тұқымдарын өндіруге ғана субсидия берілді, ал маңыздылығы олардан кем емес ауыл шаруашылығы дақылдары - жемдік дақылдардың, жарманың, қозаның, қант қызылшасының, көпжылдық шөптердің тұқымдарын өндіруге мүлде субсидия берілген жоқ. Бұл тұқым шаруашылығының одан әрі дамуына және элиталық тұқым шаруашылықтарының қалыптасуына жәрдемдеспеді;

тұқымдарды жаппай көбейтетін тұқым шаруашылықтары желілерінің болмауы;

элиталық-тұқым шаруашылықтарында тұқым тазартқыш техниканың тозығы жетуі;

мемлекеттік сынаққа келіп түсетін ауыл шаруашылығы дақылдары сорттары көлемінің азаюы;

қант қызылшасының, жекелеген көкөніс дақылдарының дербес тұқымдарының болмауы;

шаруашылықтар себетін тұқымдар сапасының күрт нашарлауы, бұл атыздардың жалпы түсімділігіне кері ықпалын тигізді.

Тұқым шаруашылығын дамыту жөніндегі шаралар:

"Тұқым шаруашылығы туралы" Қазақстан Республикасының Заңын қабылдау және тұқым шаруашылығы саласындағы қызметті реттейтін заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу;

дәнді дақылдардың, майлы дақылдардың, қозаның, қант қызылшасының, көкөніс және бақша дақылдарының, картоптың, көпжылдық және біржылдық шөптердің тұқым шаруашылығын дамыту;

өсіп-өнуі жоғары тұқымдарды жаппай көбейтетін тұқым шаруашылықтары жүйесін қалпына келтіру жөнінде жағдай жасау;

жеміс ағаштары мен жүзімдіктер өсіретін көшеттіктерді қалпына келтіру;

дәнді дақылдардың, майлы дақылдардың, қозаның, қант қызылшасының, картоптың, біржылдық және көпжылдық шөптердің бірегей және элиталық тұқымдарын, сондай-ақ рентабельділігі жоғары дақылдардың бастапқы өсіп-өнуі тұқымдарын өндіруді мемлекеттік қолдау;

ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердегі тұқымның сапасына уақтылы және білікті сараптама жүргізу, сапа жөнінен олардың қолданыстағы МЕМСТ-тарға сәйкестігін анықтау;

шетелдерден келетін сорттарды қоса алғанда, сорт сынағына келіп түсетін өсімдіктер сорттарының түр-түрін ұлғайту;

кадрлар даярлау жөніндегі мемлекеттік бағдарламада жыл сайын 25-30 адам шамасында селекционер-тұқымтанушы мамандарды даярлап шығаруды көздеу.

Қаржылық қамтамасыз ету

Элиталық тұқым шаруашылықтарын сақтауға және дамытуға, элиталық тұқым шаруашылықтарының, мемлекеттік сорт сынайтын учаскелер мен станциялардың, мемлекеттік астық ресурстарының тұқымдық және егілетін материалдарының сорттық және егілу сапаларын, ауыл шаруашылығы дақылдары сорттарының сыналуын анықтауға, ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілер тұқымдарының сапасын анықтауға республикалық бюджеттен қаражат бөлу.

14-кесте

мың теңге

Бюджеттік бағдарламаның, кіші бағдарламаның атауы	2003 жыл	2004 жыл	2005 жыл
Элиталық тұқым шаруашылықтарын сақтау және дамыту	772454,3	844000,0	844000,0

Бірегей тұқымдарды өндіруге субсидия беру	64800,0	61073,7	68784,6
Ауыл шаруашылығы дақылдары сорттарын сынау	61827,9	63940,9	74797,0
Элиталық тұқым шаруашылықтарының, мемлекеттік сорт сынайтын учаскелер мен станциялардың, мемлекеттік астық ресурстарының тұқымдық және егілетін материалдарының сорттық және егілу сапаларын анықтау	43348,0	47301,0	47301,0
Ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілер тұқымдарының сапасын анықтау	55253,0	56933,0	58800,0
БАРЛЫҒЫ	997683,2	1079188,6	1093682,6

Бөлінетін қаржының көлемі тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджеттің жобасын республикалық бюджет комиссиясы қарауының нәтижесі бойынша заңнамада белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін.

Күтілетін нәтижелер:

элиталық тұқымдар құнын 40%-ға дейін арзандату есебінен оларға ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілердің қол жеткізуі;

элиталық тұқымның қажетті мөлшерін өндіруді қамтамасыз ететін көлемде бірегей тұқымдар өндірісін қамтамасыз ету;

ауылдағы тауар өндірушілердің сорт ауыстыру мен сорт жаңартуды жүргізуі үшін элиталық тұқымдармен толық көлемінде қамтамасыз ету;

өсімдіктердің тектік қорын сақтау мақсатында аттестатталған элиталық тұқым шаруашылықтарының қаржылық жағдайын жақсарту;

қант қызылшасының, қозаның, картоптың, көпжылдық және біржылдық шөптердің тұқым шаруашылықтарын қалпына келтіру;

сұрыпталған, өсіп-өнуі жоғары тұқымдарды тұқымдық астықтың мемлекеттік ресурстарына дайындау;

ауыл шаруашылығы дақылдары сорттарының неғұрлым өнімді және сапасы жөнінен бағалы сорттарын анықтау нәтижесінде өсімдік шаруашылығы өнімінің түсімділігін, сапасын және жалпы түсімін арттыру.

3.3.3. Химияландыру

15-кесте

Тыңайтқыштарды қолдану серпіні

Көрсеткіштер	1970	1975	1980	1986	1990	1995	2000
Енгізілген минералдық тыңайтқышта, мың т.	227,0	412,0	532,0	1039,0	672,0	36,2	11,5
1 га. егістік алқапқа енгізілгені, кг.	7,4	11,4	14,0	29,0	19,7	1,3	1,0
Тыңайтқыш енгізілген алқаптың үлес салмағы, %	9,8	18,6	24,0	47,0	27,0	0,1	0,8
Енгізілген органикалық тыңайтқыштар, мың т.	7719	24467	23645	33196	22326	11141	175

Жай-күйін талдау

1986 жылға дейін ауыл шаруашылығына минералдық тыңайтқыштар берудің және оларды қолданудың көлемі бірте-бірте ұлғайғаны байқалды, 1987 жылдан бастап республикада тыңайтқыштарды қолдану төмендей бастады, әсіресе 1991 жылдан бастап күрт төмендегені байқалды. Бастапқы кезеңмен салыстырғанда осы кезеңде топырақтағы қара шірік 30%-ға азайды.

Минералдық тыңайтқыштарды қолдану көлемі азаюымен бір мезгілде ауыл шаруашылығы дақылдарының түсімділігі кемиді.

Топырақтағы минералдық коректің жылжымалы нысандары азаяды.

Отандық минералдық тыңайтқыштар өндірісі 1990 жылғы 1484,9 мың тоннадан, 2000 жылы 6,7 мың тоннаға кеміді.

16-кесте

Отандық зауыттардың минералдық тыңайтқыштар өндіруі

мың тонна

Зауыттар	1990 ж.	1995 ж.	2000 ж.
"ҚазСабтон" ЖАҚ, Степногорск қаласы	162,5	31,1	-
"Қазфосфат" ЖШС, Жамбыл қаласы	358,2	85,2	0,2
"Испат-Қармет", Қарағанды қаласы	11,1	2,7	6,5
"Ақтал ЛТД" ЖШС, Ақтау қаласы	953,1	77,9	-
Барлығы	1484,9	196,9	6,7

17-кесте

Арамшөп басу және химиялық жолмен отау серпіні

Көрсеткіштер	1990 ж.	1997 ж.	1998 ж.	1999 ж.	2000 ж.	2001 ж.
Барлық арамшөп басқаны, мың гектар	20945	12673	11493	9598	9119	9219
оның ішінде қара сұлымен	4100	2500	2600	1800	1900	2200
Гербицидтермен накты өңделгені, мың га оның ішінде	8808	4023	3875	3128	4467	4940
қара сұлыға қарсы	1200	70	42	0	0	0
Қамту пайызы	42,1	31,7	33,7	32,6	49,0	53,6
оның ішінде қара сұлыға қарсы	29,3	2,8	1,6	0	0	0

Соңғы 2 жылда химиялық жолмен отау көлемі 15-20 %-ға ұлғайғанына қарамастан, олар қажетті деңгейдің тек әлі де 50-55 %-ын құрайды;

тамыр өркені және тамырсабақ арамшөптерінің басып кетуі 6-10 %-ға азайғаны байқалады, біржылдық қосжарнақты және біржылдық астық тұқымдас арамшөптердің басып кетуі 12%-ға, ал қара сұлы бойынша 17 %-ға ұлғайды;

1999 жылдан бастап қара сұлыға қарсы химиялық жолмен күрес мүлде жүргізілмейді.

18-кесте

Дәнді дақылдар тұқымдарының дәрілеуіштерін қолдану жөніндегі деректер

Көрсеткіштер	1990 ж.	1997 ж.	1998 ж.	1999 ж.	2000 ж.	2001 ж.
Себілген тұқым, мың тонна	2998	1921	1716	1406	1616	1819
Дәріленген тұқым, мың тонна	2180	1034	828	734	841	865
Қамтылу пайызы	72,7	53,8	48,3	52,2	52,0	47,6

1991 жылдан бастап дәнді дақылдардың тұқымын және одан кейінгі жылдарда себілген тұқымның 40-50 %-на дейінін дәрілеу көлемінің азаюына байланысты топырақта және тұқымдық материалда фитопатогендердің шоғырлануы үдеп бара жатыр;

егістіктердің дәнді дақылдар ауруларының барлық түрімен зақымдануы жоғары күйінде қалып отыр - тамыр шірігі жыл сайын 40-50 %-да байқалады, бидай мен арпаның тозаңды қаракүйемен залалдануы - 13 %, арпа егістіктерінің қатты қаракүйемен залалдануы - 6 %-ға дейін, жаздық және күздік бидай егістіктерінде - 8 %;

дәнді дақылдар егістіктерінің ақ дақпен және өсімдік татымен залалдануы 1 млн. гектардан артық алқапта байқалды, залалдану деңгейі 30-40 %-ға жетеді, ал фунгицидтер қолданудың көлемі - 5 %-дан 20 %-ға дейін жетті.

Проблемалар:

тыңайтқыштар қолданудан бас тарту егіншіліктегі баламалы бағыттармен салыстырғанда егіншілік өнімділігінің 20-30 %-ға және одан да көп кемуіне, ал тыңайтқыштар қолдануды азайту - топырақтағы қара шіріктің күрт кеміп кетуіне әкеп соғады. Соңғы 40-50 жылда қаратопырақты жерлердегі қара шірік 22-25 %-ға, қоңыр топырақты мен сұр топырақты жерлерде 14-30 %-дан астам азайып кетті, осының салдарынан өсімдіктердің, әсіресе бидайдың түсімділігі мен сапасы төмендеп барады;

минералдық тыңайтқыштар құнының қымбат болуы ішкі және сыртқы рыноктарда оларды бәсекеге қабілетсіз етеді;

елімізде өндірілетін минералдық тыңайтқыштардың түр-түрі аграрлық сектордың қажетін қамтамасыз етпейді, отандық зауыттар калийлі және азотты тыңайтқыштарын өндірмейді;

аграрлық сектордың шаруашылықтарында минералдық тыңайтқыштар енгізетін арнаулы техника жоқ;

тыңайтқыштар бағасының қазіргі жағдайында оларды қолдану ауылдағы тауар өндірушілердің шығындарын ақтай алмайды, яғни рентабельді емес;

ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер құнарлылығының мониторингі жүргізілмейді, соның салдарынан минералдық тыңайтқыштарды қолдану жөніндегі ұсыныстар жоқ;

ауылдағы тауар өндірушілер қаражатының жетімсіздігі тұқымдарды қажетті көлемде дәрілеуге және арамшөп өсімдіктеріне қарсы күрес жүргізуге мүмкіндік бермейді.

Топырақ құнарлылығын сақтау және ұдайы молықтыру жөніндегі шаралар:

облыстарда агрохимиялық қызмет станциялары жүйесі бар мемлекеттік мекеме нысанындағы ғылыми-әдістемелік агрохимиялық қызмет орталығын ұйымдастыру арқылы ауыл шаруашылығының агрохимиялық қызметін қалпына

келтіру. Әртүрлі нысандағы тіркелген агрохимиялық қызмет станцияларының және ғылыми мекемелер мен МемҒӨОжер зертханаларының бәсекелестік ортада агрохимиялық зерттеу жүргізуі, минералдық және органикалық тыңайтқыштарды тиімді қолдану бойынша ұсыныстар әзірлеуі;

минералдық тыңайтқыштарды қолдану көлемін еліміз бойынша тұтас алғанда 2003 жылы 380.1 мың тоннаға, 2004 жылы - 439.0 мың тоннаға және 2005 жылы - 599,8 мың тоннаға жеткізу;

2003 жылы 1333 мың га., 2004 жылы 3000 млн. га. және 2005 жылы 3334 мың га. алқаптағы жерге агрохимиялық зерттеу жүргізу;

отандық ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілердің минералдық тыңайтқыштар сатып алуына субсидия беру;

республикалық бюджет қаражаты есебінен дәрілеуіштер мен гербицидтер құнын арзандату жолымен оларды қолдануға субсидия беру;

Қазақстан Республикасының заңнамасын жетілдіру арқылы ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлердің құнарлылығын төмендеткені үшін жауапкершілік тетігін әзірлеу;

бұрын минералдық тыңайтқыштар өндірген "Қазфосфат" ЖШС, "ҚазСабтон" ЖАҚ және "Ақтал ЛТД" ЖШС кәсіпорындарында оларды қолданылып жүрген құрамдағы заттарымен өндіруді 600 мың тоннаға жеткізу және олардың түр-түрін ұлғайту;

минералдық тыңайтқыштар енгізетін арнаулы техника өндірісін қалпына келтіру үшін қаржы лизинг тетігін қолдану арқылы жағдай жасау;

мемлекеттік білім беру тапсырысына сәйкес жыл сайын 25-30 адам шамасында агрохимик және топырақтанушы мамандар даярлауды көздеу.

Қаржылық қамтамасыз ету

Отандық ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілердің минералдық тыңайтқыштар, дәрілеуіштер мен гербицидтер сатып алуына жұмсалған шығындарының бір бөлігін, ауыл шаруашылығының агрохимиялық қызметін қалпына келтіруді және топырақ құнарлылығының мониторингін жүргізуді субсидиялауға республикалық бюджеттен қаражат бөлу.

19-кесте

млн. теңге

Бюджеттік бағдарламаның атауы	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.
Ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілердің минералдық тыңайтқыштар, дәрілеуіштер мен гербицидтер сатып алуына субсидия беру	800	1000	1200

Топырақ құнарлылығының мониторингін жүргізу және оның химиялық құрамын анықтау	80	180	200
Агрохимиялық қызметтің ғылыми-зерттеу орталығын ұйымдастыру	85	85	85
Жиынтығы	965	1265	1485

Бөлінетін қаржының көлемі тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджеттің жобасын республикалық бюджет комиссиясы қарауының нәтижесі бойынша заңнамада белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін.

Күтілетін нәтиже:

Топырақтағы қара шірік 10-15 %-ға артады, бұл орайда фосфоры аз егістік жерлердің 70 %-ы осы коректік элементпен қамтамасыз етілудің орта және жоғары санатына көтеріледі;

дәнді дақылдар түсімділігі 20 пайыздан 50 пайызға дейін, қант қызылшасы - 40, шиті мақта - 30, көкөніс - 40 пайызға, ал күшті бидай өндірудің үлесі 2,5 - 3,0 млн. тоннаға дейін ұлғаяды;

егістіктерде дәнді дақылдардың аурулары мен арамшөп өсімдіктерінің таралуын азайту;

қолайлы фитосанитариялық ахуалды қамтамасыз ету;

отандық ауыл шаруашылығы өнімін өндірушілердің қаржылық жай-күйі жақсарады;

агроөнеркәсіп кешенінде, минералдық тыңайтқыштар шығаратын кәсіпорындарда және тыңайтқыштар енгізуге арналған техника шығаратын зауыттарда 2650 жаңа жұмыс орнын ашу.

3.3.4. Ауыл шаруашылығы техникасымен қамтамасыз ету

Машина-трактор паркінің жай-күйін талдау

Тракторлар мен комбайндар паркін пайдаланудың нормативтік мерзімі 7-10 жыл бола тұрса да, олардың қазіргі орташа пайдаланылуы 13-14 жылға созылып отыр. Қолда бар техниканың техникалық әзірлік коэффициенті 0,7-ден аспайды және техника бірлігіне жүктеме нормативтен 1,2-1,6 есе артық.

Ауыл шаруашылығы өндірісінің техникалық жарақтандырылуының қазіргі деңгейі оны тиімді дамытудың тежеуші факторы, ауыл шаруашылығы дақылдарын егіп өсіру технологияларын қарабайырландырудың, өсімдіктер зиянкестері, аурулары таралуының, топырақтағы қара шірік жоғалуының және түптеп келгенде өнім сапасы төмендеуінің себепшісі болып табылады.

1994 жылдан 1999 жылға дейін ауыл шаруашылығы іс жүзінде жаңа техника алған жоқ. Бюджеттік бағдарламаларды қоса алғанда, соңғы 3 жылда барлығы

7279 бірлік техника сатып алынды, оның 1193-і трактор және 2388-і комбайн, бұл республикадағы осы саланы техникалық жарақтандырылуына тұтас алғанда айтарлықтай ықпал етпейді.

20-кесте

Негізгі ауыл шаруашылығы техникасын сатып алу

дана

Атауы \ Жылдар	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Тракторлар	96329	11051	7302	2223	1143	495	360	211
Қопсытқыштар	14914	1589	1005	658	185	121	13	12
Дән сепкіштер	64451	9130	2736	1402	665	504	162	79
Астық жинайтын комбайндар	29736	4057	3242	918	397	233	485	377
Жемшөп жинайтын комбайндар	2768	436	184	74	20	3	0	2
Дестелегіштер	11611	1646	680	293	155	104	23	32

(таблицаның жалғасы)

Атауы \ Жылдар	1999	2000	2001
Тракторлар	215	419	837
Қопсытқыштар	12	6	17
Дән сепкіштер	283	213	559
Астық жинайтын комбайндар	190	581	1797
Жемшөп жинайтын комбайндар	0	0	0
Дестелегіштер	196	337	508

21-кесте

Қолда бар негізгі ауыл шаруашылығы техникасы

мың дана

Атауы \ Жылдар	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Тракторлар	206,3	222,4	217,7	210,5	189,2	165,1	147,2	130,0
Астық жинайтын комбайндар	83,8	84,1	79,6	74,1	67,4	59,4	52,9	45,1

(табліцаның жалғасы)

Атауы \ Жылдар	1999	2000	2001
Тракторлар	120,1	121,1	119,8
Астық жинайтын комбайндар	41,8	41,3	40,0

Проблемалар:

машина-трактор паркінің тозығы жетуі 80 %-ға жетті және толығымен ауыстыруды қажет етеді;

ұсақ және орта ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілердің саны көп болуы, олар техникасы болмағандықтан өздерінің ауыл шаруашылығы жерлерін өз бетінше өңдей алмайды;

ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілердің төлем қабілетінің төмендігі және өтімді кепілге салатын мүлкінің болмауы қажетті техника сатып алуына және екінші деңгейдегі банктердің кредит ресурстарын алуына мүмкіндік бермейді;

сервис орталықтары мен машина-технологиялық станциялардың (МТС) техникамен де, құрал-жабдықтармен де толық жасақталмағандығынан олар көрсететін қызметтердің деңгейі төмен.

Шаралар:

ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілерге кейіннен лизингке беру үшін отандық және шетелдік техника мен қосалқы бөлшектер сатып алуға кредит беру ;

қызметтерінің бастапқы кезеңінде мемлекеттік құрылымдардың қатысуымен кейіннен мемлекеттің үлесін бәсекелес секторға сатып, сервис орталықтары мен МТС-тың тиімді нысандарын құру жөніндегі пилоттық жобаларды әзірлеу және іске асыру;

техника лизингін ұйымдастыру және сервис орталықтары мен МТС-тың жұмыс істеуі үшін қолайлы салық режимдерін жасау.

Сервис орталықтары мен МТС-ды орналастырудың болжамдық схемасы

(қағаз мәтіннен қараңыз).

Қаржылық қамтамасыз ету

22-кесте

мың теңге

Бюджеттік бағдарламаның атауы	2003 жыл	2004 жыл	2005 жыл
Лизингтік негізде ауыл шаруашылығы техникасымен қамтамасыз ету	2 926 811	4 005 564	5 950 982
Ауыл шаруашылығы қызметтерін көрсету, техниканы, қосалқы бөлшектер мен ауыл шаруашылығы құрал-жабдықтарын жөндеу және сату жөніндегі сервис орталықтарын құру үшін "ҚазАгроҚаржы" ЖАҚ-тың жарғылық қорын ұлғайту	1 000 000	2 000 000	2 000 000
Ауыл шаруашылығы, мелиоративтік және жол құрылысы техникасын мемлекеттік тіркеу	47 598,1	45 905,75	44 510,45
ЖИЫНТЫҒЫ	3 974 409,1	6 051 469,75	7 995 492,45

Бөлінетін қаржының көлемі тиісті қаржы жылына арналған бюджетті қалыптастыру кезінде нақтылануы мүмкін.

Бюджеттік бағдарламаны орындаудан күтілетін нәтижелері:

қолда бар машина-трактор паркін орта есеппен 10%-ға жаңарту;

отандық трактор жасауды және ауыл шаруашылығы техникасын, қосалқы бөлшектер шығаруды қолдау;

2003 жылы Ақмола, Алматы, Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан, Қарағанды және Солтүстік Қазақстан облыстарында 6 сервис орталығын және МТС жүйесін құру аталған облыстардың ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілеріне, әсіресе ұсақ шаруа құрылымдарына егістікті өңдеу, күту, егін жинау мен ауыл шаруашылығы техникасын жөндеу және оларға техникалық қызмет көрсету бойынша тиімді сервистік қызметтер көрсетуді қамтамасыз етеді;

ауыл шаруашылығының материалдық-техникалық базасын ішінара жақсарту;

сервис орталықтары мен МТС-тар көрсететін қызметтерді ұлғайту және жақсарту;

ауыл шаруашылығы дақылдарын өндіру тиімділігін арттыру;

жұмыс орындарын 2003 жылы 258-ге, 2004 жылы - 460-қа, 2005 жылы - 460-қа көбейту;

ауыл шаруашылығы құралымдары кірістерінің өсуі.

3.4. Ауыл шаруашылығы машинасын жасауды дамытудың негізгі бағыттары

Қазіргі жай-күйі

Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің төлем қабілетінің жоқтығына орай және осыған байланысты сұраныстың болмауынан ауыл шаруашылығы техникасын шығаратын кәсіпорындар өндірілетін өнімінің номенклатурасын әртараптандырды және соның нәтижесінде қазіргі уақытта тек ауыл шаруашылығы техникасын шығаруға ғана маманданған кәсіпорындар іс жүзінде жоқ.

"Қазақстантрактор" ААҚ (Павлодар қаласы) 4-класты Т-95,4 шынжыр табанды тракторын шығаруды игерді;

Кейбір машина жасайтын кәсіпорындар техникалық әлеуеттігін сақтау мақсатында одан әрі дамытуды қажет ететін ауыл шаруашылығы техникасын шығару жөніндегі жекелеген жобаларды іске асыруда. Мәселен, 2001 жылғы шілдеден бастап "Шағын литражды двигательдер зауыты" ЖШС Петропавл зауытынан, украиналық машина жасаушылармен бірлесе отырып өнімділік қабілеті 7-8 кг/сек және 9-11 кг/сек эксперименттік 9 "НАН" комбайны құрастырылып шығарылды.

Тіркемелі кең ауқымды ЖВП-9,1 дестелегішін қазақстандық кәсіпорындардың 48 %-дық үлестік қатысуымен құрастырып шығару игерілді, " ЗИКСТО" ААҚ-да трактор тіркемелерін, сыдыражыртқыш және шөп шабатын агрегаттар шығару жолға қойылды, "Агромаш" (Астана қаласы) АҚ тұқым сепкіштер, топырақ эрозиясына қарсы қолданылатын құралдар шығаруды қайта қалпына келтірді.

Бүгінгі күнде республикамызда ауыл шаруашылығы техникалары мен қосалқы бөлшектер шығаруға бағдарланған 129 зауыт бар. Бұл зауыттар ауыл шаруашылығы мақсатындағы өнімнің 391 түрін шығарады. Зауыттардың 2002 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша жалпы кредиторлық және дебиторлық берешектері 5,8 млрд. теңгені құрады, соның ішінде кредиторлық берешек - 3,1 және дебиторлық берешек - 2,7 млрд. теңге болды.

Проблемалар:

астық жинайтын комбайндар мен доңғалақты тракторлар шығаруда өз өндірісіміздің болмауы;

ауыл шаруашылығы техникасының отандық маркаларының бәсекеге жарамдылығының төмендігі;

отандық ауыл шаруашылығы машиналарын жасаушылардың жиынтықтау

түзілімдері мен бөлшектері жөнінен шетелдік жеткізіп берушілерге тәуелді болуы;

Ауыл шаруашылығы машиналарын жасайтын өндірістік кәсіпорындардың орналасуы

(қағаз мәтіннен қараңыз).

отандық зауыттардың қажетті айналым қаражаттарының болмауы және олардың міндетті төлемдер бойынша қарыздарының болуы;

ауыл шаруашылығы машиналарын жасауда орта буын кадрлардың жетіспеуі;

жаңа ауыл шаруашылығы техникасын әзірлеу мен енгізу жөніндегі мамандандырылған отандық ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық ұйымдардың болмауы;

өндірілген өнімді сату жөніндегі ұйымдастырылған дилер желілерінің болмауы;

ауыл шаруашылығы машиналарын жасау кәсіпорындарының өндірген өнімі жөнінде қажетті жарнамалық ақпараттың болмауы.

Шаралар:

Негізгі ауыл шаруашылығы жұмыстарының оңтайлы мерзімдерде орындалуын, ауыл шаруашылығы өнімінің сақталуы мен өңделуін қамтамасыз ететін, тиімділігі жоғары ауыл шаруашылығы техникасын, құрал-жабдықтар мен қосалқы бөлшектер өндірісін дамыту;

машина жасау кәсіпорындары бойынша мәліметтер базасын қалпына келтіру және қалыптастыру және оны Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің ақпараттық-маркетингтік жүйесіне орналастыру;

эксперименттік және жобалау-конструкторлық жұмысты ұйымдастыруға көмек көрсету;

ауыл шаруашылығы машиналарын жасау кәсіпорындарының өндірістік кооперациясын ұйымдастыру және оған сатуға көмек көрсету;

шетелдік алдыңғы қатарлы ауыл шаруашылығы техникасын жасаушылармен франчайзингтік схемаларға пысықтау жұмыстарын жүргізу;

ауыл шаруашылығы машиналарын жасаушы кәсіпорындары қарыздарының құрылымын қайта қарау мақсатымен оларды талдау;

тракторларға арналған трансмиссия шығаруды мемлекеттік қолдау;

дизельдік двигательдер өндірісін ұйымдастыру үшін кредит қорларын бөлу;

мейлінше тапшы қосалқы бөлшектер шығаруға кредит беру;

кәсіптік-техникалық лицейлер (КТЛ) мен орта арнаулы оқу мекемелерінде кадрлар даярлауды ұлғайту мәселесін пысықтау;

жаңа ауыл шаруашылығы техникасын әзірлеуге және оларды енгізуге бағытталған ғылыми-зерттеу және инновациялық бағдарламалар мен жобаларды іске асыру.

Қаржылық қамтамасыз ету:

23-кесте

млн. теңге

Қазақстан Даму Банкінің кредит ресурстары	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.
Трансмиссия өндірісін ұйымдастыруға кредит беру	600	1400	-
Дизельді двигательдер өндірісін ұйымдастыруға кредит беру	350	-	-
Қосалқы бөлшектер өндірісіне кредит беру	350	350	350
ЖИЫНТЫҒЫ	1300	1750	350

Бюджеттік бағдарламаның атауы	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.
Тәжірибелік-конструкторлық жұмысқа мемлекеттік тапсырыс орналастыру	250	50	-
ЖИЫНТЫҒЫ	250	50	-

Кредит берудің көлемі нақтылануы мүмкін

Орындалуынан күтілетін нәтижелер:

ауыл шаруашылығы машиналарын жасау кәсіпорындарының республикалық кооперациясын іске асырудың негізінде республикамызда техника мен құрал-жабдықтар өндірісінің тиімді кешенін қалыптастыру;

"Семей машзауыты" АҚ "ПЗТМ" АҚ (Петропавл қаласы), Саран резина-техникалық зауыты және т.б. зауыттармен қауымдасып отандық тракторлар ("Қазақстантрактор" ААҚ), дизельді двигательдер ("Қостанайдизель" АҚ) шығаратын зауыттардың жұмыс істеуі;

республикамыздың Атырау және Маңғыстау облыстарынан басқа 12 облысында тұқым себу және егін жинау техникалары үшін, сондай-ақ осы облыстарда жем-шөп өндіруге және ауыл шаруашылығы өнімін бастапқы

өңдеуге арналған аса тапшы қосалқы бөлшектер шығаратын өнеркәсіптік кәсіпорындар іске қосылады;

ауыл шаруашылығы машиналарын әзірлеу жөніндегі бас жобалау-конструкторлық бюроның жұмыс істеуі;

отандық және шетелдік ғалымдардың әзірлемелері есебінен ауыл шаруашылығы машиналарын жасау өнімдерінің бәсекеге жарамдылығын арттыру;

республикамыздың импортқа тәуелділігін азайту;

жаңадан жұмыс орындарын құру.

23а-кесте

Мынадай қосымша жұмыс орындары құрылатын болады

N	Бағыты	жұмыс орындары құрылатын болады 2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.
1.	Трансмиссия өндірісін ұйымдастыру	470	650	810
2.	Дизельді двигательдер өндірісін ұйымдастыру	50	110	120
3.	Ауыл шаруашылығы машиналарының тапшы бөлшектерін шығаруды ұйымдастыру	440	330	265
4.	Бас конструкторлық бюро құру	15	70	65
	Барлығы	975	1160	1260

3.5. Өсімдіктерді қорғау және карантин 3.5.1. Өсімдіктерді қорғау

Қазіргі жай-күйі

Республикада ауыл шаруашылығы дақылдарына 50-ге тарта түрдегі қорек талғамайтын және бейімделген ерекше зиянкестердің 100-ден аса түрі, аурудың 70-тен аса түрлері және 120-ға жуық арамшөп түрлері залал келтіруде.

Шегіртке зиянкестерін қоспағанда аса қауіпті зиянкестер мен аурулардың таралуы бойынша фитосанитариялық жағдай күрделі деп бағаланады.

Фитосанитариялық жағдайдың нашарлауының негізгі себептері мыналар болып табылады:

құнсыз жерлер мен өңделмеген егістіктердің көбеюі;

ауыл шаруашылығы дақылдарының егіп өсіру технологиясының сақталмауы;

қорғау іс-шараларының бүкіл кешенінің орындалмауы;
бюджеттің және ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің қаржылық мүмкіндіктерінің шектеулі болуы.

24-кесте

Ауыл шаруашылығы дақылдарының аса қауіпті зиянкестері мен ауруларының таралуы және 1998-2002 жылдарда оларға қарсы күрес жүргізу жөніндегі мәліметтер

Аса қауіпті зиянкестер мен атаулардың атауы	Жылдар бойынша өңделуге тиіс және нақты өңделген алаңдар, мың га			
	1998 ж.		1999 ж.	
	өңделуге тиіс болғаны	нақты өңделгені	өңделуге тиіс болғаны	нақты өңделгені
Шегіртке	2197,9	1567,0	4355,6	2363,2
Астық сұр көбелегі	56,9	29,4	43,4	19,9
Зиянкес бақашық қандала	3,8	0,76	1,0	0,4
Гессен шыбыны	25,0	-	51,6	-
Астық қоңызы	3,6	-	15,0	-
Мақта көбелегі	51,6	45,1	90,3	109,3
Өрмекші кене	12,6	7,7	64,0	64,0
Тот және септориоз	555,1	11,8	567,6	94,9

таблицаның жалғасы:

Аса қауіпті зиянкестер мен атаулардың атауы	Жылдар бойынша өңделуге тиіс және нақты өңделген алаңдар, мың га				
	2000 ж.		2001 ж.		Таралудың 2002 жылға арналған болжамдары
	өңделуге тиіс болғаны	нақты өңделгені	өңделуге тиіс болғаны	нақты өңделгені	

Шегіртке	8100	8100	4116,4	4116,4	1844,2
Астық сұр көбелегі	48,7	8,65	117,3	96,7	309,2
Зиянкес бақашық қандала	22,2	-	105,3	85,2	65,9
Гессен шыбыны	70,0	-	190,9	34,5	165,3
Астық қоңызы	2,4	2,4	72,0	56,2	40,0
Мақта көбелегі	62,7	34,7	26,2	8,4	60,0
Өрмекші кене	41,2	33,7	32,0	18,1	30,0
Тот және септориоз	726,5	32,2	1053,4	187,3	1008,5

2002 жылы ауыл шаруашылығы дақылдарының негізгі аса қауіпті зиянкестері мен ауруларының таралуы

(Картаны қағаз мәтінінен қараңыз)

Республикалық деңгейдегі мемлекеттік басқару мен реттеуді, жұмысты үйлестіру мен ұйымдастыруды Ауыл шаруашылығы министрлігі, облыстық және аудандық деңгейде министрліктің тиісті аумақтық басқармалары жүзеге асырады .

Аса қауіпті зиянкестер мен ауруларды анықтауға арналған зерттеулер жүргізуді "Фитосанитария" республикалық мемлекеттік кәсіпорны орындайды.

Химиялық өңдеу жүргізуді ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің өздері және келісім-шарт негізінде бәсекелестік ортада өңдеу жөніндегі қызметтерді көрсететін орындаушы фирмалар орындайды.

Ауыл шаруашылығы өсімдіктерінің аса қауіпті зиянкестеріне және ауруларына қарсы күрес бекітілген тізілім бойынша бюджеттік қаражат есебінен қаржыландырылады.

25-кесте

1998-2002 жылдарда өсімдіктердің аса қауіпті зиянкестері мен ауруларына қарсы күресті қаржыландыру және оларға қарсы күрес жүргізу жөніндегі мәліметтер

Көрсеткіштер	1998ж.	1999ж.	2000ж.	2001ж.	2002ж.
Қаражат қажеттілігі, млрд.теңге	2,1	2,3	2,7	3,0	3,4
Бөлу көзделгені, млрд, теңге	0,5	0,7	1,9	3,0	2,8
Нақты бөлінгені, млрд. теңге	0,3	0,8	2,9	3,0	2,8
Қаржыландырылған жұмыстар, мың гектар					

Шегірткелер	зерттеу		415,6	20000,0	19840,0	10557,0
	пестицидтер	1483,3	2047,9	6374,0	3627,0	1844,2
	жұмысқа ақы төлеу	384,7	223,3	3345,0	2883,3	1844,2
Астық сұр көбелегі	зерттеу					7970,0
	пестицидтер				95,9	309,0
	жұмысқа ақы төлеу					309,0
Зиянкес бақашық қандала	зерттеу					695,0
	пестицидтер				76,3	65,9
	жұмысқа ақы төлеу					65,9
Дәнді дақылдардың аурулары	зерттеу					5750
	пестицидтер		36,7		93,1	873,0
	жұмысқа ақы төлеу					873,0
Басқа да зиянкестер (өрмекші кене, мақта көбелегі, гессен шыбыны, астық қоңызы)	зерттеу					3720,0
	пестицидтер					295,3
	жұмысқа ақы төлеу					295,3

Проблемалар:

республикалық бюджеттен 2000-2001 жылдарда бөлінген қаражат көлемі тек шегіртке зиянкестеріне қарсы күрес жүргізуді ғана қамтамасыз етті. Бюджеттен қаржыландыру жеткіліксіз болғандықтан басқа да аса қауіпті зиянкестерге қарсы күрес толық көлемде жүргізілмеді, бұл фитосанитариялық жағдайдың нашарлауына әкеп соқпақ;

тиісті қаржыландырудың болмауынан және фитосанитариялық диагноз қою

мен болжау қызметінің жүргізілмеуінен басқа да өсімдіктер зиянкестерінің ауруларының және арамшөптердің көбеюі мен таралуына іс жүзінде мониторинг жүргізілмейді;

зиянкестердің, өсімдіктердің ауруларының және арамшөптердің көбеюі мен таралуына жүйелі мониторинг жүргізетін құрылым жоқ;

республикамыздың жоғарғы оқу орындарында "Өсімдік қорғау" деген мамандық бойынша мамандар даярлау жүргізілмейді;

өсімдіктерді қорғау саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейтін заңнама жоқ. Үкіметтің 2001 жылғы заң жобалау жұмыстарының жоспарына сәйкес " Өсімдік қорғау туралы" Қазақстан Республикасы Заңының жобасы әзірленіп, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2001 жылғы 19 қарашадағы N 1485 қаулысымен Қазақстан Республикасы Парламентінің Мәжілісіне ұсынылды. Елбасы тарапынан бұл жоба басым деп танылды.

Шаралар:

"Фитосанитария" РМК-ның функцияларын нақтылай отырып, барлық өсімдіктер зиянкестерінің, ауруларының және арамшөптердің көбеюі мен таралуын бақылауды, есебін жүргізуді және болжауды жүзеге асыру үшін облыстарда филиалдары бар және аудандарда болжау пункттері бар республикалық фитосанитариялық диагностика әдістемелік орталығын құру;

аса қауіпті өсімдіктер зиянкестері мен ауруларын анықтауға арналған фитосанитариялық бақылаудың объектілерін қажетті зерттеуді жүзеге асыру;

аса қауіпті өсімдіктер зиянкестері мен ауруларына қарсы күрес жөніндегі фитосанитариялық іс-шаралардың бүкіл кешенін толық көлемде жүргізу;

республикамыздың жоғарғы оқу орындарында "Өсімдік қорғау" деген мамандық бойынша факультеттер ашу, сондай-ақ шетелдердегі оқу және ғылыми-зерттеу мекемелерінде мамандардың біліктілігін арттыру;

"Өсімдік қорғау туралы" Қазақстан Республикасы Заңының қабылдануы.

Қаржылық қамтамасыз ету

Өсімдік қорғау саласындағы бағдарламаның орындалуы үшін 2003-2005 жылдарда республика бюджетінен 8104 млн. теңге сомасында қаражат бөлу.

26-кесте

Іс-шаралардың атауы	Қажетті сома млн. теңге		
	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.
Фитосанитариялық диагностика мен болжаудың республикалық орталығын құру	269,3	127,3	127,3

Аса қауіпті зиянкестер мен ауруларды анықтауға арналған зерттеулер жүргізу	154,6	163,6	163,6
Аса қауіпті зиянкестер мен ауруларға қарсы күрес жөніндегі іс-шараларды ұйымдастыру	2687	2344	2067
Өсімдік қорғау бойынша жиынтығы	3111,0	2635,0	2358,0

Бөлінетін қаржының көлемі тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджеттің жобасын республикалық бюджет комиссиясы қарауының нәтижелері бойынша заңнамада белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін

Күтілетін нәтижелер:

өсімдік қорғау және карантин саласындағы бағдарламаны іске асыру:

аса қауіпті зиянкестер мен аурулар таралатын алаңдардың одан әрі ұлғаюын болдырмауға;

аса қауіпті зиянкестер мен аурулар келтіретін залалды шаруашылық тұрғысынан байқалмайтындай деңгейге дейін азайтуға;

республика аумағында қолайлы фитосанитариялық жағдай жасауға;

өсімдік қорғау қызметінің оңтайлы құрылымын жасауға мүмкіндік береді.

жыл сайын жаңадан 1070 жұмыс орнын ашу.

3.5.2. Өсімдіктер карантині

Қазіргі жай-күйі

Қазақстанда 12 карантиндік объект таралған. ТМД-ның шекаралас елдерінде олардың саны 20-30, шектес мемлекеттер мен алыс шетелдерде олардың түрлерінің саны 100-ден асады;

Әкелінетін карантинге жатқызылған объектілердің көлемі ұлғайып барады, жыл сайын әлемдегі 100-ден астам елден карантиндік объектілердің еніп кету қаупін туғызатын карантинге жатқызылған материал келіп түседі;

Қазақстанға өнім импорттайтын көптеген елдерде карантиндік жағдай шиеленісуде. Республикамызда күрделі карантиндік ахуал қалыптасып отыр.

Карантиндік объектілердің ошақтары кеңейе түсуде.

27-кесте

Қазақстан Республикасының аумағындағы карантиндік объектілердің саны мен таралатын алаңдары жөніндегі мәліметтер (2001 жылғы зерттеудің нәтижелері бойынша)

Карантиндік арамшөптер	Алаңы, мың га.	Карантиндік зиянкестер	Алаңы, мың га.

Жатаған укекіре	1749,2	Шығыс жеміс жемірі	0,5
Жусан жапырақты амброзия	2,9	Калифорниялық сымыр	1,8
Көпжылдық амброзия	3,0	Колорада қоңызы	110,4
Тікенекті паслен	0,14	Капр қоңызы	12 ошақ
Арамшырмауықтар	170,1	Комсток құрты	0,6
		Филлоксера	2,3
		Дән қоңызы	Сауда орындарындағы ошақтары

Республикалық деңгейдегі мемлекеттік басқаруды, реттеуді, жұмысты үйлестіруді және жымдастыруды Ауыл шаруашылығы министрлігі, облыстық (қалалық) және аудандық деңгейде министрліктің тиісті аумақтық басқармалары жүзеге асырады.

2002 жылы карантиндік зиянкестердің, өсімдіктер ауруларының және арамшөптердің таралуы

(Картаны қағаз мәтінінен қараңыз)

Карантинге жатқызылған өнімді шекарада бастапқы тексеруден өткізуді, сондай-ақ үш километрлік аймақты зерттеуді шекара пункттері мен посттарының өсімдіктер карантині жөніндегі мемлекеттік инспекторлары жүзеге асырады.

Карантинге жатқызылған өнімнің келіп түскен орнында екінші рет тексеруден өткізуді және карантиндік объектілерді анықтауды, оларды әкеткенде тексеруді және сараптауды, сондай-ақ карантиндік объектілердің көбеюі мен таралуына мониторингта министрліктің тиісті аумақтық басқармаларының өсімдіктер карантині жөніндегі мемлекеттік инспекторлары жүзеге асырады.

Карантиндік объектілерді анықтау үшін аумақтарға зерттеу жүргізуді, карантиндік объектілердің көбеюі мен таралуына мониторингті "Фитосанитария" республикалық мемлекеттік кәсіпорны жүзеге асырады.

Химиялық өңдеуді ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің өздері және келісім-шарт негізінде бәсекелес ортада өңдеу бойынша қызметтер көрсететін орындаушы фирмалар атқарады.

Карантинге жатқызылған өнімнің үлгілеріне талдау және сараптама жүргізуді , сондай-ақ объектілердің карантиндік түрлерге тиесілігін растауды, егілетін, тұқымдық импорттық материалдың карантиндік объектілермен көмескі залалдануын анықтауды "Республикалық карантиндік зертхана" мен Қазақстан

Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің "Жеміс-жидек дақылдарының республикалық жерсіндіру-карантиндік көшеттігі мемлекеттік мекемелері жүргізеді.

"Өсімдіктер карантині туралы" Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 11 ақпандағы Заңы қолданылып жүр.

"Өсімдіктер карантині туралы" Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес карантиндік объектілерді оқшаулау және жою жөніндегі мемлекеттік іс-шараларды қаржыландыру республикалық бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырылады.

2000 жылға дейін карантиндік объектілерге қарсы күреске бюджеттен қаражат бөлінген жоқ. 2000 және 2001 жылдарда көрсетілген мақсаттарға 53,7 млн. теңге бөлінуі тиісінше 8,4 және 9,9 мың га. алаңда карантиндік объектілерге қарсы іс-шаралар жүргізуге мүмкіндік берді. 2002 жылға арналған республикалық бюджетте 24,4 мың гектарды өңдеуге 160 млн. теңге бөлінген.

Проблемалар:

Ауыл шаруашылығы министрлігінің орталық аппараты, оның облыстық, қалалық, аудандық аумақтық басқармалары, сондай-ақ шекаралық фитосанитариялық пункттер мен постылар өсімдіктер карантині жөніндегі инспекторлармен толықтырылмаған. Қосымша барлығы 274 бірлік қажет;

дәнді дақылдар бойынша жерсіндіру-карантиндік көшеттіктер жоқ;

жұмыс істеп тұрған карантиндік зертханалар мен жерсіндіру-карантиндік көшеттігін қаржыландыру көлемі жеткіліксіз;

облыстық, қалалық, аудандық аумақтық басқармалардың өсімдіктер карантині жөніндегі инспекторларының, сондай-ақ шекаралық фитосанитариялық пункттер мен постылардың материалдық-техникалық жарақтандырылуы нашар;

өсімдіктер карантині жөніндегі мемлекеттік инспекторлардың өсімдіктер карантині саласындағы халықаралық нормалар мен стандарттарға сай әдістемелік, анықтамалық-ақпараттық әдебиетпен, карантиндік объектілер жөніндегі әдістемелермен қамтамасыз етілуі жеткіліксіз, Қазақстан Республикасының саудадағы негізгі әріптестері болып табылатын елдерде карантиндік объектілердің таралуындағы өзгерістер туралы ақпарат жоқ;

оқу мекемелерінде өсімдіктер карантині саласындағы мамандандырылған факультеттер болмауы себепті бұл сала бойынша білікті кадрлар жетіспейді;

карантиндік объектілерді оқшаулау және жою жөніндегі іс-шараларды қаржыландыру өте мардымсыз.

Шаралар:

Ауыл шаруашылығы министрлігінің орталық аппаратын, оның аумақтық құрылымдарын және шекара мен транспорттағы фитосанитариялық пункттері

мен постыларын өсімдіктер карантині жөніндегі инспекторлармен толықтыруды аяқтау. Олардың материалдық-техникалық жарақтандырылуын нығайту;

далалық дақылдар бойынша білінбейтін залалдануды анықтау үшін екі жерсіндіру-карантиндік көшеттігін құру;

карантиндік зертханалар мен жерсіндіру-карантиндік көшеттіктерін материалдық-техникалық жарақтандыру;

Республикалық карантиндік зертхана құрамында өсімдіктер карантині бойынша әдіснама және кәсіби дамыту орталығын құру;

Дүниежүзілік сауда ұйымының (ДСҰ) талаптарына сәйкес Өсімдіктер карантині жөніндегі Европалық және Жерорта теңізі ұйымына өту;

оқу орындарында, мамандандырылған ғылыми-зерттеу мекемелерінде және карантиндік зертханаларда өсімдіктер карантині бойынша мамандардың біліктілігін көтеру және оқыту;

өсімдіктер карантинінің өзекті мәселелері бойынша қолданбалы ғылыми зерттеулер жүргізу;

карантиндік объектілерге қарсы күрес үшін республикалық бюджеттен жыл сайын қажетті көлемде қаражат бөлу;

бюджет қаражаты есебінен карантиндік объектілердің көбеюі мен таралуына мониторинг жүргізу, оларды оқшаулау және жою.

Қаржылық қамтамасыз ету

Өсімдіктер карантині саласындағы бағдарламаның орындалуы үшін 2003-2005 жылдарда республикалық бюджеттен 3117,72 млн. теңге сомасында қаражат бөлінуі қажет.

28-кесте

Іс-шаралардың атауы	Қажетті сома млн. теңге		
	2003 жыл	2004 жыл	2005 жыл
АШМ-нің орталық аппаратында өсімдіктер карантині бойынша басқарма құру	7,0	7,0	7,0
АШМ-нің облыстық аумақтық басқармаларында өсімдіктер карантині бойынша бөлімдер құру	8,5	8,5	8,5
Жұмыс істеп тұрған ветеринариялық-фитосанитариялық постыларды өсімдіктер карантині жөніндегі мемлекеттік инспекторлармен толықтыру	31,0	46,6	46,6

АШМ-нің қалалық аумақтық басқармаларын өсімдіктер карантині жөніндегі мемлекеттік инспекторлармен толықтыру	6,2	6,2	6,2
АШМ-нің аудандық аумақтық басқармаларын өсімдіктер карантині жөніндегі мемлекеттік инспекторлармен толықтыру	58,2	108,3	108,3
Әдіснама және кәсіби даму орталығын құру	16,0	16,0	16,0
Негізгі құралдарды сатып алу	80,0	70,0	20,0
Өсімдіктер карантині жөніндегі инспекторларды қайта даярлау және олардың біліктілігін көтеру	3,0	2,5	2,5
Дәнді дақылдардың республикалық жерсіндіру-карантиндер көшеттіктерін құру	7,74	7,81	9,3
Материалдық-техникалық жарақтандыру	3,08	4,9	4,9
Жұмыс істеп тұрған республикалық карантиндік зертханаларды;	17,72	18,67	18,67
жұмыс істеп тұрған республикалық жерсіндіру-карантиндік көшеттіктерді ұстау және материалдық-техникалық қамтамасыз ету	3,67	3,9	4,75
Карантиндік объектілердің ошақтарын жою жөніндегі іс-шараларды жүргізу	508,7	629,8	750,0
Өсімдіктер карантині жөніндегі 119 шекаралық фитосанитариялық пункт пен посты үшін арнайы құрал-жабдық, іс ұйымдастыру техникасы мен басқа да құралдар сатып алу			170,1
ҚР АШМ-нің 16 облыстық аумақтық басқармалары үшін арнайы құрал-жабдық, іс ұйымдастыру техникасы мен басқа да құралдар сатып алу			20,0
ҚР АШМ-нің қалалық аумақтық басқармалары үшін арнайы құрал-жабдық, іс ұйымдастыру техникасы мен басқа да құралдар сатып алу			41,0
ҚР АШМ-нің аудандық аумақтық басқармалары үшін арнайы құрал-жабдық, іс ұйымдастыру техникасы мен басқа да құралдар сатып алу			171,6
Өсімдіктер карантині жөніндегі Еуропалық және Жерорта теңізі ұйымына өту (ӨКЕҰ)	2,8	1,4	1,4
Карантиндік объектілер бойынша ғылыми зерттеулер мен ұсынымдар әзірлеу	9,0	9,0	9,0
Өсімдіктер карантині бойынша барлығы	1165,31	940,58	1011,83

Бөлінген қаржы көлемдері тиісті қаржылық жылға арналған республикалық бюджеттің жобасын республикалық бюджеттік комиссиясының қарауының нәтижесі бойынша заңнамада белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін

Күтілетін нәтижелер:

республика аумағында карантиндік объектілер бойынша қолайлы фитосанитариялық жағдай жасау;

республикамыздың өсімдіктер карантині жүйесінің халықаралық нормалар мен стандарттарға сәйкестігі;

өсімдіктер карантині жөніндегі халықаралық міндеттемелер мен келісімдердің орындалуын қамтамасыз ету;

республика аумағын карантиндік объектілерден қорғау жөніндегі жұмыстың тиімділігін арттыру;

аграрлық азық-түлік қауіпсіздігін, отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігі мен сыртқы рынокқа еркін шығуын қамтамасыз ету;

жыл сайын жаңадан 474 жұмыс орынын құру.

3.6. Мал шаруашылығы

Жалпы сипаттамасы

1998 жылдан бері мал мен құстың барлық түрі санының тұрақтану үрдісі байқалады, 1998 жылмен салыстырғанда 2001 жылы өсім мынадай болды: мүйізді ірі қара мал - 8,5% (соның ішінде сиыр - 6,3 %), қой - 9,7, шошқа - 26, түйе - 8,3 және құс - 24,4 %, ал жылқы саны 1998 жылғы деңгейде қалды.

Мал шаруашылығы өнімін өндірудің қазіргі көлемі ішкі рыноктың төлем қабілетті сұранысының деңгейімен сәйкес келеді. Ішкі рыноктың сыйымдылығы шектеулі және өзінің табиғи өсу қарқыны болғанымен халықтың төлем қабілетіне тәуелді. Сондықтан мал шаруашылығы өнімдерінің жекелеген түрі ішкі рынокқа - сүт өндірісіне, сондай-ақ құс, шошқа және жылқы шаруашылықтары өнімдерін өндіруге бағдарланған.

1990 жылдарда сүт өндірісінің жалпы көлемінің 61%-ы және ет өндірісінің жалпы көлемінің 71%-ы қайта өңдеу кәсіпорындары арқылы өңделді. Бүгінгі таңда өңдеу деңгейінің төмендеуіне байланысты ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер ішкі рынокта шикізатты: сүттің - 92 %-ы және еттің - 85%-ына дейін бастапқы өңдеусіз сатуға мәжбүр.

(Картаны қағаз мәтінінен қараңыз)

3.6.1. Мал тұқымын асылдандыру ісі

29-кесте

Ағымдағы жай-күйі

Мал түрі	01.01.1990 ж. жағдай бойынша: Асыл тұқым. ды мал шаруа. шылық. тар саны	Барлы. ғы, мың бас	оның ішінде: асыл тұқым мал, мың бас	оның ішінде: оның ішінде аналық мың бас	асыл тұқ. мал. үлес салм. %	01.01.2001 ж. жағдай бойынша: Асыл тұқым. ды мал шаруа. шылық. тар саны	Барлы. ғы, мың бас	оның ішінде: асыл тұқ. мал, мың бас
МІҚ	385	9818.4	1464.6	626.8	15	120	4106,6	134,5
Қой	241	36222.7	6791.4	4105.6	19	73	9981,1	347,4
Шошқа	72	3262.3	805.8	77.6	24	7	1076,0	14,9
Жылқы	84	1618.8	147.4	54.9	9	20	976,0	9,5
Түйе	13	143	67,7	31,4	47	7	98,2	4,9
Құс	21	59899	12336,9	640	20	12	19705,7	893
		8 2 8						2 4 2

(таблицаның жалғасы)

Мал түрі	оның ішінде: оның ішін. аналық мал. мың бас	оның ішінде: асыл тұқым мал. үлес салм. %	01.01.2002 ж. жағдай бойынша: Асыл тұқым. ды мал шаруа. шылық. тар саны	Барлы. ғы, мың бас	оның ішінде: асыл тұқым мал, мың бас	оның ішінде: оның ішінде аналық, мал. мың бас	оның ішінде: асыл тұқ. мал. үлес салм. %

МІҚ	52,4	3,2	79	4293,5	123,3	49.4	2,9!
Қой	231,1	3,5	68	10478,6	390,9	256,2	3,8!
Шошқа	0,8	1.4	4	1123,8	20.1	0.8	1,8!
Жылқы	4,1	1	35	989,5	9	4	0,9!
Түйе	2,6	5	11	103,8	5,4	2,7	5,3!
Құс	300	4.5	9	21130,2	376,9		1,8!
			2 0 9				!

"Асыл тұқымды мал шаруашылығы туралы" Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы" Қазақстан Республикасының 14.12.2001 ж. N 269-II Заңы және заңға тәуелді актілер қабылданды.

Асыл тұқымды мал шаруашылығы саласындағы уәкілетті орган заңның негізінде заңға тәуелді актілерді мемлекеттік реттеуді әзірлеп асыл тұқымды мал шаруашылығы субъектілерін аттестаттауды, асыл тұқымды мал шаруашылығының аттестатталған субъектілерінің қызметін бақылау мен қадағалауды, сондай-ақ салаға мемлекеттік қолдау көрсетуді жүзеге асырады.

Аттестатталған асыл тұқымды мал шаруашылығы субъектілерін республикалық бюджеттен мемлекеттік қолдаудың негізгі нысандары мыналар болып табылады:

асыл тұқымды малдардың, соның ішінде тектік қоры шектеулі тұқымдардың тектік қорын сақтауға және қалпына келтіруге бағытталған іс-шараларды субсидиялау;

отандық ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілер үшін асыл тұқымдық өнімге (материалға) қол жеткізімділігін қамтамасыз етуге бағытталған іс-шараларды субсидиялау;

ғылыми зерттеулер бағдарламаларын қаржыландыру.

Жергілікті мемлекеттік органдар да "Асыл тұқымды мал шаруашылығы туралы" Қазақстан Республикасының 14.12.2001 ж. N 269-II Заңына және заңға тәуелді актілерге сәйкес республикалық бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырылатын қолдау нысандарынан басқа бағыттар бойынша асыл тұқымды мал шаруашылығына мемлекеттік қолдау көрсетуге құқылы.

Асыл тұқымдық базаны қалпына келтіру жұмысы басталды:

мал шаруашылығы бойынша "Асыл түлік" ААҚ асыл тұқымдық орталығы құрылып, оған 56 бұқа және бұқа ұрықтарын алуға, мұздатуға және сақтауға арналған арнайы технологиялық жабдықтар әкелінді, аймақтарда 18 облыстық дистрибьютерлік орталық құрылды;

етті құс шаруашылығы бойынша асыл тұқымдық "Астана құс" ААҚ

шаруашылығы құрылды, "Сибиряк" кросса құсы әкелінді және республикамыздың құс фабрикаларын асыл тұқымдық жұмыртқамен қамтамасыз ету басталды.

Проблемалар:

бағалы гендік қордың, әсіресе келешектегі селекциядағы жұмысқа қажетті сирек кездесетін және саны аз тұқымдардың жойылып кету қаупінің төнуі ғалымдар мен практиктердің көп жылдық еңбегімен жасалған малдың отандық тұқымдары мен тұрпаттарының нашарлауына әкеп соғады;

барлығы 209 асыл тұқымды шаруашылық қана қалды, 1990 жылғымен салыстырғанда асыл тұқымды мал басының үлес салмағы: ірі қара мал - 15 %-дан 2,9 %-ға дейін, қой - 19-дан - 3,8 %-ға дейін, жылқы - 9-дан - 1 %-ға дейін, шошқа - 24-тен - 1,8 %-ға дейін, құс - 20-дан 01,8%-ға дейін қысқарды, бұл республикамыздың асыл тұқымды төлге мұқтаждығын тек 5 - 8 %-ға ғана өтей алады;

табынды өз төлінен өсіруде 95 %-ға дейін тегі (гендік тұрпаты) мен өнімділік сапасы белгісіз "қолтума" малдардың пайдаланылуы малдың тұқымдылығы нашарлауына, сондай-ақ өнімділігі 2 есе азаюына және тиісінше алынатын өнімнің өзіндік құнының қымбаттауын әкеп соғады;

мал шаруашылығындағы мал тұқымын асылдандыру ісін қаржылай қолдаудың көлемі аз болуы, малдың жасы мен жынысы бойынша топтарын есепке ала отырып, асылдандыру ісін қаражаттандырудың анық тетіктерінің болмауы малдардың құнды гендік қорын сақтау және молайту саласындағы қиын жағдайды түзете алмайды.

Шаралар:

асыл тұқымдық өнім өндіру көп шығынды талап етеді. Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің басым бөлігінің асыл тұқымдық өнімге қол жеткізуін мемлекет қамтамасыз етуі тиіс. Бұл үшін мынадай:

өткізілген асыл тұқымды төлді жартылай (50%-ға дейін) арзандату;

өткізілген асыл тұқымды жұмыртқаны жартылай (50%-ға дейін) арзандату;

өткізілген асыл тұқымды бұқаның ұрығын жартылай (50%-ға дейін) арзандату;

асыл тұқымды бұқаларды сатып алуға және өсіруге, сондай-ақ олардың ұрықтарын сақтауға және мал шаруашылығы бойынша асыл тұқымдық орталық үшін арнайы құрал-жабдық сатып алуға жұмсалған шығынды толық өтеу;

асыл тұқымды малдың саны аз немесе жойылып бара жатқан түрлері мен селекциялық-генетикалық орталықтарда коллекциялық табындар құру үшін сатып алынған арнайы технологиялық жабдықтардың құнын толық өтеу бағыттарын қаражаттандыру қажет.

30-кесте

Қаржылық қамтамасыз ету

млн. теңге

Бюджеттік бағдарламаның атауы	2002 жылы нақты бөлінгені	Қажеттік 2003	Қажеттік 2004	Қажеттік 2005
Элиталық тұқым шаруашылығы мен асыл тұқымды малды сақтау және дамыту:				
- өткізілген асыл тұқымды өнімнің (материалдың) құнын арзандату*;				
- мал шаруашылығы бойынша асыл тұқымдық орталық құруға және етті құс	630	716	805	888
шаруашылығы бойынша асыл тұқымдық шаруашылықты қалпына келтіруге жұмсалған шығынды қаржыландыру*;	67	58	58	58
- коллекциялық табындар құру үшін сатып алынған малдардың және арнайы жабдықтардың құнын арзандату*.	66	66	66	66
Барлығы:	763	840	929	1012

* кіші бағдарлама.

Бөлінген қаржы көлемдері тиісті қаржылық жылға арналған республикалық бюджет жобасын республикалық бюджет комиссиясының қарауының нәтижесі бойынша заңнамада белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін

Күтілетін нәтиже:

малдың барлық түрлерінің асыл тұқымды төлінің 50%-ға дейін, бұқа ұрықтарының 40%-ға дейін және асыл тұқымды жұмыртқаның 50%-ға дейін арзандатылған өзіндік құны бойынша асыл тұқымдық өнімге қол жеткізуді қамтамасыз ету асыл тұқымдық өнімді (материалды) өткізудің көлемін 2006 жылы 1,5 есе көбейтуге мүмкіндік береді;

жақсартқыш тұқымды бұқалардың ұрығымен сиырларды қолдан ұрықтандырудың көлемін 2001 жылғы 216 мыңнан 2005 жылы 395 мың басқа немесе 1,8 есе ұлғайту арқылы табынның сапасын қамтамасыз ету;

республикалық асыл тұқымдық орталықтың және мал шаруашылығы жөніндегі дистрибьютерлік орталықтардың тұқым жақсартқыш өнімділігі

жоғары бұқалардың ұрықтарын алу, мұздату, сақтау және пайдалану жөніндегі жұмысын қалпына келтіру;

коллекциялық табындарда, құрылатын селекциялық-генетикалық 4 орталықта малдың саны аз немесе жойылып бара жатқан түрлерінің тектік қорын сақтау және селекция мақсатында пайдалану.

3.6.2. Сүтті мал шаруашылығын дамыту

Асыл тұқымдық база және 2002 жылға арналған қаражаттандыру көлемі

Асыл тұқымдық шаруашылықтардың саны	Қолда бар мал басы, бас		Асыл тұқымды төлді сату квотасы		Асыл тұқ. өнімнің 1 ц. тірілей массасын арзандату нормативі		2002 ж. бөлінетін қаражаттандыру, мың теңге
	Барлығы	сон. ішін. аналық	бас	тонна	теңге	%	
45	81407	32594	1207	386240	6900	50	26647,8

Басым мемлекеттік қолдаудың 2003-2005 жылдарға арналған шаралары

Жылдар	Асыл тұқ. өнімді сатудың күтілетін көлемі		1 ц. т/м асыл тұқ. өнімнің қалыптасқан құны, теңге	1 ц. т/м асыл тұқ. өнім үшін арзандату нормативі		Қажет қаражаттандыру, мың теңге
	бас	тонна		%	теңге	
2003	8960	2689	13797	50	6900	185535
2004	9240	2773	13797	50	6900	191333
2005	9410	2822	13797	50	6900	194719

Мемлекет басымдықпен қолдайтын тұқымдық
(Картаны қағаз мәтінінен қараңыз)

3.6.3. Етті мал шаруашылығын дамыту

а) Етті мал шаруашылығын дамыту және мемлекеттік қолдау шаралары

Мемлекеттік қолдаудың 2003-2005 ж.ж. шаралары

Жылдар	Мемлекеттік қолдаудың бағыты	Асыл тұқ. өнімді сатудың күтілетін көлемі: бас	Асыл тұқ. өнімді сатудың күтілетін көлемі: тонна	1 ц. т/м асыл тұқ. өнімнің қалыптасқан құны, теңге	1 ц. т/м асыл тұқ. өнім үшін арзандату нормативі: %	1 ц. т/м асыл тұқ. өнім үшін арзандату нормативі: теңге	Қажетті қаражат. тандыру, мың теңге
2003	басым.	3882	1358,57	12625	50	6300	85590
2004	дықпен	4122	1442,7				90895
2005		4260	1490,0				93870
2003	орташа	10	3548,3		25	3100	110
2004		11	3677,4				114
2005		12	3741,9				116

Асыл тұқымдық база және 2002 ж. арналған қаражаттандыру көлемі

Асыл тұқымдық шаруашылықтардың саны	Қолда бар мал басы, бас: барлығы	Қолда бар мал басы, бас: соның ішінде аналық	Асыл тұқымды төлді сату квотасы: бас	Асыл тұқымды төлді сату квотасы: тонна	Асыл тұқ. өнімнің 1 ц. тірілей массасын арзандату нормативі: теңге	Асыл тұқ. өнімнің 1 ц. тірілей массасын арзандату нормативі: %	2002 ж. бөлінетін қаражаттандыру, мың теңге
23	41937	16791	3048	1158,5	6300	50	72643,3

(Картаны қағаз мәтінінен қараңыз)

ә) Қой шаруашылығын дамыту және мемлекеттік қолдау шаралары

Жүн өндіруді мемлекеттік қолдаудың 2002 жылға арналған шаралары

Мемлекеттік !Асыл тұқ. өнімді !1 ц. т/м асыл!1 ц. т/м асыл ! Қажет

Мемлекеттік қолдаудың бағыты	Асыл тұқ. өнімді сатудың күтілетін көлемі, бас	тонна	1 ц. т/м асыл тұқ. өнімнің қалыптасқан құны, теңге	1 ц. т/м асыл тұқ. өнім үшін арзандату нормативі, теңге	%	Қажет қаражат. тандыру, мың теңге
Басымдықпен	80258	4013	12640	6320	50	253617
Австрал. меринос	190	7,8	60000	30000	50	2340

Ет өндіруді мемлекеттік қолдаудың 2002 жылға арналған шаралары

Мемлекеттік қолдаудың бағыты	Асыл тұқ. өнімді сатудың күтілетін көлемі, бас	тонна	1 ц. т/м асыл тұқ. өнімнің қалыптасқан құны, теңге	1 ц. т/м асыл тұқ. өнім үшін арзандату нормативі, теңге	%	Қажет қаражат. тандыру, мың теңге
Басымдықпен	16500	817	10441	5221	50	42655
Орташа	31100	1196	10441	2610	25	31215

Жылдар	Мемлекет. тік қол. даудың бағыты	асыл тұқ. өнімді сатудың күтілетін көлемі, бас	тонна	1 ц. т/м асыл тұқ. өнімнің қалыптасқан құны, теңге	1 ц. т/м асыл тұқ. өнім үшін арзандату нормативі, %	теңге	Қажет қаражат. тандыру, мың теңге

40820 2040,9 12640 50 6320 128986

2004 дықпен 83090 2154,5 136163

2005 43990 2199,3 138996

2003 Австрал. 195 7,8 60000 50 30000 2340

2004 меринос 195

2005 195

(Картаны қағаз мәтінінен қараңыз)

б) Шошқа шаруашылығын дамыту және мемлекеттік қолдау шаралары

Мемлекеттік қолдаудың 2003-2005 жылдарға арналған шаралары

Жылдар	Мемлекет. тік қол. даудың бағыты	асыл тұқ. өнімді сатудың күтілетін көлемі, тонна	1 ц. т/м асыл тұқ. өнімнің қалыптасқан құны, теңге	1 ц. т/м асыл тұқ. өнім үшін арзандату нормативі, %	теңге	Қажет қаражат. тандыру, мың теңге
2003	басым.	100,9141	18800	50	9400	9486
2004	дықпен	121,106				11384
2005		142,851				13428
2003	орташа	62,620	20000	25	5000	3131
2004		72,270				3612
2005		73,600				3680

Асыл тұқымдық база және 2002 ж. арналған қаражаттандыру көлемі

Асыл тұқымдық шаруашылықтардың саны	Тұқымдары	Қолда бар мал басы, бас: барлығы	соның ішінде аналық	Асыл тұқымды төлді сату квотасы: бас	тонна	Асыл тұқ. өнімнің 1 ц. тірілей массасын арзандату нормативі: теңге	%	2002 ж. бөлінетін қаражаттандыру, мың теңге
3	ірі ақ шошқа	17740	502	4651	395,4	9400	50	37167
1	немістің түсімді шошқа	2391	250	4286	300	5000	25	15000

(Картаны қағаз мәтінінен қараңыз)

в) Жылқы шаруашылығын дамыту және мемлекеттік қолдау шаралары

2003-2005 жылдарға арналған мемлекеттік қолдау шаралары

Жылдар	Мемлекет. тік қол.	асыл тұқ. өнімді сатудың күтілетін	1 ц. т/м асыл тұқ. өнімнің	1 ц. т/м асыл тұқ. өнім үшін	Қажет қаражат.

!даудың ! көлемі, тонна !қалыптасқан ! арзандату ! тандыру,
!бағыты ! ! құны, теңге ! нормативі !мың теңге
! !-----------------! !--------------!
! ! бас ! тонна ! ! % ! теңге !

2003 басым. 732 241,61 15000 50 7500 18121
2004 дықпен 780 257,65 19324
2005 801 264,47 19835
2003 орташа 253 75,95 16400 25 4100 3114
2004 256 76,95 3155
2005 263 79,1 3243--

Асыл тұқымдық база және 2002 ж. арналған қаражаттандыру көлемі

Асыл тұқымдық !Қолда бар мал! Асыл тұқымды ! Асыл тұқ. ! 2002 ж.
шаруашылықтардың! басы, бас ! төлді сату ! өнімнің 1 ц. ! бөлінетін
саны ! ! квотасы ! тірілей ! қаражаттан.
! ! ! массасын ! дыру, мың
! ! ! арзандату ! теңге
! ! ! нормативі !
!------------!--------------!--------------!
!барлы.!соның ! бас ! тонна ! теңге ! % !
!ғы !ішінде! ! ! ! !
! !аналық! ! ! ! !

9025 3983 1116 358,0 7500 50 23297

(Картаны қағаз мәтінінен қараңыз)

г) Құс шаруашылығын дамыту және мемлекеттік қолдау шаралары

Басым мемлекеттік қолдау шаралары --
- -

Жылдар! Аталық !Асыл тұқ. жұмырт.!1 дана асыл !Арзандату нор.! Қаражат.
! !сатудың күтілетін!тұқ. жұмырт. !мативі 1 дана ! тандыру
! ! көлемі, мың дана!қалыптасқан !асыл тұқым ! қажеттігі
! ! !өзіндік. құны!жұмыртқа үшін !мың теңге
! ! !теңге !--------------!
! ! ! !өз/құн.!теңге !

жұмыртқа 4135 16,6 42,1 7 28945

	бағыты					
2003	ет бағыты	2970	25,1	55,8	14	36204
	үйрек	1870	46	19,6	9	12600
	жұмыртқа бағыты	5428	17,7	39,5	7	28945
2004	ет бағыты	3500	26,3	53,2	14	41600
	үйрек	3378	47	19,1	9	16830
	жұмыртқа бағыты	6900	18,8	37,2	7	48300
2005	ет бағыты	4570	26,3	53,2	14	63980
	үйрек	3900	48	18,7	9	35100

Асыл тұқымдық база және 2002 ж. арналған қаражаттандыру көлемі

Асыл тұқымдық шаруашылықтардың саны	Қолда бары, құс басы: барлығы	соның ішінде мекиен	мың дана	1 дана асыл тұқ. жұмыртқа арзанда. нормативі	2002 ж. бөлінетін қаражаттан. дыру, мың теңге
9	376945	228941			
жұмыртқа бағытындағы			2600	7	18200
ет бағытындағы			2586	14	36204
үйрек			1400	9	12600

(Картаны қағаз мәтінінен қараңыз)

Шаралар:

1. Сүт өндіру бойынша:

ірі қалалар мен аудан орталықтарының маңайындағы аймақтарда сүт өндіруді өнімінің сапалы болуына және оны ішкі рынокқа шығаруға бағыттау. Осы мақсатта мал тұқымын асылдандыру орталығының тұқым жақсартқыш бұқаларының ұрығымен сиырларды қолдан ұрықтандыруды кеңінен енгізу

арқылы асыл тұқымды емес малды жоғары өнімді малдармен алмастыруды жүргізу.

2. Сиыр етін өндіру бойынша:

сиыр етін өндіруді аз шығынды технологияға бағдарлау, яғни ішкі және сыртқы рыноктардың сыйымдылығын ескеріп, малдың арнайы етті тұқымдарын және табиғи жайылымдық алқаптардың экологиялық мүмкіндіктерін мейлінше тиімді пайдалану.

3. Қой шаруашылығы бойынша:

қойдың арнайы майлы-етті және қаракөл тұқымдарын өсіруді тірілей немесе жас тоқтының еті түрінде экспортқа бағдарланған, сондай-ақ сыртқы рынокқа бағытталған меринос жүнін өндіру үшін арнайы биязы жүнді қойдың тұқымдарын көбейту.

4. Шошқа шаруашылығы бойынша: ішкі рынокқа бағытталған, арнайы шаруашылықтарды біртіндеп дамытуға бағдарланған шошқа етінің өндірісі.

5. Жылқы шаруашылығы бойынша: арнайы жылқы тұқымдарының отандық селекциялары мен жайылымдық алқаптарды пайдалануды ескеріп, ішкі рыноктың ет пен қымызға қажеттігін қамтамасыз етуге, сондай-ақ асыл тұқымды спорттық жылқы шаруашылығын дамытуға бағыттау.

6. Түйе шаруашылығы бойынша: бұл малдың өнімдерін өндіруге (ет пен шұбат) сұраныстың шектеулі болуына байланысты ең алдымен ішкі рынокқа және асыл тұқымды түйе шаруашылығын дамытуға бағыттау.

7. Құс шаруашылығы бойынша: құс еті мен жұмыртқа өндіруді ішкі рыноктың сұранысын қанағаттандыруға және импортты ығыстырып шығаруға бағыттау. Бұл саланы дамыту үшін "Астана құс" базасында ет бағытындағы құстың тұқымын асылдандыру базасын қалпына келтіру жөніндегі жұмысты жалғастыру және арнайы аталық іздердің базасында жұмыртқа өндірісін құс шаруашылығы бойынша қалпына келтіру жұмысын бастау.

Мал шаруашылығы саласындағы аймақтық саясаттың негізгі бағыттары:

Орталық аймақ (Атырау, Қарағанды, Маңғыстау облыстары, Ақтөбе, Қостанай, Батыс Қазақстан, Ақмола және Шығыс Қазақстан облыстарының оңтүстік бөлігі). Етті мал шаруашылығы, етті-майлы қой шаруашылығы және өнімді жылқы шаруашылығы басым бағыттар деп танылды;

Оңтүстік аймақ (Алматы, Жамбыл, Оңтүстік Қазақстан, Қызылорда облыстары). Бұл аймақта сүтті мал шаруашылығы, биязы жүнді қой шаруашылығы және қаракөл елтірісі шаруашылығы басым бағыттар болып табылады;

Солтүстік аймақ (Солтүстік Қазақстан, Павлодар облыстары және Ақмола,

Қостанай, Шығыс Қазақстан облыстарының солтүстік аймақтары). Аймақ негізінен сүтті мал шаруашылығын, биязы жүнді қой шаруашылығын дамытуға бағдарланған.

Күтілетін нәтиже

31-кесте

2002-2005 ж.ж. мал құс басына болжам

мың бас, жылдың аяғына

	Нақты 2000	Нақты 2001	Бағалау 2002	Болжам 2003	Болжам 2004	Болжам 2005	2005 ж. 2000 жылға % есебімен
Ірі қара мал	4107	4294	4410	4550	4700	4840	118
соның ішінде сиыр	2015	2077	2130	2200	2270	2350	117
Қой мен ешкі	9981	10479	10700	11000	11350	11700	117
Шошқа	1076	1124	1180	1220	270	1310	122
Жылқы	976	990	1000	1020	1045	1075	110
Түйе	98	104	105	108	111	114	116
Құс	19706	21130	21800	22570	23350	24200	123

32-кесте

2000-2005 жылдарда ет, сүт, жүн және тері шикізатын өндіру

мың тонна

Өндіріс	Нақты 2000	Нақты 2001	Бағалау 2002	Болжам 2003	Болжам 2004	Болжам 2005
Ет, барлығы (сойыс салмағы),						

мың тонна	623	654,5	672	691	712	735
Сүт, барлығы, мың тонна	3730	3923	4020	4120	4250	4380
Жұмыртқа, млн. дана	1672	1855	1920	1990	2060	2140
Жүн, мың тонна	22,9	23,6	24,3	25,1	26	27
Тері шикізаты: ірі, мың дана	1999	1976	2030	2100	2180	2300
Тері шикізаты: ұсақ, мың дана	5113	5289	5450	5630	5800	6000

Өнім өндіру 2001 жылғы деңгеймен салыстырғанда 2005 жылы табын санының өсімі, өз төлінен өсіруді жақсарту және сақтау есебінен ұлғайтылады:

ет бойынша 12%-ға (735 және 654,5 мың тонна);

сүт бойынша 12%-ға (4380 және 3923 мың тонна);

жұмыртқа бойынша 15%-ға (2140 және 1855 мың дана);

жүн бойынша 14%-ға (27 және 23,6 мың тонна);

ірі тері шикізаты бойынша 16%-ға (2300 және 1976 мың дана) және ұсақ тері шикізаты бойынша 13%-ға (6000 және 5289 мың дана).

Бәсекеге қабілетті өнім шығаруды ұлғайту және тұтастай алғанда экспорттық әлеуетті арттыру, ол өніммен ішкі рынокты толықтыру және импорттық сәйкес өнімді ығыстырып шығару.

Дайындау пункттерінің желісін құру және бағдарламаны іске асыруға жағдай туғызу.

Экспортты ұлғайту есебінен саланың басым бағыттарын тиімді дамыту қамтамасыз етіледі және сатып алу бағалары қымбаттайды.

Мал шаруашылығы өнімі бойынша ішкі рыноктың азық-түліктік қауіпсіздігін құру.

Мал шаруашылығы мен құс шаруашылығындағы асыл тұқымдық базаны қалпына келтіруге жағдай жасау.

32а-кесте

Қосымша жұмыс орындарын құру (бірлік)

Бағыт	Жұмыс орындары құрылады			
	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.	Барлығы

Сүтті мал шаруашылығы	1800	1500	1500	4800
Етті мал шаруашылығы	260	120	120	500
Қой шаруашылығы	1140	1290	1320	3750
Шошқа шаруашылығы	1050	1400	1050	3500
Жылқы шаруашылығы	130	170	200	500
Құс шаруашылығы	200	400	400	1000
Басқа салалар	50	50	50	150
"Асыл-Түлік" ААҚ	12			12
Қолдан ұрықтандыру пункттері	630	630	690	1950
Дайындау пункттері	258			258
Барлығы	5530	5560	5330	16420

Қосымша жұмыс орындары:

сүтті мал шаруашылығында 320 сүтті-тауарлы ферманы қалпына келтіру және құрылысын салу есебінен;

етті мал шаруашылығында, қой шаруашылығында, жылқы шаруашылығында, шошқа шаруашылығында және басқа да салаларда табынды өз төлінен көптеп өсірудің және мал басын көбейтудің есебінен;

құс шаруашылығында 5 құс фабрикасын қалпына келтіру және жұмыс істеп тұрған құс фабрикаларындағы құстың санын арттыру есебінен ашылатын болады .

3.7. Ветеринария

Ағымдағы жай-күйі

Республикада мал мен құстың жұқпалы ауруларының 200-ден астам түрлері ұшырасады, соның ішінде 75-і аса қауіпті түрлеріне жатады, оның көбі адам мен мал үшін ортақ аурулар болып табылады. 2002 жылы республикалық бюджет қаражаты есебінен 38 ауру бойынша алдын алу іс-шараларын жүргізу жоспарлануда. Басқа аурулар бойынша ветеринариялық іс-шаралар өзге көздер есебінен қаржыландырылады.

Тұрақты табиғи ошақтардың болуынан және жүргізілетін алдын алу іс-шаралары деңгейінің жеткіліксіздігінен жыл сайын мал мен құстың әртүрлі аса қауіпті жұқпалы ауруларының 20-ға жуық ошағы тіркеледі. Республикада сібір жарасының 3 мыңнан аса ошағы, құтырудың, лептоспироздың ошақтары бар. Туберкулез бен бруцеллез бойынша қолайсыз 40 пункті бар.

Ауылда меншік түрінің, ауыл шаруашылығы өндірісін ұйымдастыру

нысандарының өзгеруі және шаруашылық жүргізуші субъектілердің нарықтық қатынастарға көшуі ветеринария жүйесін түбегейлі қайта құруды және ветеринариялық іс-шараларды ұйымдастыру жөніндегі жұмыс әдістерін қайта қарауды талап етті. Қолда бар мал басының 98 %-ы жеке меншік үй шаруашылығында және ауыл шаруашылығы құрылымдарында күтіп бағылады. Ауыл шаруашылығының мал басын толық қамту мақсатында ветеринариялық биологиялық препараттарды қолдану жергілікті жерлерде бәсекелес ортаға берілген және лицензиялы ветеринариялық дәрігерлер мұны конкурстық негізде жүзеге асырады.

Қазақстан Республикасы Президентінің "Ветеринария туралы" 1995 жылы қабылданған заң күші бар қолданылып жүрген Жарлығы объективтік себептерге байланысты ескірді, ал оның негізгі ережелері кейіннен қабылданған базалық, экономикалық көптеген заңдарға қарама-қайшы келеді. Осыған байланысты ветеринария саласындағы реформаланып жатқан қоғамдық қатынастарды реттеу мақсатында қазір Қазақстан Республикасының Парламентінде қаралуда жатқан " Ветеринария туралы" Қазақстан Республикасы Заңының жаңа жобасы әзірленді.

Мемлекеттік ветеринариялық қадағалаудың ұйымдық құрылымы Ауыл шаруашылығы министрлігінің ветеринариялық қадағалау департаменті, ҚР АШМ-нің облыстық, аудандық, қалалық аумақтық басқармаларының ветеринариялық қадағалау бөлімдері болып табылады. 2364 ауылдық және кенттік аймақтарда ветеринариялық-санитариялық қадағалауды ҚР АШМ-нің аудандық, қалалық басқармаларының 1430 ветеринариялық инспекторы, 3255 ветеринариялық инспектор, соның ішінде шекарадағы және көліктегі мемлекеттік ветеринариялық бақылауды - 23 шекаралық ветеринариялық-фитосанитариялық бекеттер мен 133 постыларда 478 ветеринария маманы жүзеге асырады.

Проблемалар:

ветеринариялық қызмет көрсетудің бәсекелестік секторын дамыту: республика бойынша шамамен шартты түрде 7,9 млн. бас мал бар, оларға қызмет көрсету үшін нормативтер бойынша 12279 ветеринария маманы қажет, сонда әрбір ветеринария маманына шартты түрде 650 бас мал жүктелмек, алайда қазіргі уақытта мал шаруашылығына өндірістік ветеринариялық қызмет көрсетумен лицензиясы бар 6663 ветеринария маманы айналысады;

фармацевтикалық зауыттар мен фабрикалар болмағандықтан республикада антибиотиктер, антипаразитарлық және дезинфекциялық құралдар, республиканың мал шаруашылығы үшін фармакологиялық препараттар өндірілмейді, ветеринариялық биологиялық және фармацевтикалық препараттар мен құралдардың елеулі көлемі шетелдерден әкелінеді;

ауылдық және кенттік аймақтарда ветеринариялық инспекторлардың

жетіспеуі: 67,5% қамтылған;

республиканың ветеринариялық зертханалары техникалық жарақтандырылуы жөнінен қазіргі заман талаптарынан едәуір кейін қалған және ХАССП принциптеріне негізделген ДСҰ-ның мүше елдеріне қойылатын талаптарға жауап бермейді: ветеринариялық зертханалардың техникалық жарақтандырылуы халықаралық нормалар мен стандарттарға сәйкес келмеуінің салдарынан жүргізілетін сараптамалар әдіснамасының төмендігі және халықаралық деңгейдегі нормалар мен стандарттарға сәйкес келмеуі өз кезегінде ауыл шаруашылығы құрылымдарына малдан өндірілетін өнімдер мен шикізаттарды, сондай-ақ тірі малды алыс шетелдерге экспорттауға мүмкіндік бермейді;

шекарадағы ветеринариялық бақылау пункттері мен постылардың қызметтік үй-жайлармен, арнайы құрал-жабдықпен, байланыс құралдарымен, іс ұйымдастыру техникасымен, көлікпен қамтамасыз етілмеуі: қазіргі уақытта нарықтық қатынастардың, шағын және орта бизнестің дамуы есебінен тірі малдың, малдан өндірілетін өнімдер мен шикізаттың жеке бір облыс ішінде ғана емес, бүкіл республиканың және шекаралас елдердің аумақтары бойынша да бақылаусыз өтуі ұлғайып отыр.

Малдардың өте қауіпті аурулары бойынша
2001 жылғы эпизоотиялық жағдай

(Картаны қағаз мәтінінен қараңыз)

МІҚ-ның бруцеллезі мен туберкулезі және МҰМ-дың бруцеллезі
бойынша 2002 жылғы 1 қаңтардағы эпизоотиялық жағдай

(Картаны қағаз мәтінінен қараңыз)

Шаралар:

жыл сайынғы жоспарлы ветеринариялық - алдын алу эпизоотияға қарсы және ветеринариялық-диагностикалық іс-шараларды толық көлемінде жүргізу үшін қаржыны уақытылы бөлу;

ветеринариялық биологиялық және фармацевтикалық өнеркәсіпті дамыту, өндірісі жолға қойылмаған ветеринариялық биологиялық препараттарды, антипаразиттік және дезинфекциялық құралдарды, антибиотиктерді, дәрілік фармакологиялық препараттарды өндірудің жоғары технологияларын енгізу;

ауылдық және кенттік аймақтар үшін ветеринариялық инспекторлардың санын республикалық бюджет есебінен 2319 бірлікке дейін жеткізу, бұл үшін ветинспекторлардың 999 бірлігін ұстауға республикалық бюджеттен қосымша қаржыландыру талап етіледі;

бүгінде эпизоотиялық жағдай ауыл шаруашылығы малдарының ең кемінде 80%-ы ауыл шаруашылығы малдарының жұқпалы ауруларына қарсы міндетті түрде иммунделуін және бүкіл мал басы аса қауіпті жұқпалы ауруларға қарсы диагностикалық зерттелуін талап етеді;

ветеринариялық-фитосанитариялық постылар мен бекеттерді өздерінің қызметін мемлекеттік шекарада жүзеге асыратын мемлекеттік басқа бақылаушы органдармен бірге бірыңғай кешенді терминалдарда орналастыру туралы мәселені түбегейлі шешу және оларды байланыс құралдарымен, іс ұйымдастыру техникасымен, көлікпен және құрал-жабдықпен қамтамасыз ету;

ветеринариялық зертханаларды техникалық жарақтандыру үшін 806546,5 мың теңге сомасына, Дүниежүзілік сауда ұйымының (ДСҰ) талаптарына сәйкес келетін қазіргі заманғы құрал-жабдықтар мен аппаратура сатып алу қажет;

тиісті лицензия алмаған, арнайы белгіленбеген орындарда мал союға тыйым салатын заңнамалық норма енгізу арқылы мал союдың ұйымдастырылуын ретке келтіру;

Қазақстан Республикасының Дүниежүзілік Сауда Ұйымының (ДСҰ) талаптарына сай болуы мақсатында отандық ветеринариялық нормалар мен стандарттарды халықаралық ветеринариялық нормативтермен үйлестіру.

Қаржылық қамтамасыз ету

33-кесте

"Ветеринариялық қызмет көрсету" бағдарламасын қаржыландырудың 2003-2005 жылдарға арналған көлемінің болжамы (мың теңге)

Бюджеттік кіші бағдарламалардың атауы	Жылдар 2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.
Эпизоотияға қарсы күрес	1500000,0	2000000,0	3024280,0
Мал ауруларының диагностикасы	1183488,2	1235870,6	1421251,0
Республикалық ветеринариялық зертхана	50018,0	53540,0	61571,0
Ауыл шаруашылығы малдары мен құстарының туберкулезі мен бруцеллезіне қарсы күрес	32500,0	74000,0	85100,0
Малдар мен құстардың аса қауіпті жұқпалы ауруларының ошақтарын жою	120000,0	150000,0	172500,0
Республикалық ветеринариялық	24680,0	24979,0	28725,0

зертхананы материалдық-техникалық жарақтандыру
Ауылдық аймақтарда ветеринариялық 387612,0 - -
инспекторларды ұстауға қаражат бөлу
____
_ _ _ _ _ _ _
Ветеринария бойынша барлығы: 3298298,2 3538389,6 4793427,0
____
_ _ _ _ _ _ _

Бөлінген қаржы көлемдері тиісті қаржылық жылға арналған республикалық бюджет жобасын республикалық бюджет комиссиясының қарауының нәтижелері бойынша заңнамада белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін.

34-кесте

Ветеринариялық зертханаларды техникалық қайта жарақтандыру бойынша шығыстардың қажеттілігі

(мың теңге)

Іс-шараның атауы	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.	Жиыны
Облыстық, Астана және Алматы қалалық ветеринариялық зертханаларды техникалық жарақтандыру	268848,8	268848,8	268848,8	806546,5

Күтілетін нәтижелер:

малдар мен құстарды аса қауіпті, соның ішінде адамдар мен малдарға ортақ аурулардан қорғау;

малдан өндірілетін өнімдер мен шикізаттың қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

республика аумағын жұқпалы аурулар қоздырғыштарының әкелінуінен қорғау.

4. Бәсекеге қабілеттіліктің өсуі және сату көлемін ұлғайту

4.1. Ауыл шаруашылығы өнімінің ішкі және сыртқы рыноктардағы бәсекеге қабілеттілігін бағалау

Ауыл шаруашылығы өнімінің бәсекеге қабілеттілігін анықтаудың критерийі:

Тиімділік, шығындарды азайту әлеуеті.

Бәсекелілік индексі:

ішкі рынокта, импорт бағасының ішкі рыноктағы сату бағаларына қатынасы ретінде есептеледі, сыртқы рынокта, әлемдік және ресейлік бағалардың экпорттық бағаларға қатынасы ретінде есептеледі.

Сұраныс-ұсыныс индексі:

ішкі рынокта, нақты қажеттіліктің отандық өндіріске қатынасы ретінде есептеледі, сыртқы рынокта, ішкі тұтынуды алып тастағанда экспорт көлемінің өндіріс көлеміне қатынасы ретінде есептеледі.

35-кесте

2000 жылғы ауыл шаруашылығы өнімдерінің ішкі және сыртқы рыноктардағы бәсекеге қабілеттілігін талдау

Атауы	I өлшем			II өлшем				
	Өзіндік құны, $ АҚШ/тонна	Сату бағасы	Тиім. ділік, % (3-б.,2-б.)/2 б.* 100	Экспорт бағасы, $ АҚШ/тн	Импорт бағасы, $ АҚШ/тн	Ішкі рыноктағы бағасы, $ АҚШ/тн	Бәсекелік индексі, Іб* ішкі рынокта (6-б./3-б.)	Бәсекелік индексі, Іб* сыртқы рынокта (7-б./5-б.)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Бидай	48,9	65,0	32,9	90,9	202,8	114,1	3,1	1,3
Күріш-шалы	99,5	101,4	1,9	210,0	230,0	202,4	2,3	1,0
Күнбағыс тұқымы	92,2	116,3	26,1	132,0	147,0	200,5	1,3	1,5
Қант қызылшасы	37,2	29,7	-20,2	365,4 ^	279,6 ^	180,0	9,4	0,5
Шиті мақта	239,2	282,3	18,0	936.4***	554.6***	1302,0	2,0	1,4
Картоп	96,9	109,8	13,3	194	84,0	159.8****	0,8	0,8
Көкөніс	65,8	65,8	0,0	77	105,0	470****	1,6	6,1

Сиыр еті	606,2	428,5	-29,3	852,6	1524,2	1957,0	3,6	2,3
Шошқа еті	1213,4	813,4	-33,0	917,0	1621,1	2083,0	2,0	2,3
Қой еті	472,0	470,3	-0,4	1193,8	2829,3	2619,0	6,0	2,2
Жылқы еті	564,5	460,7	-18,4	953,0	913,5	0,0	2,0	0,0
Құс еті	992,5	829,1	-16,5	1177,1	527,3	592,0	0,6	0,5
Шикі сүт				115,0	120,0		4,3	
с.і. өңделген сүт	--	246,0	--	483,0	380,0	410****	1,5	0,8
Жүн	546,1	370,5	-32,2	428,0	521,0	4275,0	1,4	10,0
Жұмыртқа, (мың дана)	29,4	35,6	21,1	33,8	30,3	37,5****	0,9	1,1

(таблицаның жалғасы)

Атауы	III өлшем					
	Ұсыныс (өндіріс көлемі), мың тонна	Сұраныс				
		Ішкі рынокта тұтыну көлемі	Импорт көлемі, мың тонна	Экспорт көлемі, мың тонна	Сұраныс-ұсыныс индексі, Ісұр.**	
					ішкі рынокта (11-б./10-б.)	сыртқы рынокта 13/(10-11)
1	10	11	12	13	14	15
Бидай	9073,0	5089,0	1,5	4989,6	0,56	1,3
Күріш-шалы	214,0	209,6 е	2,6	7,0	0,98	1,6
Күнбағыс тұқымы	105,0	110,0	31,9	0,6	1,05	-0,1

Қант қызылшасы	273,0	384,0	324,2	4,9	1,41	0,0
Шиті мақта	287,0	247,5	45,8	85,3	0,86	2,2
Картоп	1693,0	1385,0	37,0	1,2	0,82	0,0
Көкөніс	1544,0	1322,0	9,9	71,8	0,86	0,3
Сиыр еті	306,3	337,4	1,5	0,3	1,10	0,0
Шошқа еті	133,4	93,9	0,5	0,5	0,70	0,0
Қой еті	91,2	94,9	0,1	0,0	1,04	0,0
Жылқы еті	54,1	59,7	0,0	0,0	1,10	0,0
Құс еті	33,3	49,3	19,9	0,05	1,48	0,0
Шикі сүт с.і. өңделген сүт	3730,0	3982,0	5,8	0,0	1,07	0,0
Жүн	22,9	13,1 р	0,8	10,6	0,57	1,1
Жұмыртқа, (мың дана)	1692200,0	1686700,0	128140,0	1260,0	1,00	0,2

Ескерту: ҚР Статистика жөніндегі агенттігінің мәліметтері
* Іб<1 - бәсеке қабілетсіз, Іб>1 - бәсеке қабілетті.
** Ісұр<1 - сұраныс жоқ, Ісұр>1 - сұраныс бар.
*** түтілмеген мақта талшығы
**** ресейлік бағалар
^ қамыс немесе қызылша қанты
е - есеп айырысу жолымен

Бидай, мақта, күріш - тиімді, ішкі және сыртқы рыноктарда бәсекеге қабілетті, ішкі рынокта ұсыныс сұранымнан жоғары, сыртқы рынокта сұраныстары бар;

күнбағыс тұқымы, картоп, көкөніс, сүт, жұмыртқа - тиімді, ішкі және сыртқы рыноктарда бәсеке қабілеті нашар, ішкі рынокта сұраныс ұсыныстан жоғары, сыртқы рынокта сұраныстары жоқ;

қант қызылшасы, сиыр еті, қой еті, жылқы еті, шошқа еті, құс еті, жүн - тиімділігі төмен, құс етінен басқасы ішкі және сыртқы рыноктарда бәсеке қабілетті, жүннен басқасының сыртқы рынокта сұраныстары жоқ.

Шаралар:

бидай, мақта, күріш - сыртқы рыноктарды кеңейтуді, ішкі тұтыну үшін дендеп өңдеудің көлемін және қайта өңделген өнім экспортының көлемін ұлғайтуды көздеу қажет (4.2., 5.3. бөлімдерді қараңыз);

күнбағыс тұқымы, картоп, көкөніс, сүт, жұмыртқа - тарифтік қорғаныс деңгейін күшейтуді талап етеді, мұның өзі ішкі өндірістің көлемін ұлғайтуға және ұқсас импорттарды ығыстырып шығаруға мүмкіндік береді (5.3. бөлімді қараңыз);

қант қызылшасы, сиыр еті, қой еті, жылқы еті, шошқа еті, құс еті, жүн - озық технологияларды енгізу арқылы өндіріс шығындарын азайтуды қажет етеді. Ауыл шаруашылығы өнімінің бұл түрі өңдеу өнеркәсібі үшін шикізат ретінде сұранысқа ие. Азық-түліктік топқа жататын қайта өңдеу өнімдері тиімді болып табылады және ішкі және сыртқы рыноктарда көбірек сұранысқа ие (3.3.1., 3.6.3., 4.5. бөлімдерді қараңыз).

4.2. Астық рыногының дамуы

Астық өндірісі мен мониторингінің жағдайын талдау

36-кесте

Дәнді дақылдар түсімділігінің, өндірілуі мен тұтынылуының қарқыны (түсімділігі - ц/га; өндіру және тұтыну - мың тонна)

Облыстар	Дәнді дақылдар орта есеппен 1996-1998 ж.ж.		Соның ішінде: бидай орта есеппен 1996-1998 ж.ж.		Дәнді дақылдар орта есеппен 1999-2001 ж.ж.		
	Түсімділігі	Өндіру	Түсімділігі	Өндіру	Түсімділігі	Өндіру	Тұтыну
Ақмола	5,1	1882,8	5,3	1535.0	10,8	3260,3	1539,5
Ақтөбе	4,3	397,4	4,2	244,6	8,2	468,2	361,2
Алматы	11,2	606,6	8,9	336,3	15,4	745,4	969,4
Атырау	5,0	0,8	6,0	0,4	5.6	0,3	97,0
Ш.-Қазақстан	6,4	295,1	6,5	209,2	13.2	566,3	584,4
Жамбыл	10,4	356,9	7,6	223,9	12,5	382,2	393,4
Б.-Қазақстан	4,1	296,1	3,5	153,2	6,4	266,3	208,8
Қарағанды	4,4	345,6	4,4	290,0	8,7	523,1	355,5
Қызылорда	25,8	219,7	17,8	12,8	27,0	190,0	213,2
Қостанай	7,0	2311,6	6,5	1770,5	12,4	3379,0	1091,1
Маңғыстау	-	-	-	-	-	-	70,1

Павлодар	4,0	335,2	3,7	258,7	7,2	298,8	217,8
С.-Қазақстан	9,2	2701,0	7,2	1896.6	12,5	3524,3	1087,4
О.-Қазақстан	11,7	254,7	9,0	195,2	15,4	300,7	303,6
Астана қ-сы	-	-	-	-	10,5		2,1
Алматы қ-сы	-	-	-	-	7,9		1,4
Барлығы	6,9	10003,6	6,2	7126,5	11,5	13908,5	7492,3

(таблицаның жалғасы)

Облыстар	Соның ішінде: бидай орта есеппен 1999-2001 ж.ж.		
	Түсімділігі	Өндіру	Тұтыну
Ақмола	10,5	2735.2	937,3
Ақтөбе	8,4	357,4	203,4
Алматы	14,0	399,0	720,2
Атырау	6,0	0,1	97,0
Ш.-Қазақстан	13,2	381.5	347,9
Жамбыл	11,6	242,2	276,8
Б.-Қазақстан	6,1	193,8	155,0
Қарағанды	8,5	448,2	237,8
Қызылорда	12,6	12,7	175,3
Қостанай	12,5	3036,6	837,3
Маңғыстау	-	-	70,1
Павлодар	7,6	211,8	172,0
С.-Қазақстан	12,2	2762,1	731,7
О.-Қазақстан	14,1	225,3	254,1
Астана қ-сы	10,1		1,7
Алматы қ-сы	7,4		0,9
Барлығы	11,2	11008,5	5215,9

Астық - елдің азық-түліктік қауіпсіздігінің негізгі компоненті.

Соңғы үш жылда (1999-2001 ж.ж.) дәнді дақылдар егіс алаңдарының тұрақтанғандығына орай олардың түсімділігі өткен үш жылмен (1996-1998 ж.ж.) салыстырғанда 4,8 ц/гектарға немесе 67%-ға өсіп, 11,5 ц/гектарға жетті. Астық өндіру 3,9 млн. тоннаға немесе 39%-ға ұлғайды және орташа жылдық деңгейі

шамамен 13,9 млн. тоннаға жетті.

Негізгі экспорттық дақыл - бидай өндірудің көлемі 1996-1998 жылдардағы 7,1 млн. тоннадан 1999-2001 жылдарда 11,0 млн. тоннаға дейін өсті.

Қазақстан астық экспорттаудан әлемде алтыншы орынды иемденеді. Қазақстанның бірегей климаты басқа елдердің бидай ұнының қасиеттерін жақсартушы ретінде әлемдік рынокта сұраныcқа ие болып отырған жоғары сапалы, құрамында протеин мол астықтың қалыптасуына ықпал етеді.

"Астық туралы" Қазақстан Республикасының Заңын қабылдау астық рыногына қатысушылардың қызметін нақты құқықтық реттеуді қамтамасыз етті, оны дамытудың негізін жасады.

Отандық ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерді мемлекеттік қолдау мақсатында белгіленген баға бойынша жыл сайын мемлекеттік ресурстарға астық сатып алу жүргізіледі, ал 2001 жылдан бастап көктемгі егіс және егін жинау жұмыстарын жүргізуге аванс беруді, астық бағасының демпингін болдырмауды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін астық сатып алудың фьючерстік екі деңгейлі жүйесі енгізілді.

Астықтың ішкі рыногын тұрақтандыру және реттеу, нан және тоқаш нан тағамдарының бағасы негізсіз қымбаттауына жол бермеу мақсатында көктем-жаз кезеңінде астықтың сату резервтерінен интервенция жүргізіліп тұрады.

Астық қабылдайтын кәсіпорындардың астық сақтау жөніндегі қызметін лицензиялаудың енгізілуі олардың қызметін мемлекеттік бақылауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Астық қолхаттарын енгізу жөніндегі жұмыс басталып кетті, оның қаржы құралы болып табыла отырып өтімді кепілді қамтамасыз етуді жасау арқылы екінші деңгейдегі банктердің кредит ресурстарын іске қосуға мүмкіндік береді, бұл астық демпингін болдырмайды және маусымдық кредит беруге жағдай жасайды.

Отандық ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің тұқым, жанар-жағармай, минералдық тыңайтқыштар, гербицидтер, ауыл шаруашылығы техникаларына қосалқы бөлшектер сатып алуы үшін көктемгі егіс және егін жинау жұмыстарына, ауыл шаруашылығы техникасын сатып алуға лизингтік негізде жеңілдетілген кредит ресурстары бөлінеді.

Астықтың мемлекеттік ресурстары қалыптасты, мұның өзі ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің тұқымдық материалға, мал шаруашылығы мен құс шаруашылығының жемге қажеттіліктерін тұрақты қамтамасыз етуге, астық ішкі рыногының реттелуін және мемлекетаралық келісімдердің орындалуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Осының барлығы еліміздің азық-түліктік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, астықтың экспорттық әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді.

Соңғы үш жылда (1999-2001) шалы күрішін өндірудің орташа түсімділігі 28,8 ц/га болып, жыл сайынғы түсімі 204,1 мың тонна көлемінде тұрақтанды, оны көшеттік тәсілмен өсірудің су үнемдегіш технологиясын енгізу басталды.

Соңғы жылдары майлы дақылдардың егістік алаңының азаю үрдісі байқалуда , сонымен қатар түсімділігінің 4-6 ц/га деңгейінде тұрақтануы майлы дақылдардың жалпы өнімін 18-20%-ға арттыруға мүмкіндік берді.

Қытайбұршақ егістігінің 2 еседен аса ұлғаюы бұл дақыл рентабелдігінің жоғарылығына және оны сату рыногының болуына байланысты. Қытайбұршақтың жалпы түсімі 3 есеге артып, 9,8 мың тонна болды.

Рапс және қыша сияқты дақылдардың алаңдары тиісінше 4 және 2,5 есеге, мақсыр - 9 %-ға азайды.

3-диаграмма

Дақылдар бойынша астықтың 1999-2001 жылдардағы орташа өндіріс құрылымы

(өңделгеннен кейінгі салмағы)

(қағаз мәтіннен қараңыз)

4-диаграмма

Дақылдар бойынша астықтың 2001 жылғы астық өндірісінің құрылымы

(өңделгеннен кейінгі салмағы)

(қағаз мәтіннен қараңыз)

Проблемалар:

егіншілік мәдениетінің төмендігі, минералдық тыңайтқыштарды енгізудің жеткіліксіздігі, сапасыз тұқымдарды пайдалану дәнді дақылдар түсімділігінің ықтимал мүмкіндігін 1,5 - 2 есе төмендетіп, өндірілетін астықтың сапасын кемітуге әкеп соқтырады. Бидай дәніндегі дән маңызының орташа мөлшері 1986-1991 жылдардағы 28-32 %-бен салыстырғанда 1992-1999 жылдары 20,8 - 23,7%-ға азайды;

астық сапасының төмендеуі ұн етіп тартылатын астық партияларының қалыптасуын қиындатады, Қазақстан астығының бәсекеге қабілеттілігі мен оның экспорттық әлеуетін азайтады.

37-кесте

Республиканың астық қабылдау кәсіпорындарына сақтауға қабылданған 2001 жылғы егін астығы бидайының сапасы

Сақтауға қабылданған бидай астығының мөлшері	Барлығы	оның ішінде кластар бойынша					
		I	II	III	IV	V	Кластық емес

мың тонна	7014,1	6,7	4970,9	1666,0	177,8	192,7
% %	100,0	0,1	70,9	23,8	2,5	2,7

Қазақстанның астық саласының техникамен орташа қамтамасыз етілуі, техникалық дайындық коэффициентін қоса есептегенде 55%-дан аспайды. Қазақстанның астық себетін негізгі аймақтарында астық жинайтын бір комбайнның жүктелімі нормативтік деңгейден 15-20%-ға артық. Техниканы жаңарту оның істеп шығуынан едәуір артта қалған. Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің көпшілігі өз қаражаттары есебінен техника сатып ала алмайды;

астық өңдеу мен сақтаудың материалдық-техникалық базасының жай-күйі едәуір нашарлады. 1980 жылдардың соңынан бергі кезеңнен бастап қазіргі уақытқа дейін астық сақтауға арналған элеватор-қойма сыйымдылықтарының республика бойынша жалпы көлемі 28,3 млн. тоннадан 20,9 млн. тоннаға дейін азайды. Қойма сыйымдылықтары әсіресе тікелей астық өндірушілерде 5,9 млн. тоннадан 3,8 млн. тоннаға дейін азайды. Астық өңдейтін технологиялық құрал-жабдық моральдық және табиғи жағынан тозды;

астық сақтау арналарының дамымай қалуы, өркениетті көтерме сауда рыноктары мен маркетингтің, арзан көліктік коридорлардың болмауы, көлікпен тасымалдауға арналған тарифтердің тым қымбаттығы, биржалық сауданың нашар дамығандығы және астық бағасының белгіленбеуі астық экспортының көлемін ұлғайтуға, оны өткізудің жаңа рыноктарын іздестіруге тежеу болып баға демпингіне әкеп соғуда;

астық өндірісін кеңейту үшін ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерде айналым қаражатының аз болуы және кредит ресурстарына қол жеткізудің төмендігі;

жекеменшік зертханалар жүзеге асыратын астық сапасын сертификаттау деңгейінің төмендігі;

Ақтау портындағы астық терминалының өткізу қабілетінің төмендігі, Ресей Федерациясының аумағы арқылы астық тасымалдауға арналған көлік тарифтерінің жоғарылығы;

астық өндірісі құрылымының жетілмегендігі. Астық өндірісіндегі бидайдың үлес салмағы жемдік, дәнді бұршақ, жарма дақылдары есебінен 1999 - 2001 жылдары орта есеппен 79%-ды құрады;

ауыл шаруашылығы өндірісін сақтандыру жүйесінің жоқтығы;

дәнді дақылдар өнімі болжамының анықтығы жоғары әдістерінің жоқтығы;

астықтың бекітілген сапа стандарттарының халықаралық деңгейге сәйкес еместігі;

егістік алаңдар құрылымындағы мақсыр, қыша және рапс сияқты майлы

дақылдардың үлес салмағы 4%-ды құрайды;

ұсынылған ауыспалы егіс тәртібі сақталмайды;

ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер құнарлылығының төмендеуі;

Қызылорда және Оңтүстік Қазақстан облыстарындағы күріш өсірілетін негізгі аймақтарда егістік суының жеткіліксіздігі;

суармалы жерлердің сортаңдануы мен батпақтануы, ұзақ уақыт жөндеусіз пайдаланылғандықтан суландыру және дренаж жүйелері ПӘК-нің төмендігі.

Астық өндірісі мен рыногын дамыту жөніндегі шаралар:

бидайдың халықаралық рыноктарда үлкен және тұрақты сұранысқа ие күшті және қатаң сорттарының өндірісін ұлғайтуға бағытталған табиғи-климаттық жағдайларды және рыноктық конъюнктураны ескере отырып, астық өндірісі құрылымын, сондай-ақ еліміздің өсімдік майына, жармаға, құрама жемдерге, ұқсатушы салаға арналған шикізатқа - ең кемінде 12,0 млн. тонна бидай астығы (оның ішінде қатты бидай - 0,5 млн. тонна), арпаға - 2,3 млн. тонна, жүгеріге - 0,4 млн. тонна, күрішке - 0,2 млн. тонна, қарақұмыққа - 0,05 млн. тонна, қажеттіліктерін қамтамасыз ету мақсатында жемдік астық, майлы, бұршақ және жарма дақылдарын өндіруді оңтайландыру;

жемдік астық, майлы, бұршақ және жарма дақылдарының егістік алаңдарын бір мезгілде кеңейте отырып жұмсақ және қатты бидайдың күшті сорттарын өндіру үшін республикамыздың солтүстік аймақтарының (Ақмола, Қостанай облыстары) топырақ-климат әлеуетін мейлінше тиімді пайдалану;

Павлодар және Шығыс Қазақстан облыстарында, майлы және жарма дақылдарын (күнбағыс, тары және қарақұмық) өндіру соңғы облыста - сондай-ақ күздік қарабидай өндіруді ұлғайту;

астық өндірісі құрылымындағы үлес салмақтарын 35%-ға жеткізе отырып, күздік бидай мен күздік қарабидай өндіруді, сондай-ақ республикамыздың батысындағы Ақтөбе және Батыс Қазақстан облыстарында тары өндіруді ұлғайту ;

Қазақстанның оңтүстігіндегі Алматы, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарында суармалы егіншілік базасында жүгері дәні мен соя өндіруді ұлғайту. Элиталық тұқым өндірудің құнын арзандату, минералдық тыңайтқыштар сатып алу және басқа шаралар арқылы мемлекеттік қолдаудың дифференциялы шараларын жүзеге асыру;

су үнемдегіш және озық технологиялардың негізінде Қызылорда облысында күріш өндіруді оңтайландыру;

майлы дақылдардың майлы дәнін, солтүстік аймақта: рапс пен қарақұмық, оңтүстікте - соя және мақсыр өндіруді ұлғайту;

қазақстандық астыққа протекция саясатын жүргізу, мүдделі қазақстандық банктердің экспорттық операцияларды кредиттеу арқылы импорттаушы елдердің

қолданылып жүрген сату рыноктарында қазақстандық астықтың экспортын ұлғайту жөніндегі шаралард жүзеге асыру;

астық сату рыноктарын іздестіру бойынша Қазақстан Республикасының дипломатиялық корпусын жандандыру;

экспортқа шығарылатын астықтың сапасын арттыру;

астық тасымалдау үшін жеңілдетілген темір жол тарифтерін енгізу, астықты Ресей арқылы тасымалдау кезіндегі көлік шығындарын өтеу үшін отандық жеткізушілерге субсидия бөлу;

Ақтау портында қосымша астық терминалын салу;

баға белгіленімі және баға демпингін болдырмау үшін қолданыстағы тауар биржаларындағы астықтың биржалық саудасын дамыту;

экспорттық құрылымды нығайту мақсатында "Азық-түлік келісімшарт корпорациясы" ЖАҚ-ның қызметіне түзетулер енгізу.

38-кесте

Экспорттық рыноктардың сыйымдылығын бағалау және азық-түліктік бидайдың бағалық конъюнктурасы

1 тонна қазақстандық бидайдың бағасы 80 АҚШ доллары

Қазақстан астығын импорттаушы негізгі елдер	Бидай импортының 1999-2000 жылдардағы орташа көлемі,* млн. тонна	Бидай экспортының 1999-2000 жылдардағы орташа көлемі,** млн. тонна	Қазақстандық астықтың үлес салмағы, % есебімен
Әзірбайжан	0,65	0,3	46,1
Белоруссия	0,8	0,08	10
Қырғызстан	0,15	0,1	66,7
Ресей	3,25	1,98	64,4
Иран	4,95	0,12	2,4
Тәжікстан	0,45	0,32	71,1
Түркіменстан			0,1
Түркия	1,45	0,07	0,5
Өзбекстан	0,35	0,32	91,4
Украина	0,25	0,12	48
Барлығы	12,4	3,41	27,5

_ _ _ _ _ _

таблицаның жалғасы

Қазақстан астығын импорттаушы негізгі елдер	1 тонна бидайдың рыноктағы бағасы,*** АҚШ $, 2001 ж.	Қазақстаннан әкетілетін 1 тонна астықтың көліктік шығындарының құны,**** АҚШ $	Көлік шығындарын қоса есептегендегі 1 тонна қазақстандық бидайдың бағасы, АҚШ $
Әзірбайжан	112,8	31,6	111,6
Белоруссия	111,8	40,8	120,8
Қырғызстан	89,8	5,7	85,7
Ресей	111,2	24,9	104,9
Иран		30,3	110,3
Тәжікстан	115	34,8	114,8
Түркіменстан		22,7	102,7
Түркия		40,6	120,6
Өзбекстан		8,4	88,4
Украина		40,3	120,3
Барлығы			

_ _ _ _ _ _

Ескерту: * астық жөніндегі Дүниежүзілік Кеңестің мәліметтері бойынша (ОЮЛ "ЗСК" ұсынған)

** ҚР Статистика жөніндегі агенттігінің мәліметтері бойынша

*** ТМД Статкомитетінің мәліметтері бойынша (Мәскеу қаласы)

**** "Қазақстан темір жолы Ұлттық компаниясы" ЖАҚ-ның мәліметтері бойынша

Рынок сыйымдылығын бағалау қазақстандық астықтың көлемі 8 млн. тоннаға дейін экспорттық резерві бар екендігін көрсетеді;

жыл сайынғы сатып алудың көлемін 500 мың тоннаға дейін жеткізіп және сатып алынатын дақылдардың ассортиментін жемдік, бұршақ, жарма дақылдары есебінен кеңейтіп мемлекеттік ресурстарға астық сатып алудың фьючерстік жүйесін сақтау және дамыту;

азық-түліктік астықтың мемлекеттік резервін астық қабылдайтын жеке

меншік кәсіпорындардан мемлекеттік астық базаларына көшіру және азық-түлік қауіпсіздігін, мобилизациялық әзірлікті қолдауды қамтамасыз ету мақсатында астықты бүкіл республика бойынша шоғырландыру және сақтау;

дәнді дақылдардың элиталық тұқымдарын өндіруді тұқымдардың рыноктық құнының 40%-ы көлемінде субсидиялау және субсидияланатын дәнді дақылдар түрлерін кеңейту;

көктемгі дала және егін жинау жұмыстарын өткізуге, отандық тауар өндірушілердің тұқым, жанар-жағармай материалдарын, минералдық тыңайтқыштар, гербицидтер, ауыл шаруашылығы техникасына қосалқы бөлшектер, лизингілік негізде ауыл шаруашылығы техникасын сатып алуы үшін жеңілдік кредитін берудің көлемін 8 млрд. теңгеге дейін ұлғайту;

ауыл шаруашылығы техникасының лизинг жүйесін жетілдіру және оның көлемін ұлғайту;

аэроғарыштық барлау және агрометеорологиялық зерттеулерді мақсатты пайдалану арқылы дәнді дақылдардың өнімін болжамының анықтығы жоғары әдістерін мемлекет қаражаты есебінен әзірлеу және енгізу;

астық қолхаттарын енгізу және астық қолхаттарының атқарылуына кепілдік беру қорын құру арқылы ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерінің қаржы ресурстарына қол жеткізуін кеңейту;

астық рыногы саласындағы ғылыми зерттеулерді дамыту;

меншік нысанына қарамастан астық рыногына қатысушылардың барлығының астықтың сапалық және көлемдік есебіне мемлекеттік бақылауды жетілдіру;

астықтың отандық және шетелдік рыноктары мониторингінің озық ақпараттық технологияларын енгізу;

астықты сақтау, сертификаттау, астық рыногының мониторингін және мемлекеттік бақылауды жүзеге асыру жөніндегі нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру;

майлы дақылдарды және мақтаны ұқсататын кәсіпорындардың қуаттарын арттыру;

ұсақ және орташа шаруашылықтардың бірлестігі базасында мамандандырылған өндірістер құру;

трансшекаралық Сырдария өзені бойынша мемлекетаралық өзара қарым-қатынастарды реттеу арқылы өсімдіктің өсу кезеңінде суаруға қажетті сумен қамтамасыз етуді жақсарту.

Қаржылық қамтамасыз ету

аталған мақсаттарға жыл сайын көзделіп бөлінетін ақша шегінде республикалық және жергілікті бюджеттердің қаражаты есебінен отандық астық өндірушілерді қолдау;

ауыл шаруашылық кредит беру серіктестіктерінде және өзге де ұйымдарда

жинақталған қаржы ресурстарын астық өндірісін қаржыландырудың мемлекеттік жүйесімен қатар пайдалану.

39-кесте

мың теңге

Бюджеттік бағдарламаның атауы	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.
Азық-түліктік астықтың мемлекеттік резервін жаңарту және ауыл шаруа. шылығы тауарын өндірушілерді қолдау үшін сатып алуды қамтамасыз ету	5 500 000,0	620 838 2,3	620 838 2,3
Азық-түліктік астықтың мемлекеттік резервінің қозғалысы	335 183,3	173 312,5	173 312,5
Мемлекеттік резервтегі астықты сақтау	805 440,0	832 980,0	832 980,0
Астық қолхаттарының атқарылуын кепілдендіру қорын жасау			400 000,0
Барлығы	704 062 3,3	721 467 4,8	721 467 4,8

Бөлінген қаржы көлемі тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджет жобасының республикалық бюджет комиссиясында қаралу нәтижелері бойынша заңнамада белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін.

Күтілетін нәтижелер:

қазақстандық астықтың сапасы мен бәсекелестік қабілетінің артуы;

республиканың астыққа деген ішкі қажеттілігін қамтамасыз ету;

астықты өткізу рыноктарын кеңейту және экспортын жылына 5-6 млн. тоннаға дейін көбейту;

астықтың бағасын оның рентабельді өндірісін қамтамасыз ететін деңгейде тұрақтандыру;

ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің қаржылық жағдайын жақсарту;

республиканың азық-түліктік қауіпсіздігінің тұрақтылығын қамтамасыз ету;

топырақ құнарлылығын және агроландшафтардың экологиялық тұрақтылығын арттыру.

39а-кесте

Ауыл шаруашылығы дақылдарын өндірудің 2005 жылға арналған болжамды көлемі бойынша ұсыныс (мың теңге)

Дақыл	Өндіру көлемі
Бидай	11000,0
Арпа	2020,0
Сұлы	333,0
Тары	90,0
Жүгері дәні	350,0
Күріш	220,0
Күздік қара бидай	77,0
Қарақұмық	54,0
Соя	36,0
Дәнді дақылдардың барлығы	14000,0

4.3. Мақта рыногы

Ағымдағы жағдайы

40-кесте

Республикадағы мақтаның 1996-2001 жылдардағы егістік алаңдары, жалпы өнімі және түсімділігі (мың га)

	1996 ж.	1997 ж.	1998 ж.	1999 ж.	2000 ж.	2001 ж.
Егістік алаң, мың га	106,0	103,6	118,0	141,3	151,8	184,7

Жалпы өнім, мың тонна	182,8	197,8	161,6	249,4	287,1	412,8
Түсімділік, га/ц	17,2	19,3	14,1	17,7	18,7	22,7

Соңғы жылдарда мақтаның егістік алаңдарына жүргізілген талдау 1996 жылмен салыстырғанда 2001 жылы егістіктің жалпы көлемі 74%-ға ұлғайғанын көрсетеді.

Мақта түсімділігінің өсу тенденциясы бар, 1996 жылмен салыстырғанда 2001 жылы ол тиісінше гектарынан 22,7 және 17,2 центнер болды, бұл 1,3 есе көп.

1996 жылмен салыстырғанда шиті мақтаның жалпы өнімі 2 есе өсті.

Проблемалар:

ұсынылған ауыспалы егіс сақталмайды;

ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер құнарлылығының төмендеуі жалғасуда;

ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер мен мақта ұқсатушы зауыттар арасындағы өзара қарым-қатынастың реттелмеуі.

Мақта рыногын дамыту жөніндегі шаралар:

мақтаның элиталық тұқымдарын өндіруді қолдау;

шиті мақтаны ұқсатушы кәсіпорындардың қуаттарын ұлғайту;

ұсақ және орта шаруашылықтардың бірігуі негізінде мамандандырылған өндірістер құру.

41-кесте

Мақтаның белгіленген егістік алаңдары

мың га

	Орта есеппен 1999-2001 ж.ж. ішінде	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.	2005 ж. 1999-2001 жылдарға орай %-бен

Мақта 159,3 181,0 181,0 181,0 113,6

Күтілетін нәтиже:
бәсекеге қабілетті өнім өндіруді ұлғайту;
ғылыми негізделген ауыспалы егістерді игеру;
ұқсатушы кәсіпорындарды жарақтандыру және жаңарту;
мақта шикізатын өндіру көлемін 2005 жылы 300 мың тоннаға дейін жеткізу.

4.4. Қайта өңдеу өнімдерінің ішкі және сыртқы рыноктардағы бәсекеге қабілеттілігін бағалау

Қайта өңдеу өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін анықтаудың өлшемі:
Нақты өнім түрлері бойынша мәліметтердің болмауынан кестеде рентабельділік шығындарды азайту әлеуеті көрсетілген жоқ
Ірілендірілген топтар бойынша статистикалық мәліметтер бар:
- ет пен ет өнімдерін қайта өңдеу және консервілеу - рентабельді;
- жеміс-жидектерді, көкөністерді өңдеу және консервілеу - рентабельді емес;
- ұн тарту өнеркәсібінің құрамында крахмал бар өнімдерін өндіру - рентабельді емес;
- өсімдік майы және мал майын өндіру - рентабельді емес;
- сүт өнімдерін өндіру - рентабельді;
- сусын өндіру - рентабельді;
- өзге де тағам өнімдерін өндіру - рентабельді емес.

Бәсекелестік индексі:
- ішкі рынокта: импорт бағасының ішкі рыноктағы сату бағасына қатынасы ретінде есептелетін,
- сыртқы рынокта: импорттық бағаның экспорт бағасына қатынасы ретінде есептелетін.

Сұраныс-ұсыныс индексі:
- ішкі рынокта нақты қажеттіліктің отандық өндіріске қатынасы ретінде есептелетін;
- сыртқы рынокта: ішкі тұтынуды қоспағанда, экспорт көлемінің өндіріс көлеміне қатынасы ретінде есептелетін.

42-кесте

Қайта өңделетін өнімдердің 2000 жылғы ішкі және сыртқы рыноктардағы бәсекеге қабілеттілігіне талдау

! N II өлшем ! Ұсыныс

Өнімнің атауы	өткізу бағасы $/1 тн	импорт бағасы, $/1 тн	экспорт бағасы, $/1 тн	бәсекелестік индексі, Iб* ішкі рынокта (2-б./1-б.)	бәсекелестік индексі, Iб* сыртқы рынокта (2-б./3-б.)	(өндіріс көлемі) тонна
А	1	2	3	4	5	6
Қоюлатылған және құнарландырылған сүт	1896,0	740,0	-	0,4	-	479,0
Ашымалы сүт өнімі, қаймақ	680,5	759,4	-	1,1	-	40273,0
Сары май	2669,2	1382,3	-	0,5	-	3351,0
Сыр және брынза	1597,6	1746,5	-	1,1	-	7602,0
Балмұздақ	1089,7	800,7	-	0,7	-	4417,0
Бидай ұны	146,0	199,7	142,0	1,4	1,4	1137931,0
Өсімдік майы	1522,4	477,0	548,0	0,3	0,9	60897,0
оның ішінде						

Күнбағыс майы	539,0	487,1	548,0	0,9	0,9	32442,0
Маргарин өнімі	908,5	684,4	818,0	0,8	0,8	10449,0
Шұжық өнімдері	3981,9	1174,2	2571,0	0,3	0,5	8162,0
Ет және ет-өсімдік консервілері	2583,4	1122,4	2394,0	0,4	0,5	2120,0
Ақ қант	282,9	267,0	367,0	0,9	0,7	279694,0
Какао мен қанттан жасал. кондит. өнімд.	1996,8	1767,3	2169,0	0,9	0,8	27216,0
Макарон өнімдері	472,3	472,4	429,0	1,0	1,1	28263,0
Ашытқылар және дайын (қолайлы қолайсыз); наубайхана ұнтақтары	525,0	321,0	537,0	0,6	0,6	4915,0
Кетчуп және басқа томат соустары	1802,4	506,1	-	0,3	-	-
Майонез	1064,3	695,0	-	0,7	-	6370,0
Печенье, кондит. өнім.	845,5	670,3	902,0	0,8	0,7	4231,0

дері,	пирожныйлар					
Консервіленген көкөністер	196,6	405,2	667,0	2,1	0,6	1631,0
Джемдер, конфитюрлер повидло	2608,7	1063,3	- т.б.	0,4	-	411,0
Табиғи шырындар	538,2	459,2	549,0	0,9	0,8	26062,9
Қант қосылмаған су	140,7	157,3	288,0	1,1	0,5	93849,6
Қант қоспасы бар су	232,2	238,1	258,0	1,0	0,9	142217,5
Солод сырасы	232,2	656,7	450,0	2,8	1,5	132196,3
Шымырлайтын көбікті шарап	1210,1	2565,0	774,0	2,1	3,3	2547,2
Табиғи жүзім шараптары	1463,3	1349,7	689,0	0,9	2,0	23909,1

таблицаның жалғасы

Өнімнің атауы	N III өлшем				
	Сұраныс				
	тұтыну көлемі,	импорт көлемі,	экспорт көлемі,	сұран.-ұсын. индексі,	Ісп**

	тонна ***	тонна	тонна	ішкі рынокта (7-б./6-б.)	сыртқы рынокта 9/(6-7)
А	7	8	9	10	11
Қоюлатылған және құнар. ландырылған сүт	27457,4	26980,0	1,6	57,3	0,0
Ашымалы сүт өнімі, қаймақ	43603,6	3334,0	3,4	1,1	0,0
Сары май	10959,9	7635,0	26,1	3,3	0,0
Сыр және брынза	8636,6	1533,0	498,4	1,1	-0,5
Балмұздақ	14341,0	9944,0	20,0	3,2	0,0
Бидай ұны	846126,0	1928,0	293733,0	0,7	1,0
Өсімдік майы	127712,0	68863,0	2048,0	2,1	0,0
оның ішінде					
Күнбағыс майы	81110,09	50667,0	1998,1	2,5	0,0

Маргарин өнімі	22836,0	12924,0	537,0	2,2	0,0
Шұжық өнімдері	15834,3	7673,0	0,7	1,9	0,0
Ет және ет-өсімдік консервілері	4736,0	2783,0	167,0	2,2	-0,1
Ақ қант	348887,0	73985,0	4792,0	1,2	-0,1
Какао мен қанттан жасал. кондит. өнімд.	42993,0	15970,0	193,0	1,6	0,0
Макарон өнімдері	30996,0	5245,0	2512,0	1,1	-0,9
Ашытқылар (қолайлы және қолайсыз); дайын наубайхана ұнтақтары	8173,0	3298,0	40,0	1,7	0,0
Кетчуп және басқа томат соустары	-	4495,0	32,0	-	-
Майонез	13133,0	6807,0	44,0	2,1	0,0
Печенье, кондит. өнімдері, пирожныйлар	32467,0	29139,0	903,0	7,7	0,0
Консервіленген көкөністер	12996,0	11681,0	316,0	8,0	0,0

Джемдер, конфитюрлер повидло	1791,0	2018,0 т.б.	638,0	4,4	-0,5
Табиғи шырындар	33094,9	8515,0	1483,0	1,3	-0,2
Қан қосылмаған су	95784,6	1976,0	41,0	1,0	0,0
Қант қоспасы бар су	172840,5	31047,0	424,0	1,2	0,0
Солод сырасы	134011,5	2402,2	587,0	1,0	-0,3
Шымырлайтын көбікті шарап	2612,2	168,0	103,0	1,0	-1,6
Табиғи жүзім шараптары	30284,1	6522,0	147,0	1,3	0,0

Ескертулер: Қазақстан Республикасы Статистика жөніндегі агенттігінің мәліметтері
* Ік<1 - бәсекесіз. Ік>1 - бәсекелі,
** Ісп<1 - сұраным жоқ, Ісп>1 - сұраным бар.
*** - есепке алынатын

Қоюландырылған және құнарландырылған сүт, сары май, балмұздақ, шұжық өнімдері, ет және ет-өсімдік консервілері, ашытқылар, кетчуп және басқа томат соустары, майонез, джемдер, конфитюрлер, повидло - ішкі және сыртқы рыноктарда бәсекеге қабілетсіз, ішкі рынокта сұраныс ұсыныстан артық, сыртқы рынокта сұранысы жоқ;

өсімдік (күнбағыс) майы, маргарин өнімі, ақ қант, какао мен қанттан жасалған кондитерлік тағамдар, печенье, кондитерлік тағамдар, пирожныйлар, табиғи шырындар, табиғи жүзім шараптары - ішкі рынокта бәсекеге қабілеттілігі нашар, сыртқы рынокта бәсекеге қабілетсіз, ішкі рынокта сұраныс ұсыныстан артық, сыртқы рынокта сұранысы жоқ;

ашымалы сүт өнімдері, қаймақ; сыр және брынза, консервіленген көкөністер, қант қосылмаған су, құрамында қант қоспасы бар су, макарон өнімдері, солод сырасы, көбікті шымырлайтын шарап - ішкі рынокта бәсекеге қабілетті, сыртқы рынокта бәсекеге қабілетсіз, ішкі рынокта сұраныс ұсыныстан артық, сыртқы рынокта сұранысы жоқ;

бидай ұны - ішкі және сыртқы рыноктарда бәсекеге қабілетті, ішкі рынокта ұсыныс сұранысынан артық, сыртқы рынокта сұранысы бар.

Шаралар:

қоюландырылған және құнарландырылған сүт, сары май, балмұздақ, шұжық өнімдері, ет және ет-өсімдік консервілері, ашытқылар, кетчуп және басқа томат соустары, майонез, джемдер, конфитюрлер, повидло - жеке тұлғалардан шикізат сатып алғанда есепке жатқызылмайтын ҚҚС сомасының өтелуін қарастыру қажет*. Ұқсатушы өнеркәсіптің кәсіпорындарына жеңілдік кредитін беру арқылы , халықаралық стандарттардың талаптарына жауап беретін дайындау пункттерінің дамуын ынталандыру (5.1., 5.2., 4.7. бөлімдерді қараңыз);

өсімдік (күнбағыс) майы, маргарин өнімі, ақ қант, какао мен қанттан жасалған кондитерлік тағамдар, печенье, кондитерлік тағамдар, пирожныйлар, табиғи шырындар, табиғи жүзім шараптары - тарифтік қорғау деңгейін арттыруды, ИСО-9000 халықаралық стандарттарына көшу арқылы шығарылатын өнімнің сапасын жақсартуды талап етеді (4.6., 5.3. бөлімдерді қараңыз);

* Салық Кодексіне өзгерістер мен толықтырулар енгізілетін кезде қарау

ашымалы сүт өнімдері, қаймақ, сыр және брынза, консервіленген көкөністер, қант қосылмаған су, құрамында қант қоспасы бар су, макарон өнімдері, солод сырасы, көбікті шымырлайтын шарап - шығарылатын өнімнің сапасын одан әрі жақсартуды және ассортиментін кеңейтуді талап етеді. Салық жеңілдіктері мен ұзақ мерзімді, жайлы кредиттер беру есебінен азық-түлік тауарларының бұл тобын экспортқа сатуды ынталандыру (2.4., 5.1., 5.2. бөлімдерді қараңыз);

бидай ұны - жеңілдік кредитін беру, құрал-жабдықтар лизингі арқылы экспортқа бағытталған түпкілікті өнім өндірудің көлемін ұлғайту (нан-тоқаш бұйымдары, макарон бұйымдары, жарма және т.б.).

Бәсекеге қабілеттілік жөніндегі жалпы қорытындылар:

ауыл шаруашылығы өнімдерінің жекелеген түрлерінің өзіндік құны мен рыноктағы бағаның арақатынасына жасалған талдау ауыл шаруашылығы шикізатын дайындаудың және сатып алудың тиімді жүйесі жоқ екенін көрсетеді, бұл ескірген ұқсату технологиясымен қатар отандық тағам өнімдері бәсекелестігі төмендігінің бір факторы болып табылады;

шикізат базасының өсуі және ауыл шаруашылығы тауарының бәсекеге қабілеттілігі ұқсату көлемінің өсімі үшін әзірге анықтаушы фактор болып табылмайды;

отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігінің төмендігі қолданылып жүрген стандарттардың ИСО-9000, 14000 халықаралық стандарттарға сай болмауына байланысты;

аграрлық сектордағы ақпараттық-маркетингтік жүйенің жетілмеуі ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің ауыл шаруашылығы және азық-түлік рыноктарының жай-күйі туралы жедел ақпаратқа қол жеткізуін шектейді. Ауылда консультативтік және консальттік қызметтер жүйесінің болмауы да ауыл шаруашылығы өнімінің және ұқсатылған өнімнің бәсекеге қабілеттілігін төмендететін фактор болып табылады.

4.5. Қайта өңдеу өнеркәсібін дамыту

Ағымдағы жағдайы

Ет өнімдерін өндіретін кәсіпорындардың саны 220 (ірісі және орташасы 68), олардың қуаты 10%-ға дейін ғана (етке шаққанда бір ауысымда небәрі 687,6 тоннаны құрайды), оның ішінде тиісінше: малдың барлық түрінің еті мен тағамдық қосымша өнімдер өндіру бойынша (209,5 мың тонна) - 4,1 %-ға; ет консервілері (37,2 мың тонна) - 3,3 %-ға; шұжық өнімдері (48,2 мың тонна) - 15 %-ға пайдаланылады.

Сүт өнімдерін өндіретін жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың саны 195 (ірісі және орташасы 46), олардың қуаты 25%-ға дейін ғана (сүтпен есептелгенде небәрі 1271,7 мың тонна) оның ішінде тиісінше: қайта өңделген сұйық сүт және қаймақ өндіру бойынша (294,9 мың тонна) - 11,4%-ға; сары май (30,9 мың тонна) - 8,3 %-ға; сары ірімшік (10,9 мың тонна) 30%-ға пайдаланылады.

Жүнді және тері шикізатын ұқсатуға келетін болсақ жүнді алғашқы өңдеу жөнінде жұмыс істеп тұрған кәсіпорын саны 10 (ірісі және орташасы 3), олардың қуаты бір ауысымда 118,6 тонна 2001 жылы "ЛТД Сенім" ЖШС (ЖӨӨ, Семей қаласы), "ЖӨӨ фабрикасы" ӨК (Жамбыл қаласы) өндірістік қызметтерін ішінара қайта бастады, тері шикізатын ұқсату жөнінде 29 кәсіпорын бар (ірісі 7), қуаттары бір ауысымда 4545 дана; республикада ұн шығаратын 1293 кәсіпорын бар, оның 204-і ірі және орташа (шығаратын өнімі 2922 тонна), бұл кәсіпорындардың қуаты 4272 мың тонна астықты өңдей алады.

Отандық 6 кәсіпорын қант өндіруге маманданған, олардың жиынтық қуаты тәулігіне 2249 тонна, қуаттары 66%-ға пайдаланылады.

Өсімдік майын өндіретін қуаттар (тәулігіне 220 тонна) 30%-ға пайдаланылады.

Оңтүстік Қазақстан облысындағы көкөніс, жеміс-жидек өңдейтін, технологиялық жағынан германиялық құрал-жабдықпен жарақтандырылған қуаттар (жылына 90 мың тонна) кәсіпорындарда шикізат сатып алатын

айналымдық қаражаттың жоқтығынан 5-10%-ы пайдаланылады, жидек пюресі, көкөніс томаттары мен консервілер, джемдер, повидло, желе Қазақстанда шағын көлемде 9 ірі және орташа кәсіпорында шығарылады, рыноктың 90%-ы негізінен импорттың есебінен толықтырылады.

Республикамызда мақта тазартатын 13 ірі және орташа зауыт жұмыс істейді, олардың қуаты (мақта талшығына шаққанда бір жылда 129,5 мың тонна), 52%-ға пайдаланылады.

Республикамызда жарма өңдейтін 52 кәсіпорын бар, оның 10-ы ірі және орта кәсіпорын.

Қайта өңдейтін кәсіпорындардың қуаттарының орналасу картасы

(Диаграмманы қағаз мәтіннен суретті қараңыз.)

Сүт (мың тонна) Ет (мың тонна)

Жүн (мың тонна) Тері шикізаты (мың дц2)

(Қағаз мәтіннен қараңыз.)

Егер 1990 жылы етті өндірістік өңдеу оның жалпы өндірісінде 71,3%-ды, сүт 61,1%-ды құраған болса, 2001 жылы тиісінше 14,8 және 7,8 пайыз болды. Жүн мүлдем өңделмейді, яғни 2001 жылы оны өңдеу тек 0,9% ғана, ал тері шикізаты бойынша егер 1995 жылы өңдеу пайызы 2,3 болса, 2000 жылы 0,4% болды;

43-кесте

Қант өндірісі (мың. тонна)

	1998		1999		2000		2001	
	саны	%	саны	%	саны	%	саны	%
Қант өндіру, барлығы	230,0		228,5		279,7		345,5	
сонымен бірге қант қызылшасынан	19,1	8,3	31,3	13,7	30,6	10,9	38,6	11,2
құрақ қантының шикізатынан	210,9	91,7	197,2	86,3	249,1	89,1	306,9	88,8

Қант қызылшасынан өндірілетін қанттың үлесі аз күйінде қалып отыр (11%-ға дейін). Қанттың 89%-дан астамы импортталатын шикізаттан өндіріледі.

Күнбағыс (мың тонна) Көкөністер мен жемістер (мың тонна)

(Диаграмманы қағаз мәтіннен қараңыз.)

2000 жылғымен салыстырғанда 2001 жылы өңдеу пайызы 12,2%-ға азайды, дегенмен шикізат пен май өндірісі ұлғайып келеді;

көкөністер мен жемістер өндірістік өңдеуден өтпеген қалпында тұтынылады.

Республиканың ішкі рыногының сыйымдылығын талдау

(Диаграмманы қағаз мәтіннен қараңыз.)

Шұжық тағамдары Ет және ет өсімдік консервілері

2001 жылы ет және ет өнімдері рыногында отандық өндіріспен қамтамасыз ету: ет және ет-өсімдік консервілері бойынша 34%-ды, шұжық тағамдары бойынша - 50,2%-ды құрады.

(Диаграмманы қағаз мәтіннен қараңыз.)

Сүт және қоюлатылған кілегей Сары май

Қаймағы алынбаған құрғақ сүт Сары ірімшік

2001 жылы сүт және сүт өнімдері рыногында отандық өндіріспен қамтамасыз ету:

қоюлатылған сүт бойынша - 2%; сары май бойынша - 35,5%; сары ірімшік бойынша - 85%, құрғақ сүт бойынша -26,4%-ды құрады.

(Диаграмманы қағаз мәтіннен қараңыз.)

Өсімдік майы Қант

Мақта талшығы

Өсімдік майының ішкі рыногында 60%-дан астам импорттық май бар;

қант өндірісінің ұлғаюына байланысты импорт азайды;

жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындарында айналым қаражаты болмағандықтан мақта талшығы 90%-ға дейін экспортталады.

(Диаграмманы қағаз мәтіннен қараңыз.)

Бидай ұны

Ұнның ішкі рыногы түгелдей отандық өндіріс есебінен қамтамасыз етіледі. Барлық технологиялық шарттар сақталған жағдайда ұнның экспорттық бағасы астықтың экспорттық бағасынан едәуір қымбат.

Жеміс-көкөніс консервілері 2001 жылғы

Жеміс-жидек, көкөніс консервілері бойынша Қазақстанның ішкі рыногының сыйымдылығы 10,1 мың тонна болды, ішкі рыноктағы импорт 81,2% болды.*

* джем, желе, конфитюр бойынша 2001 жылғы өндірістік мәліметтер жоқ

Проблемалар:

технологиялық құрал-жабдықтармен жарақтанудың нашарлығы, олардың моральдық және табиғи ескіруі, сапалы, еуропалық стандарттарға сәйкес өнім өндіруге және өндіріс шығындарын азайтуға мүмкіндік бермеуде;

өндіріске кредит беру кезіндегі банк ставкалары пайызының жоғарылығы;

өндірілетін өнімнің сапа стандарттарының халықаралық талаптарға сәйкес келмеуі;

дайындау жүйесінің болмауы.

Мақсаттар:

ауыл шаруашылығы шикізатын қайта өңдеуді қалпына келтіру және дамыту, қайта өңдеуші кәсіпорындардың технологиялық және техникалық жағынан артта қалушылығын еңсеру;

бағаны арзандату және өндіріс шығындарын азайту, өнім сапасын жақсарту есебінен өнімнің бәсекелестік қабілетін арттыруды қамтамасыз ету; отандық экономиканың импортқа тым тәуелділік жағдайынан арылу, қайта өңдеуші саланың кәсіпорындары үшін шикізат өндіру мен сатып алуды дамыту, ішкі рынокты жоғары сапалы мал шаруашылығының және өсімдік шаруашылығының отандық өндіріс өнімдерімен толықтыру;

ірі қалалардың төлем қабілеті бар тұрғын халқының отандық өндіріс шығарған мал шаруашылығы және өсімдік шаруашылығы өнімдерінің ассортиментіне деген сұранымын мейлінше қанағаттандыру;

жұмыс орындарын қалпына келтіру және жаңадан құру.

Шаралар:

ұқсатушы кәсіпорындарға құрал-жабдықтар сатып алуға және лизинг бойынша пайыздық ставканы өтеуге арналған лизинг тетіктерін енгізу есебінен кәсіпорындарды қайта жарақтандыру және жаңғырту;

ауыл шаруашылығы өнімдерін дайындау жүйесін, әсіресе шалғай аудандарда дамыту, өзінің базасы бар жоғарыдан төмен қарай интеграцияланған өндірістер құру;

өндірістің техникалық және технологиялық стандарттары мен ауыл шаруашылығы өнімдері мен оны қайта өңдеу халықаралық талаптарға сәйкестендіру;

кредиттік пайыздық ставкасын арзандату арқылы айналымдағы қаражатты толықтыруға арналған кредиттік ресурстарға қол жеткізуді қамтамасыз ету.

Ауыл шаруашылығы шикізатын қайта өңдеу бойынша республикалық бюджеттен қаржыландыру көлемдерінің 2003-2005 жылдарға арналған

есептері (млн. теңге)

	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.
Ауыл шаруашылығы өнімін қайта өңдеу жөніндегі кәсіпорындарға арналған жабдықтардың лизингі	500	1000	1500
Жабдықтардың лизингі бойынша пайыздық ставканы (7%) өтеу	35	70	105
Айналымдағы қаражатты (15%-ға дейін) толықтыру үшін қайта өңдеуші кәсіпорындарға берілетін банктік кредиттің пайыздық ставкасын жеңілдету	395	455	500
Барлығы	930	1525	2105

Күтілетін нәтиже

Республикада 2000-2005 жылдарда өнім өндіру (мың тонна)

Өнімнің атауы	2003	2004	2005
Ет және тағамдық қосымша өнімдер	149,6	209,7	288,5
Шұжықтық өнімдер	22	29	34,6
Ет және ет-өсімдік консервілері	3,0	3,4	4
Сары май	4,9	5,1	5,3
Қоюландырылған сүт	2,0	3,0	10,0
Құрғақ сүт	2,8	3,0	3,5
Сары ірімшік	5,7	6,0	6,2
Жүн	3	8	10
Былғары (мың дц2)	8	15	25
Қант	394	413,7	434,4
Өсімдік майы	75	80	98
Жеміс-көкөніс консервілері	43,2	45,9	48,3

Технологиялық құрал-жабдықтың қуатын арттыру және жаңғырту, шикізат сатып алуды жетілдіру есебінен 2005 жылы өнеркәсіп өндірісі 2001 жылғы деңгеймен салыстырғанда: ет пен қосымша тағам өнімдері бойынша 3,7 есе; шұжық өнімдері бойынша 2,9 есе; ет және ет-өсімдік консервілері бойынша 2,7

есе; сары май бойынша 20%-ға; қоюландырылған сүт бойынша 10 мың тоннаға дейін; құрғақ сүт бойынша 3,5 мың тоннаға дейін; сары ірімшік бойынша 35%-ға; жүн бойынша 10 мың тоннаға дейін; былғары бойынша 25 мың дц2 дейін; қант бойынша 30%-ға өсімдік майы бойынша 1,6 есе; жеміс-көкөніс консервілері бойынша 20%-ға ұлғаяды.

Отандық шикізатты қайта өңдеудің үлесі 2003 жылы 35-40%-ға, 2004 жылы 45-55%-ға, 2005 жылы 80%-ға дейін өседі, қант қызылшасын, майлы дақылдардың дәнін қайта өңдеу бойынша 30-35%-ға, 2004 жылы 40-45%-ға дейін, 2005 жылы 60%-ға дейін өседі.

2005 жылғы қайта өңдеуші сала өнімдері жекелеген түрлерінің ішкі рыноктағы үлесі былайша құралады: ет және ет-өсімдік консервілері 50%-ға дейін, шұжық өнімдері 85%-ға дейін, сары май 55%-ға дейін, қоюландырылған сүт және кілегей 40%-ға дейін, құрғақ сүт 70%-ға дейін, жеміс-көкөніс консервілері 25%-ға дейін, табиғи шырындар 35%-ға дейін, балаларға арналған және диеталық тағамдар 5%-ға дейін, өсімдік майы 70 %-ға дейін, қант 85%-ға дейін.

Жұмыс орындары қалпына келтіріледі және жаңадан қосымша құрылатын болады, бюджетке түсетін түсімдер ұлғаяды (әлеуметтік салық, жеке тұлғаларға салынатын салық).

Қайта өңдеу саласында көзделген шараларды іске асыру 2003 жылы 289 жұмыс орнын қалпына келтіруді және жаңадан 64 жұмыс орнын құруды, 2004 жылы тиісінше 301 және 64, ал 2005 жылы 330 жұмыс орнын қалпына келтіруді және 90 жұмыс орнын құруды қамтамасыз етеді.

Қайта өңдеуші ауыл шаруашылығы өнеркәсібі кәсіпорындарын аймақтық дамытудың негізгі бағыттары

Жаңа өндірістер құру елеулі қаржы ресурстарын жұмсауды қажет ететіндігін назарға ала отырып, басым өндірістерді қалпына келтіру негізінен қолда бар өндірістік қуаттардың базасында қамтамасыз етілетін болады:

қоюландырылған және құнарландырылған сүт пен құрғақ сүт қоспаларын өндіруді мемлекеттік басымды қолдауға тек бұл өндірістердің қуатын толық қамтамасыз ететін сүт ресурсы жеткілікті аймақтарда ғана жол беріледі. Қазіргі уақытта мұндай талаптарға Солтүстік Қазақстан, Павлодар, Алматы, Қостанай облыстары сай келеді;

Атырау, Маңғыстау облыстарында құрғақ сүт негізінде қаймағы алынбаған сүт өнімін өндіруді дамыту қажет;

ет консервілерін өндіру бұл үшін ресурстары жеткілікті аймақтарда басым болуы керек, олар - Алматы, Батыс Қазақстан, Қостанай, Солтүстік Қазақстан,

Павлодар облыстары, сондай-ақ ет және ет-өсімдік консервілерін өндіру жөнінде қуаттар бар Ақтөбе және Шығыс Қазақстан облыстары;

балалар тағамдары - Алматы, Оңтүстік Қазақстан, Павлодар облыстарында;

жүн өңдеуді қамтамасыз ету үшін Шығыс Қазақстан, Жамбыл облыстарындағы жүнді бастапқы өңдейтін кәсіпорындарды қалпына келтіру қажет;

Тараз, Петропавл, Орал, Семей қалаларындағы қолда бар өндірістік қуаттардың негізінде былғары өндірісін қалпына келтіру және дамыту қажет;

көкөніс пен жемістерді өңдеуді, бастапқы шарап жасауды қалпына келтіру және дамыту жеміс-көкөніс дақылдары, жидек, жүзім өндірісі дамыған аймақтарда, яғни Алматы, Оңтүстік Қазақстан және Жамбыл облыстарында басым. Картоп өңдеу Алматы және Солтүстік Қазақстан облыстарында басым;

қоза, көкөніс және бақша дақылдарының егістіктері кеңеюде. Оңтүстік Қазақстанда мақсыр егістіктері ұлғаюда, Солтүстік Қазақстан облысында рапс өндіру ұлғайтылуда;

жаңадан ашылған өндірістердің қара күрішке, майлы дақылдардың дәндеріне, шиті мақтаға қажеттілікті қамтамасыз ету жөнінде қолайлы мүмкіндіктер бар. Өсімдік майын өндіру Шығыс Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан облыстарында, Алматы қаласында басым;

қант өндіру бойынша Алматы және Жамбыл облыстары басым болып табылады.

4.6. Стандарттардың үйлесімі

Ағымдағы жағдай

Ауыл шаруашылығы өнімі 1964-1990 ж.ж. әзірленген стандарттарға сәйкес өндіріледі (ауыл шаруашылығы өнімдері мен тағам өнімдеріне арналған 72 ұлттық стандарт және 500-ден аса мемлекетаралық стандарт бар).

Ветеринария жөніндегі нормативтік-құқықтық актілерді қайта қарау және әлемдік рынокта мал шаруашылығы өнімдерімен және малдан өндірілетін шикізатпен сауда жасауды жүзеге асыру үшін техникалық кедергілерді болдырмау мақсатында Дүниежүзілік сауда ұйымының Ветеринарлық-санитарлық және фитосанитарлық шаралар туралы келісімі принциптерінің талаптарына сәйкестендіру жөнінде жұмыс жүргізілуде.

Негізінен қайта өңдеу кәсіпорындарының құрал-жабдықтары моральдық және табиғи жағынан ескірген және ауыстыруды талап етеді, бұл ретте өнімділігі жоғары құрал-жабдықпен жарақтандыру деңгейі - 40%-дан төмен.

Проблемалар:

ИСО 9000 халықаралық стандарттарына көшу жөнінде нормативтік базаның

жоқтығы;

ИСО 9000 және ХАССП стандарттарын енгізу тамақ өнімдері өндірісінің және сараптамасының технологиясын өзгертуді талап етеді;

өнімнің сапасына сараптама жасау жөніндегі зертханаларды осы заманғы құрал-жабдықпен жарақтандыру деңгейі нашар.

Шаралар:

ИСО 9000 сапа жүйесінің негізінде малдан өндірілетін және өсімдік тектес өнімдерге өндірістің және тамақ өнімдерінің сапасын бақылаудың техникалық және технологиялық нормативтерін әзірлеу;

Қазақстан Республикасының "Ветеринария туралы" Заңына сәйкес ветеринария жөніндегі нормативтік-құқықтық актілерді әзірлеу және бекіту;

ветеринарлық және карантиндік зертханаларды қазіргі заманғы зертханалық құрал-жабдықтармен және аппаратурамен қайта жарақтандыруды жүргізу.

47-кесте

Қаржылық қамтамасыз ету

мың теңге

Бюджеттік бағдарламаның атауы	2002	2003	2004
Республикалық ветеринариялық зертхананы материалдық-техникалық жарақтандыру	27663	24680	24979
Ауыл шаруашылығы дақылдарын сорттау жөніндегі мемлекеттік комиссияны материалдық-техникалық жарақтандыру	7649	28966,9	399036,7
Республикалық карантиндік зертхананы материалдық-техникалық жарақтандыру	7530	8705,8	9502,7
Жерсіндіру-карантиндік көшеттікті материалдық-техникалық жарақтандыру	728	806,0	865,0
Республикалық фитосанитариялық диагностика және болжамдар әдістемелік орталығын материалдық-техникалық жарақтандыру			141966,2
Республикалық дәнді дақылдарды жерсіндіру-карантиндік көшеттігін материалдық-техникалық жарақтандыру		3078,6	4890,2

Қаржы бөлу көлемі тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджет жобасының республикалық бюджет комиссиясы қарауының нәтижелері бойынша заңнамада белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін.

Күтілетін нәтижелер:

өндірілетін өнімнің сапасын жақсарту, ИСО стандарттарын енгізу, ветеринарлық және карантиндік зертханаларды осы заманғы зертханалық құрал-жабдықтармен және аппаратурамен жарақтандыру;

сыртқы рыноктарға қол жеткізуді ұлғайту;

сыртқы рыноктарды кеңейту;

ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу жөніндегі біріккен кәсіпорындарды құру және франчайзингтік схемаларды енгізу үшін мүмкіндіктерді кеңейту.

Әлемдік стандарттарға көшуді бірінші кезекте жүзеге асыруға қажет болатын ауыл шаруашылығы өнімі мен азық-түліктің тізбесі

N	Өнімнің атауы	Қолданыстағы стандарттар, нұсқаулықтар, нормалар және ережелер	Үйлесімдендіруге ұсынылған халықаралық стандарт, нұсқаулықтар, нормалар және ережелер	Үйлесімдендіру жөніндегі жұмыстардың болжамды құны (мың теңге)	Іске асыру мерзімі
1	2	3	4	5	6
	Ветеринария				
1.	Тірі ұсақ мүйізді мал	МЕМСТ 5111-55	ИСО 3174:1997	5000	2002
2.	Сиыр еті	МЕМСТ 5110-55 СанПиН 4.01.047. 97, Мал өнім. дерінде афлоток. синдердің болуын сандық қадағалау жөніндегі әдістемелік ұсыныстар	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет. ИСО халықаралық стандарты бар: ISO1840:1976; ISO3979:1996	5000	2002

3.	Жылқы еті	МЕМСТ 20079-55; МЕМСТ 23126-787, СанПиН 4.01.047. 97 Мал өнім. дерінде афлоток. синдердің болуын сандық қадағалау жөніндегі әдістемелік ұсыныстар	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет. ИСО 3975:1997 халықаралық стандарты бар	5000	2002
4.	Балық өнімдері (көксеркенің жон еті, шағын балықтардың жон еті, бекірелердің жон еті, балықтың жон еті, камбаланың жон еті) және уылдырық	МЕМСТ 7630-87; МЕМСТ 11771-93; МЕМСТ 12.1.005-88; МЕМСТ 18963-73; МЕМСТ 874-82; СанПиН 4.01.047. 97, Балық өнім. деріндегі гис. таминді анықтау жөніндегі әдіс. темелік нұсқаулар	Кеңестің директивалары 91/493/EEC; 80/778/EEC; 98/83/EC; 92/48/EEC; 95/149/EC; 96/23/EC; 95/71/EC; Комиссияның шешімдері: 93/140/EEC; 93/185/EEC; 94/356/EEC; 88/320/EEC; 95/351/EEC; 93/383/EEC; 94/356/EEC HACCP; 95/149/EC TVBN; Ережелер EC: 1093/94, 95/328/EC; Жарғылар: EEC 103/76; EEC 33/89	89600.0 Евро (ТАСИС-тің тех. никалық жобасы есебінен)	2001-2002
5.	Ішек-қарын шикізаты	МЕМСТ 13458-68; МЕМСТ 15082-69; МЕМСТ 15083-69; МЕМСТ 16405-70; МЕМСТ 16406-70; СанПиН 4.01.047. 97, Мал өнімдерінде афлатоксиндердің болуын қадаға. лаудағы әдісте. мелік ұсыныстар	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	5000	2002
6.	Мүйізді ірі қара малдың	-	ИСО 2820-1974, 2821-1974 Былғары.	5000	2002

	терісі		Ірі мүйізді қара мен жылқының иленбеген терісі		
7.	Қой терісі	МЕМСТ 28509-90	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	5000	2002
	Стандарттар бойынша барлығы				
8.	Ветеринарлық нұсқаулықтар, нормалар және ережелер (мал өнімдерінен алынатын шикізаттың барлық түріне арналған)	ТМД-на қатысушы мемлекеттердің ветеринария саласындағы ынтымақтастығы туралы 12.03.93 ж. келісімнің 3-бабына сәйкес бұрынғы КСР Одағының ветеринарлық заңдары.	1. Рыноктарды идентификациялау жүйесі азық-түлікті және малдан өндірілетін шикізатты, малға арналған жемді, жемдік қоспаларды дайындау (сою), өңдеу, өндіру, сақтау жөніндегі кәсіпорындар үшін арналған ғылыми негізделген нормативтер мен талаптар (Басшылық құжаттары ECL321-1991)	400	2001
9.			2. Азық-түлікте және малдан өндірілетін шикізатта болатын жұқпалы аурулардың қоздырғыштарын анықтау әдіснамасы (Директива 94/13 ЕС)	400	2001
10.			3. Малды ұстау, өсіру және пайдалану жөніндегі ғылыми негізделген ветеринариялық нормалар мен талаптар (Директивалар 92/100 ЕС; 95/29 ЕС)	400	2001
			4. Азық-түлікті және малдан өндірілетін шикізатты дайындау (сою), өңдеу, өндіру,	400	2001

сақтау жөнінде кәсіпо.
рындарда өзінің ресми
(өндірістік) бақылауы
жөніндегі басшылық
(Директива 89/320 EEC).
5. ЕО елдері үшін 400 2001
малдан өндірілетін
ішек-қарын шикізатын
өндіру мен сатуға
қойылатын ветеринарлық
-санитарлық талаптар
(Директива 95/23; 92/197)
ТМД-на қатысушы 1. Қазақстан Республикасында 400 2002
мемлекеттердің тағам өнімдерінің сапасы
ветеринария мен қауіпсіздігін
саласындағы қамтамасыз ету саласындағы
ынтымақтастығы мемлекеттік ветеринарлық
туралы 12.03.93 қадағалау мен бақылауды
ж. келісімнің жүзеге асыру тәртібі
3-бабына сәйкес
бұрынғы КСР 2. Тірі малды өсіру және 400 2002
Одағының экспортқа сату жөніндегі
ветеринарлық кәсіпорындарға арналған
заңдары ветеринарлық-санитарлық
ережелер мен нормалар
3. Мал өнімі азық-түлігі 400 2002
мен шикізатын өндіру және
экспортқа сату жөніндегі
кәсіпорындарға арналған
ветеринариялық-санитарлық
ережелер мен нормалар
4. Шаруашылықтарда 400 2002
ветеринарлық-санитарлық
гигиеналық бақылау
жүргізу жөніндегі нұсқау
5. Халықаралық сауданы 400 2002
жүргізу кезінде
диагностикалық тестілер
жөніндегі нұсқаулық

6. Малдың жұқпалы аурулары жөніндегі нұсқау 400 2003

7. Тірі малды, малдан өндірілетін азық-түлік пен шикізат өнімдерін тасымалдау жөніндегі нұсқау 400 2003

8. Мемлекеттік ветеринарлық қадағалаудың бақылауындағы жүктерді ветеринарлық сертификаттаудың принциптері 400 2003

9. Мемлекеттік ветеринарлық қадағалауын бақылауындағы жүктерді жөнелту кезінде және оның алдында өткізілетін ветеринарлық шаралар 400 2003

10. Экспорттаушы елдегі жіберілген орнынан импорттаушы елдегі жеткізілген орынға дейін транзиттеу кезінде өткізілетін ветеринарлық шаралар 400 2004

11. Мемлекеттік ветеринарлық қадағалаудың бақылауындағы жүктерді әкелінген кезде жүргізілетін ветеринариялық шаралар 400 2004

12. Халықаралық тасымалдаулар және мал ауруларының патогендік қоздырғыштарымен зертханаларда жұмыс істеудің ережелері 400 2004

13. Малдардың карантині 400 2004 жөніндегі ұсынымдар

14. Дезинфекция және 400 2004 дезинсекция жөніндегі жалпы ұсынымдар

15. Мемлекеттік 400 2005 ветеринарлық қадағалаудың бақылауындағы жүктерді тасымалдаудың барлық әдістеріне арналған жалпы принциптер

16. Көліктің кейбір 400 2005 түрлеріне қойылатын ерекше талаптар

17. Сүтқоректілердің 400 2005 кейбір түрлерін әуе жолымен тасымалдауға қойылатын ерекше талаптар

18. Тірі малға арналған 400 2005 халықаралық ветеринарлық сертификаттардың үлгілері туралы ереже

19. Мал өнімдерінің 400 2005 халықаралық ветеринарлық сертификаттарының үлгілері туралы ереже

20. Азық-түлік және 400 2006 малдан алынатын шикізатты бағалаудың ветеринарлық-санитарлық ережелері

21. Сойылатын малды 400 2006 ветеринарлық-санитарлық тексеру және ет пен ет өнімдерін ветеринарлық сараптау ережелері

22. Сойылатын малды 400 2006 ветеринарлық-санитарлық тексеру және малдан

алынатын шикізатты ветеринарлық-санитарлық сараптау ережелері

23. Балық өнімдері мен уылдырықты ветеринарлық-санитарлық тексеру және ветеринарлық-санитарлық сараптау ережелері. 400 2006

Нұсқаулықтар, нормалар мен ережелер бойынша барлығы - 11200

Стандарттар, нұсқаулықтар, нормалар мен ережелер бойынша барлығы 41200

2. Ауыл шаруашылығы өнімін қайта өңдеу

1. Сиыр сүті	МЕМСТ 13264-88	ИСО 1546:1981	1350	2002
2. Сойылатын шошқа	МЕМСТ 1213-74	ИСО 1840:1976	1000	2002
3. Сойылатын ІМҚ	МЕМСТ 5110-55	ИСО 3973:1996, ИСО 3975:97	1000	2002
4. Сойылатын қой мен ешкі	МЕМСТ 5111-55	ИСО 3974:1977	1000	2002
5. Сойылатын жылқы	МЕМСТ 20079-74	ИСО 3975:1977	1000	2002
6. Экспортқа шығарылатын жылқы еті	МЕМСТ 10.76-74	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2003
7. Сиыр еті	МЕМСТ 779-55	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2003
8. Қой және ешкі еті	МЕМСТ 1935-55	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2003
9. Қойдың жуылмаған биязы жүні	МЕМСТ 7763-71	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2003
10. Қойдың жуылмаған жартылай биязы жүні	МЕМСТ 7937-74	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2003

11. Қойдың жуылмаған ірі жүні	МЕМСТ 7939-79	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2004
12. Экспортқа шығарылатын	МЕМСТ 12513-67Э	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2004
13. Құс еті	МЕМСТ 21784-76	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2004
14. Өңделмеген сұр қаракөл	МЕМСТ 2865-68	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1350	2004
15. Өңделмеген қара қаракөл	МЕМСТ 8748-70	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1350	2004
16. Қара және түсті будан қаракөл	МЕМСТ 10327-75	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1350	2005
17. Тондық қой терісі шикізаты	МЕМСТ 28509-90	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2005
18. Өңделмеген тондық қой терісі	ТУ 49 899-82	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2005
19. Өңделмеген лақ және қозы терілері	МЕМСТ 20959-75	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2005
20. Былғары шикізаты	МЕМСТ 382-91	Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет	1000	2005
Барлығы			21400	

3. Өсімдік шаруашылығы

1. Бидайдың жұмсақ және қатты сорттары	МЕМСТ 9353-90 Астықта және астық өнім. дерінде дезоксиниваленол (вомитоксин), ацетилдезокси.	ИСО 7970-89, ИСО 11051-89, Европа қауымдастығындағы елдерде (ЕЕС) бидай астығының сапасына қойылатын стандартты талаптарды белгілеп	1700	2002

ниваленол және зеараланонды табу, біріздендіру және анықтау жөніндегі әдістемелік нұсқаулар | отыру жөніндегі Кеңестің 1982 ж. 18 мамырдағы N 1454/82 шешімі

2. Арпа МЕМСТ 28672-90 ИСО 7970-89, ИСО 11051-89, 1700 2003 (EEC) N 1454/82

3. Мақта РСТ УЗ 614-94, РСТ УЗ 615-94, РСТ УЗ 592-92, РСТ УЗ 593-92, РСТ УЗ 604-93 Бұл стандарттар мақта талшығына және мақта өнімдеріне қойылатын халықаралық стандарттарға сәйкес келеді - -

4. Күріш МЕМСТ 6293-90 Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет 1700 2003

Жиынтығы 5100

4. Өсімдіктер карантині

1. Өсімдіктер карантині Терминдер мен айқындамалар МЕМСТ 20562-75 Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет 1500 2002

2. Ағаштар мен бұталардың тұқымдары. Фитопатоло. гиялық талдау әдістері МЕМСТ 13056.5-76 Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет 1500 2002

3. Карантиндік тексеру мен сараптама кезінде сынамаларды таңдап алу әдістері МЕМСТ 12430-66 Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу қажет 1500 2002

4. Ағаштар мен бұталардың МЕМСТ 13056.9-68 Халықаралық талаптар бойынша сұрау салу 1500 2002

тұқымдары. қажет
Этномоло.
гиялық
сараптама
әдістері.

5. Запастағы МЕМСТ 28420-89 Халықаралық талаптар 1500 2002
өнімдердің бойынша сұрау салу
Этномоло. қажет
гиялық
сараптама
әдістері.

Барлығы 7500

Барлығы 75200

4.7. Көтерме сауда мен биржа қызметін дамыту

Ағымдағы жай-күйі

2002 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстан Республикасында 100 көтерме базар және 18 биржа тіркелген;

көтерме базарлар ұйымдастырылуы, жарақтандырылуы және сауданың көлемі бойынша ұсақ көтерме және бөлшек сауда базарларын білдіреді;

қолданыстағы заңдық базаны іске асырудың және биржалардың қызметіне бақылаудың накты тетігі болмағандықтан Қазақстандағы биржалық сауда қағаз жүзінде қалып, іс жүзінде тоқтатылды.

Мал шаруашылығы өнімін ұйымдастырылған сатып алуды, өндіруді және экспорттық жөнелтімді қамтамасыз ету үшін құрылған аймақтық дайындау жүйелері бар мамандандырылған ұлттық "Мал өнімдері корпорациясы" ЖАҚ компаниясы жұмыс істейді.

2001 жылы мал шаруашылығы өнімдерін сатып алуға республика бюджетінен 100 млн. теңге бөлінді. "Мал өнімдері корпорациясы" ЖАҚ: 220 тонна сиыр етін, 71 тонна құрғақ сүт, 150 тонна майсыз ірімшік, 169,8 тонна жүн, 3162 дана ірі тері, 4218 кг. қойдың ішек-қарнын және 50 тонна ет консервілерін сатып алды;

2002 жылға мал шаруашылығы өнімін сатып алуға республика бюджетінен 500 млн. теңге сомасында кредиттік қаражат бөлу көзделген.

Проблемалар:

өндірушілер, қайта өңдеушілер, ораушылар, тасымалдау компаниялары мен сауда ұйымдары арасында вертикалды интеграцияның болмауы көтерме сауда рыноктарын құруға және сауданың мұндай нысанынан экономикалық пайда

алуға мүмкіндік бермейді;

ұсақ алып-сатарлар тарапынан ауыл шаруашылығы өнімі бағасының демпингі, ауыл шаруашылығы өнімінің және ауыл шаруашылығы өндірісіне арналған материалдық-техникалық құралдардың ресми белгіленген бағасының болмауы биржа саудасын жандандыру проблемасын өткірлей түсуде.

Шаралар:

көтерме сауда рыноктарының толыққанды жұмыс істеуі және дамуы, қызмет көрсету сапасының жақсаруы, өткізілетін тауарлардың сапасына тиімді бақылау орнату үшін көтерме сауда жөніндегі жұмысты лицензиялау қажет. Көтерме рыноктардың жұмыс істеуіне лицензиялауды енгізу көтерме рыноктарды ұйымдастыруға және олардың негізгі міндеттерін орындауға деген талаптарды арттырады, лицензиялау кезіндегі талап қою санитарлық-гигиеналық нормалардың сақталуын, аумақтарды көркейтуді, материалдарды сақтау, орау және т.б. жөніндегі жабдықтарды сатып алуды ынталандыратын болады, ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірудің, ұқсатудың және өткізудің вертикалды интеграцияланған құрылымдарын қалыптастыруға ықпал етеді;

көлеңкелі рыноктарды және саудадан бюджетке түсетін алымдарды заңдастыру мақсатында рыноктарды паспорттауды жүргізу;

"Қазақстан Республикасында биржалық қызметті дамыту жөніндегі шаралар туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2000 жылғы 12 тамыздағы N 1253 қаулысының күшін қалпына келтіру;

мемлекеттің қатысуымен Қазақстандық агроөнеркәсіптік тауар-шикізат биржасын құру;

"Мал өнімдері корпорациясы" 2003-2005 жылдары кредит қаражатының айналымы есебінен:

сойыс массасы 9,8 мың тонна көлемінде ет; 48,7 мың тонна (нақты салмағы) жүн; тері шикізатын: ірі қаранікі 1 295 мың дана, ұсақ малдікі - 3710 мың дана; 23,9 мың тонна консерві сатып алуды, өндіруді жүзеге асырады; сойыс массасындағы еттің экспортын 7,1 мың тоннаға, жуылған жүнді - 29,5 мың тоннаға, ірі қараның тері шикізатын - 1295 мың данаға, ұсақ малдікін - 3710 мың данаға дейін жеткізеді;

16,1 мың тоннадан астам сүт консервілері, 4 мың тоннаға дейін мал майы, 6,1 мың тоннаға дейін ірімшік, 12,1 мың тоннаға дейін басқа сүт өнімдері импортты алмастырады.

"Мал өнімдері корпорациясы" ЖАҚ 2003-2005 жылдардағы қаржы қаражаттарын қажет етуі (мың теңге)

48-кесте

Бюджеттік бағдарламаның атауы ! 2003 ж. ! 2004 ж. ! 2005 ж.

Мал өнімдерін сатып алуға және оның экспортына кредит беру	1500	2500	1500
Жиыны:	1500	2500	1500

Күтілетін нәтижелер:

бұл шаралар аграрлық сектордағы сауда-сатып алу жүйесін қалыптастыруға, тауар айналымын және өткізілетін тауарлардың сапасын арттыруға, ауыл шаруашылық өнімдері негізгі түрлерінің демпингтік бағасын болдырмауға мүмкіндік береді.

4.8. Ақпараттық-маркетингтік жүйені дамыту

Ағымдағы жағдай

"Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі ақпараттық-маркетингтік жүйесін қалыптастырудың мәселелері туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2000 жылғы 30 қыркүйектегі N 1627 қаулысымен Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің ақпараттық-маркетингтік жүйесін қалыптастырудың тұжырымдамасы бекітілді.

Ақпараттық-маркетингтік жүйені құрудың негізгі мақсаты ауыл шаруашылық өндірушілері мен мемлекеттік құрылымдар, сондай-ақ аграрлық рыноктың басқа да қатысушылары арасында талдау және маркетингтік ақпаратпен жедел алмасуды қамтамасыз ету, саланы тиімді мемлекеттік реттеуді қамтамасыз ету болып табылады.

Ауыл шаруашылығы министрлігінің жаңадан құрылатын Ақпараттық-маркетингтік жүйесінің ақпарат ағымдарын ретке келтіру мақсатында Ауыл шаруашылығы министрлігінің 2002 жылғы 11 сәуірдегі N 113 бұйрығымен Мемлекеттік және ведомстволық статистикалық байқаулар нысандарын әзірлеу, қайта қарау және бекіту ережелеріне сәйкес ведомстволық есеп беру нысандары және оларды толтыру жөніндегі нұсқамалықтар әзірленіп енгізілді.

Ақпараттық-маркетингтік жүйе үшін компьютерлік және аппараттық құрал-жабдықтар сатып алынды, интернет желісінде Web-сайт ашылды.

"Агроинформ" ақпараттық-талдау бюллетені шығарылады, 4 облыстың пилоттық 38 ауданын ақпараттық-маркетингтік жүйеге қосу жүргізілді.

Жүйені одан әрі дамыту үшін республикалық бюджеттен ақшалай қаражат бөлінді.

Проблемалар:

жүйенің еліміздің бүкіл аумағын жеткілікті қамти алмауы;

жүйенің аудандар мен ауылдық округтер деңгейіндегі жұмысының тиімді болмауы;

ауыл шаруашылық тауар өндірушілерінің рыноктар жағдайы, ауыл шаруашылық өндірісіне қатысты нормативтік-құқықтық актілер туралы хабардар болуының төмендігі;

қазіргі уақытта ауыл шаруашылық тауар өндірушілері аграрлық бизнесті жүргізуге қатысты барлық мәселелер бойынша консультациялық қызметтер алуға өте мұқтаж болып отыр;

ауыл шаруашылық тауар өндірушілерінің төлем қабілетінің төмендігі бәсекелестік секторын және аграрлық секторда консалтингтік қызметтер көрсетудің инфрақұрылымын дамытуға тежеу болуда;

ауылдық округ деңгейінде бастапқы ақпаратты жинау жүйесінің болмауы малды, егістік алаңдардың көлемін, астықтың жалпы өнімін т.б. есепке алу жөніндегі деректердің растығына күмән келтіреді.

Шаралар:

мемлекеттің 100%-тік қатысуымен жабық акционерлік қоғам нысанындағы "Қазагромаркетинг" ақпараттық-маркетингтік орталық құру. Құрылатын "Казагромаркетинг" ЖАҚ қызметі аясына ауыл шаруашылық өнімі мен оның ұқсатылатын өнімдерінің рыноктарын маркетингтік зерттеу, ТМД және алыс шетелдің маркетингтік орталықтарымен өзара іс-қимыл жасау, АШМ ақпараттық-маркетингтік жүйесін дамыту және жетілдіру, ауыл шаруашылық тауар өндірушілерін маркетингтік ақпаратпен қамтамасыз ету, ауыл шаруашылығы бойынша талдау ақпараттарын мемлекеттік органдарға табыс ету кіреді;

нормативтік-құқықтық актілерге бастапқы ақпарат бергені үшін жауапкершілік бөлігінде өзгерістер мен толықтырулар енгізу;

ауылдық округ деңгейінде мемлекеттік қаржыландыру есебінен статистика бірлігін енгізу.

Қаржылық қамтамасыз ету

49-кесте

мың теңге

Бюджеттік бағдарламаның атауы	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.
ҚР АШМ ақпараттық жүйесін сүйемелдеу	40 000	80 000	80 000
ҚР АШМ ақпараттық жүйесін құру	119 300	120 000	120 000
"Қазагромаркетинг" ЖАҚ ақпараттық-маркетинг орталығын құру	460 000	-	-
Ауылдық округтердегі статистиктердің			

қызметтерін қаржыландыру*	540 327	540 327	540 327
Барлығы:	1159627	740 327	740 327

Қаржы бөлу көлемі республикалық бюджет комиссиясының тиісті қаржылық жылға арналған Республикалық бюджет жобасын қарау нәтижесі бойынша заңда белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін.

* Мемлекеттік функцияларды орталықсыздандыру жөніндегі тұжырымдама шеңберінде қарау

Күтілетін нәтижелер:

ауыл шаруашылық тауар өндірушілері мен мемлекеттік органдар, сондай-ақ аграрлық рыноктың басқа да қатысушылары арасында талдау және маркетингтік ақпаратпен жедел алмасуды қамтамасыз ету;

мемлекеттік есеп берудің шынайылық деңгейін жоғарылату;

саланы тиімді мемлекеттік реттеуді және ауыл шаруашылық тауар өндірушілері өндірген өнімді өткізуге жәрдемдесуді қамтамасыз ету;

консультациялық фирмалар құруға, олардың жұмыстарын жүйелендіруге және ауыл шаруашылық тауар өндірушілеріне консультациялық қызметтер көрсетудің бәсекелестік секторын одан әрі дамытуға жәрдем көрсету;

әдістемелік материалмен қамтамасыз ету, фирмалардың консультанттарымен тренинг өткізу, сату мен сатып алуды ынталандыру;

ауыл шаруашылығы өнімі мен азық-түлік рыногын зерттеу, талдап қорытындыланған маркетингтік ақпаратты аграрлық рыноктың қатысушыларына жеткізу, стратегиялық шешімдер шығару үшін аграрлық өнеркәсіп рыногының жай-күйі туралы талдау материалдарын беру, оқыту, ауыл шаруашылық өнімдерінің әлемдік рыноктағы позициясын нығайту.

5. Мемлекеттік қолдау шараларын ұтымды ету

Аграрлық азық-түлік кешенін мемлекеттік қолдау деңгейін бағалау

Мемлекеттік қолдау шаралары реттеуші сипатта болады және салааралық ала-құлалықты теңестіруге бағытталған. Оның деңгейі агрокешенде маусымдылығы мен өндірістік циклдің ұзаққа созылатындығына, табиғи-климаттық факторларға, экономиканың басқа салаларымен ауыл шаруашылығының тауар алмасудағы баламасыз болуына, халықтың сатып алу қабілетінің төмендігіне байланысты шын мәнінде төмендеп кеткен.

Республикада мемлекеттік қолдау шаралары жалпы сипаттағы және арнаулы шаралар болып бөлінеді:

жалпы сипаттағы шаралар дегеніміз - жануарлар мен өсімдіктердің ерекше қауіпті ауруларының диагностикасын, мониторингін және оларға қарсы күресті,

карантинге жататын өнімдерге зертханалық және фитосанитариялық талдау жасауды, ауыл шаруашылық дақылдарының сорттарын сынақтан өткізуді, суармалы жердің мелиорациялық жай-күйін бағалауды, мемлекеттік резервтегі астықтың сақталуын, элиталық тұқым шаруашылығы мен мал тұқымын асылдандыру ісін сақтауды және дамытуды мемлекеттік қаржыландыру, минералдық тыңайтқыштарды сатып алуға субсидия беру, агроөнеркәсіптік кешеннің ақпараттық жүйесін жасау және дамыту, қолданбалы ғылыми зерттеулер жүргізу. Жалпы шараларға ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерге жеңілдікпен салық салуды (заңды тұлғалар үшін патентті және шаруалар (фермер) қожалықтары үшін бірыңғай жер салығын), бюджеттік борыштарды өтеу мерзімін ұзартуды да жатқызуға болады;

нақтылы салалар мен өндірістерді қолдауға бағытталған арнаулы шаралар, олар, әдетте, өтеулі сипатта болады және қаржы жөнінен рыноктың тұрақты шаруашылық жүргізуші субъектілеріне беріледі: мемлекеттік ресурстарға астық сатып алу, ауыл шаруашылық техникасы лизингісіне кредит беру, көктемгі-егіс және егін жинау жұмыстарын жүргізуге жергілікті бюджеттен кредит беру, ауылдық кредит серіктестіктері жүйесіне кредит беру, сыртқы заемдарды тарту арқылы мемлекеттің кредит беруі, экспорттық-импорттық режимді реттеу кезіндегі тариф саясаты.

Республикалық бюджеттен ауыл шаруашылығы өндірісін мемлекеттік қолдау деңгейі бүгінде 22 млрд. теңгеге тең, ал жанама субсидия беруді (салықтар жеңілдіктері, борышты өтеу мерзімін ұзарту, сыртқы заемдар бойынша кепілдіктер) қоса есептегенде, ал 81 млрд. теңге болады. Бұл 1996-1998 жылдармен салыстырғанда, абсолютті көрсеткіштерде 14,5 пайызға жоғары, алайда, 1 теңгеге есептегенде, ауыл шаруашылығының жалпы өнімі 1996-1998 жылдардағы 0,18 теңгеден 2001 жылы 0,16 теңгеге дейін төмендеген;

ауыл шаруашылығын қолдауға Республикалық бюджеттен жасалатын шығыстар Қазақстанда жалпы ішкі өнімге шаққанда 0.7%, Ресейде - 1%, ЕҚ елдерінде - 25-тен 30%-ға дейін болады. Бір ауыл шаруашылығы құрылымына шаққанда Республикалық бюджеттен мемлекеттік қолдау сомасы Қазақстанда - 1200$, АҚШ-та 45000$. Салыстырмалы талдау Қазақстанда 1 га егістік жерге шаққанда мемлекеттік көмек деңгейі 7,5$ болатынын көрсетеді, бұл Канадамен (83$) салыстырғанда 11 есе, АҚШ-пен салыстырғанда (107,5$) 15 есе, Финляндиямен (500$) салыстырғанда 65 еседен астам, ЕО-мен салыстырғанда (855$) 115 есе, Швейцариямен (4214$) салыстырғанда 570 есе төмен екенін көрсетіп отыр. Ауыл шаруашылығы өнімдерінің АҚШ-та 30%-ына, Германияда 50%-ына, Жапонияда 75%-ына дотация беріледі.

Егер ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру бойынша мемлекеттік қолдаудың қандайда бір жүйесі болса, өнімдерді ұқсатуға қатысты ол осы уақытқа дейін

қалыптастырылмаған. Мәселен, бүкіл 1996-2001 жылдар кезеңінде салаға едәуір дәрежеде Азия Даму Банкі заемдарының есебінен жеңілдікті кредит беру арқылы ғана қолдау жасалып келді. Импорт алмастыру бағдарламасында тамақ өнімдерін өндіруге тиісінше назар аударылмаған.

5.1. Салық салу

Ағымдағы жағдай

Қазақстан Республикасының Салық кодексіне сәйкес ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер бюджетпен жалпыға белгіленген тәртіппен есеп айырысуды не заңды тұлғалар үшін - патенттік негізде, шаруа (фермер) қожалықтары үшін - бірыңғай жер салығын төлеу негізінде бюджетпен есеп айырысуды көздейтін арнаулы режим бойынша жүзеге асыра алады.

50-кесте

(млн. теңге)

Көрсеткіштер	1998 ж.	1999 ж.	2000 ж.	2001 ж.
Кредиторлық берешек [1]	108863	71495	51627	51574
Есептелген салық (төленуге тиіс) - барлығы [2]	6932	5445	4174	5565*
Олардан бюджетке түскені [2]	3541	5469	6650	5565*

1 - облыстық ауыл шаруашылығы басқармаларының (департаменттерінің) деректері бойынша; 2 - Мемлекеттік кіріс министрлігінің деректері бойынша;

* - бағалау

Патент негізінде жұмыс істейтін ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің саны ұлғаюда: 01.01.2002 жылға 5296 ауыл шаруашылығы тауарын өндіруші заңды тұлғалардың 2064-і (39%) патент бойынша жұмыс істейді, олардан салықтар мен бюджетке басқа да міндетті төлемдердің (төлем көздерінен ұсталған табыс салығын қосқанда) түсуі 2382,6 млн. теңге болды;

ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер үшін салық төлеудің кейінге қалдырылғаны 11,4 млрд. теңге болады;

2000 жылы ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер үшін ҚҚС, көлік, мүлік

, табыс, әлеуметтік, жер салықтары бойынша жеңсіктердің сомасы 10073 млн. теңге болды.

Проблемалар:

Салық Кодексі мен "Қаржылық лизинг туралы" Қазақстан Республикасының Заңы арасындағы "қаржылық лизинг бойынша сыйақы" айқындамасының қайшылығы;

ауыл шаруашылығы өндірісінде пайдаланылатын ауыл шаруашылығы техникасының импорты 1.01.2003 жылдан бастап ҚҚС есепке алу әдісі бойынша төленетін тізімнен шығарылып отыр (СК 250-бабының 1-тармағы);

ауыл шаруашылығы техникасын лизингке беру кезінде ҚҚС алу тетіктерінің жетілдірілмеуі.

Шаралар:

Салық Кодексі мен "Қаржылық лизинг туралы" ҚР Заңындағы "қаржылық лизинг бойынша сыйақы" айқындамасын нақтылау*;

ауыл шаруашылығы өндірісінде пайдаланылатын ауыл шаруашылығы техникасының импортын ҚҚС есепке алу әдісі бойынша төленетін тізімге енгізу*;

Салық Кодексіне ауыл шаруашылығы техникасының лизингі бойынша бірқалыпты ҚҚС төлеу жөнінде толықтыру енгізуі;

жұмыс істеп тұрған кәсіпорындар бойынша мерзімі өткен борыштарды " Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы" 1995 жылғы 24 сәуірдегі N 2235 ҚР Заңының 179-бабының 10-тармағына сәйкес қайта құрылымдау мен жұмыс істемейтін және таратылған кәсіпорындар бойынша қажетті шаралар қолдану;

салық заңдарының нормаларын ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер үшін арнаулы салық режимдерін қолдану бөлігінде сақтау және жетілдіру.

* - Салық Кодексіне өзгерістер мен толықтырулар енгізу кезінде қарау

Күтілетін нәтижелер

Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің айналымдағы қаражатын толықтыру, ауыл шаруашылығы өнімінің өзіндік құнын төмендету, ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігін арттыру, төлем қабілетін жақсарту, бюджет алдындағы берешекті уақытылы өтеу, ауыл шаруашылығы техникасын лизинг арқылы жаңартудың мүмкіндігін молайту.

51-кесте

Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерінен (заңды және жеке тұлғалардан) алынатын салық түсімдерінің болжамы

_ _ _ _ _ _

Жылдар өлшем Нақты Бағалануы Болжам

	бірлігі	2000 ж.	2001 ж.	2002 ж.	2003 ж.	2004 ж.	2005 ж.
А/ш-ның жалпы өнімі	млрд. тг	402,0	536,1	492,5	533,4	580,5	636,8
2000 жылға % есебімен	%	100,0	133,3	122,5	132,7	144,4	158,4
Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге есептелген салық	Млн. тг	4173,8	5565,0	5200,0	5600,0	6200,0	6600,0
2000 жылға % есебімен	%	100,0	133,3	124,5	134,2	148,5	158,1
Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерден түскен салық	Млн. тг	6649,7	5565,0	5200,0	5600,0	6200,0	6600,0

5.2. Кредит беру

Ағымдағы жағдай

Ауыл шаруашылығы өндірісі алынған ресурстарын ЖЖМ, тыңайтқыштар, қосалқы бөлшектер және басқа да айналым қаражаты түрлерін сатып алуға нысаналы пайдаланатын маусымдық кредит алуға өте мұқтаж болып отыр. Өсімдік өсіру шаруашылығында егіс егу және егін жинау жұмыстарын орындауға арналған айналым қаражатын толықтыруға ғана арналған кредит ресурстарына деген жалпы қажеттер жыл сайын 25-30 млрд. теңге болады.

Ауыл шаруашылығы өнімін ұқсататын кәсіпорындар айналым қаражатына және ескірген жабдықтарды алмастыру мен жаңа технологияларды меңгеру үшін ұзақ мерзімді кредит алуға мұқтаж.

Екінші деңгейдегі банктер бұл салаларға кредит беруге құлықсыз. Кепілге салынатын мүліктің жетіспеуі, ипотекалық кредит беру мен жер рыногының дамымағандығы ауыл шаруашылығы өндірісі мен ауыл шаруашылығы өнімін ұқсату субъектілерінің көпшілігі үшін кредит (маусымдық және ұзақ мерзімді) қаражатына қол жеткізе алмаудың негізгі себебі болып отыр.

Астық саудасында қаржылық жаңа құрал - астық қолхаты - эмиссиялық емес

ордерлік бағалы қағаз дами бастады, оны ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге кредит бергенде кепіл ретінде қолдануға болады.

Астық қолхаттары бағдарламасының аясында Европалық Қайта құру және Даму Банкінің кредит жүйесі ашылды, ол мемлекеттің қатысуымен астық қолхаттарын орындауға кепілдеме беретін қор құрылған жағдайда, 100 млн. АҚШ долларына дейінгі сомада жеңілдікті кредит беруді көздейді.

Ауылдық кредит серіктестіктерінің (АКС) жүйесі арқылы ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге кредит берудің пилоттық жобасы іске асырылуда, 2001 жылы жоспарланғаннан 17 АКС құрылды және жалпы жарғылық капиталы 85,3 млн. теңге "АКК" ЖАҚ қатысуымен 16 АКС жұмыс істейді, қатысушылар саны - 404, егістік жер алқабының алаңы - 883,1 мың га (АНС жүйесі арқылы кредит беру АКС қатысушыларының жарғылық капиталға ақы төлеуге енгізілетін жарналары есебінен жүзеге асырылады, АКС жарғылық капиталының 4 еселенген көлемінен кем болмайтын жеңілдікті кредит ресурстарын "АКС" ЖАҚ қайтарымды, ақылы, мерзімді және өтімді кепіл арқылы қамтамасыз ету шарттарымен АКС-тің кемінде 2 қатысушысының кепілдігімен береді). АКС-тің жалпы саны 27 болады. Бұл жоба ауыл шаруашылығы өндірісіне кредит берудің балама жүйесі болып табылады.

Халықаралық Қайта құру және Даму банкінің "Ирригация және дренаж жүйелерін жетілдіру", "Су ресурстарын басқаруды жетілдіру және жерді қалпына келтіру", "Ауыл шаруашылығын жекешелендіргеннен кейінгі қолдау" жобалары жұмыс істейді.

Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге "ҚазАгроҚаржы" ЖАҚ арқылы ауыл шаруашылығы техникасын лизингке сатып алып, борышын 7 және одан да кеп жылдар бойы өтеуге мүмкіндік берілді.

Проблемалар:

өндірістің маусымды және ауыл шаруашылығы өнімінің айналымдылығы нашар болуына байланысты кредит ресурстары тапшылығының өткірлігі;

ауыл шаруашылығы өндірісінің тәуекелділігі жоғары, банк ставкаларының жоғары және кепілге салу базасының жеткіліксіздігіне байланысты кредит ресурстарына ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер үшін қол жеткізуі төмен.

Шаралар:

ауылдық кредит серіктестіктерінің жүйесін дамыту;

банктен кредит беру үшін - астық қолхаттарының жаңа кепіл құралдарын қолдануды кеңейту негізінде аграрлық азық-түлік секторының қаржылық тәуекелін азайту;

кассалық алшақтықты жабуға қажетті кредит беру жолымен көктемгі-егіс және егін жинау жұмыстарын жүргізуді қамтамасыз ету үшін жергілікті бюджеттерден кредит беру;

ауыл шаруашылығы өнімін ұқсататын кәсіпорындар үшін технологиялық жабдықтар лизингін енгізу;

Еуропа Қайта құру және Даму Банкінің қаржылай қолдауымен астық қолхаттарын орындауға кепілдік беру қорын құру арқылы астық қолхаттарының айналысы аумағын кеңейту;

астықты және мал шаруашылығы өнімін фьючерстік сатып алуды кеңейту;

ел ішінде өндірілмейтінін қоспағанда, ауыл шаруашылығы өнімін және импорттық өндірістің азық-түлігін мемлекеттік сатып алуға шектеу енгізу арқылы салаға кредит беруді кеңейту.

Қаржымен қамтамасыз ету

52-кесте

мың.теңге

Бюджеттік бағдарламаның атауы	2002 ж.	2003 ж.	2004 ж.
Ауылдық кредит серіктестіктері арқылы ауыл шаруашылық өндірісіне кредит беру	641340	800000	1500000
Астық қолхаттарын орындауға кепілдік беретін қор құру			400000
Ирригация және дренаж жүйелерін жетілдіру жобасына кредит беру		4171108	306222
Су ресурстарын басқару мен жерді қалпына келтіруді жетілдіру жобасына кредит беру	1085292	1284136	1176655,5
Ауыл шаруашылығын жекешелендіргеннен кейінгі қолдау жөніндегі жобаға кредит беру		793098	172922
Еуропа Қайта құру және Даму Банкінің кредит жүйесі			100 млн. АҚШ долл.

Республикалық бюджет комиссиясының тиісті қаржылық жылға арналған республикалық бюджет жобасын қарауының нәтижесі бойынша заң тәртібімен белгіленген қаржы бөлу көлемі нақтылануы мүмкін

Күтілетін нәтижелер:

кредит ресурстарын қайтарудың деңгейін жоғары ете отырып, ауыл шаруашылығы өндірісі мен ұқсатуға көп арналы кредит беру жүйесін құру;

ауыл шаруашылығы өнімін өндірудің тиімділігін және оны ұқсатудың бәсекеге қабілетін арттыру.

5.3. Тариф саясаты

Ағымдағы жағдай

2001 жылы ауыл шаруашылығы тауарларының рыногын талдау ішкі рыноктағы құс еті импортының үлесі 49,1%, қоюлатылған және құнарландырылған сүт - 98%, сары май - 64,5%, шұжық тағамдары - 50%, қант қосылған кондитер тағамдары - 38%, ұннан жасалған кондитер тағамдары - 64,5%, көкөніс консервілері - 88,4%, джем, желе, конфитюр - 78%*, майонез - 23,5%, балмұздақ - 65% екендігін көрсетті. Импорттық өнімнің 50%-дан астамы Ресейден әкелінеді.

Ауыл шаруашылығы өнімі импортының қолданыстағы ставкалары 15%-дан 0%-ға дейін өзгеріп отырады, ең жоғарғы ставка - ақ канттікі - 30%-ға тең.

Экспорттағы тасымалдау шығындары жоғары күйінде қалып отыр, яғни 1 тонна бидайдың орташа нарықтық бағасымен есептесу деректері бойынша - 68,3 АҚШ доллары болғанда, Астана қаласынан Мәскеу қаласына дейінгі тасымалдау шығындары 25,62 АҚШ доллары немесе бидайдың жалпы экспорттық құнының 27,2%-ын құрайды.

Қазақстан Еуропа экономикалық қоғамдастығының мүшесі болып табылады және тариф саясатын келісу бойынша міндеттемелері бар, сондай-ақ ДСҰ-на кіруге дайындалуда.

* джем, желе, конфитюр бойынша - 2000 жылы 42,5%, 2001 жылғы өндіріс бойынша мәліметтер жоқ

Проблемалар:

кеден-тариф саясаты бойынша анық идеология жоқ, экспорттаушы мемлекеттер жүзеге асыратын мемлекеттік елеулі қолдаудың есебінен импорттық бағаның өзгертілуіне назар аударылмайды;

импорттық кеден бажының қолданыстағы ставкалары төмен және азық-түліктің ішкі рыногында отандық тауар өндірушілерді қорғауға жәрдемдеспейді;

GINSIM әдістемесі бойынша қорғау ставкасының тиімділігін бастапқы талдау кәсіпорындардың жалпы түсіміндегі қосымша құнның (25%<ERP<65% мәні) ең көп өсуі импорттық кеден бажының мынадай ставкалары бойынша орын алатынын көрсетті: қолданыстағы ставкасы - 10% кезінде ұн бойынша -15%, маргарин - 18% (қолданыстағы ставкасы - 15%), майонез - 23% (қолданыстағы ставкасы - 15%), сары май - 37% (қолданыстағы ставкасы - 20%), ерітілген ірімшік - 25% (қолданыстағы ставкасы - 15%), басқа ірімшіктер - 20% (

қолданыстағы ставкасы - 15%), шұжық - 55% (қолданыстағы ставкасы - 20%), табиғи шырындар - 27% (қолданыстағы ставкасы - 15%);

қазақстандық өнімді тасымалдауға қосымша шығындар оның аумағының үлкендігінен және теңізге шығар жолы жоқтығынан бәсекелестік артықшылықтарын кемітетін фактор болып табылса да, экспорттаушы елдердің барлығында іс жүзінде кең таралған экспортты ынталандыру мақсатында экспорттық субсидиялар беру қолданылмайды;

ауыл шаруашылығы өнімін және тамақ өнімдерін өндіруді тиімді мемлекеттік қолдау жүйесі қазіргі уақытта толық қалыптастырылған жоқ.

Шаралар:

мемлекеттік реттеу кәсіпкерлік белсенділікті және аграрлық рынокқа қатысушылар бизнесінің тиімді жүргізілуін дәлелдеуді ынталандыруы үшін, бәсекеге қабілетті өнім өндіруді қамтамасыз ете отырып, оның оңтайлы деңгейін анықтау қажет;

ауыл шаруашылығы өніміне және ұқсатушы саланың өніміне импорттық кеден бажының тиімді (оңтайлы) ставкаларына толық талдау жүргізу;

дайын өнімге импорттық кеден бажының ставкасын арттыру жөнінде ұсыныс енгізу;

Қазақстан Республикасының аумағында шығарылмайтын ұқсату (тамақ) саласының өнімін шығару үшін әкелінетін шикізатқа импорттық кеден бажының ставкасын төмендету жөнінде ұсыныс енгізу;

белгіленген тәртіппен ауыл шаруашылығы өнімін темір жол көлігімен тасымалдау тарифтеріне төмендетілетін коэффициенттер белгілеу мүмкіндігін қарастыру;

ауыл шаруашылығы өнімі мен ұқсату өнімінің кейбір түрлерінің импорты бойынша демпингіге қарсы тексерістерге бастама жасау.

Қаржымен қамтамасыз ету

"Ауыл шаруашылығы сапасындағы қолданбалы ғылыми зерттеулер" 30 бағдарламасы: ауыл шаруашылығы саласындағы тариф саясатын жетілдіру жөніндегі ұсыныстарды әзірлеу - 5 млн. теңге (тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджет жобасының республикалық бюджет комиссиясы қарауының нәтижелері бойынша заң тәртібімен белгіленген қаржы бөлу көлемі нақтылануы мүмкін).

Күтілетін нәтижелер:

отандық ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер өнімінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру ішкі рынокта ауыл шаруашылығы өнімі мен тамақ өнімдері импортының үлесін азайту;

ауыл шаруашылығы өнімі мен ұқсатылған өнімді экспорттау кезінде тасымал шығындарын азайту, елдің ауыл шаруашылығы саласының экспорттық әлеуетін арттыру.

5.4. Сақтандыру

Ағымдағы жай-күйі

Ауа райының қолайсыз жағдайларының, дүлей апаттар мен ерекше қауіпті эпизоотиялардың қолайсыз әсері ауыл шаруашылығы өнімінің едәуір ысырап болуына және ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің экономикалық құлдырауына әкеп соғады.

Табиғаттың дүлей күштерінің теріс зардаптарын жоюдың сенімді қаржылық құралы сақтандыру болып табылады, ол қазір уақытта ауыл шаруашылығы өндірісінде жоқ немесе өте мардымсыз, мұның өзі ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің төлем қабілетінің төмендігімен және қазіргі сақтандыру түрлерінің ұнамсыздығымен сабақтасып жатыр.

Ауыл шаруашылығында сақтандырудың болмауы қаржыландыруға қатер төнуін арттырады және кредит ресурстарына қол жеткізуді кемітеді.

Мақсат:

міндетті және ерікті сақтандыруды дамыту арқылы ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің мүліктік мүдделерін табиғи сипаттағы дүлей апаттар (құрғақшылық, су тасқыны, бұршақ жауыы және т.б.) мен ерекше қауіпті эпизоотиялардың қатерінен қорғауды қамтамасыз ету.

Шаралар:

шаруашылық жүргізуші субъектілер (заңды тұлғалар) үшін - ауыл шаруашылығы дақылдарының (дәнді, майлы, техникалық дақылдар, картоп, көкөністер, жеміс-жидек) егістерін табиғи сипаттағы дүлей апаттардан (құрғақшылық, су тасқыны, бұршақ жауыы және т.б.), ауыл шаруашылығы жануарлары мен құстарын ерекше қауіпті эпизоотиялардан міндетті сақтандыруды дамыту;

шаруа қожалықтары мен үй шаруашылықтары үшін - ауыл шаруашылығы дақылдарының (дәнді, майлы, техникалық дақылдар, картоп, көкөністер, жеміс-жидек) егістерін табиғи сипаттағы дүлей апаттардан (құрғақшылық, су тасқыны, бұршақ жауыы және т.б.), ауыл шаруашылығы жануарлары мен құстарын шаруа (фермерлік) қожалықтарының (жеке тұлғаларды) және үй шаруашылықтарының ерекше қауіпті эпизоотиялардан ерікті сақтандыруды дамыту;

мемлекеттің қатысуымен сақтандырудың өтем қорын және тендер негізінде уәкілетті орган таңдап алған әрі мемлекеттің қатысуымен сақтандыруға рұқсат

берілген сақтандыру компанияларын құру;

дүлей апаттар мен ерекше қауіпті эпизоотиялардың салдарынан сақтандыру жағдайы пайда болған кезде ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге келтірілген залалды ішінара (50%) өтеуге мемлекеттің қатысуы;

"Ауыл шаруашылығы өндірісін сақтандыру туралы" Қазақстан Республикасының Заңын әзірлеу.

Қаржымен қамтамасыз ету

Егіннің немесе ауыл шаруашылығы жануарларының опат болуына әкеп соққан дүлей апаттар мен ерекше қауіпті эпизоотиялардың салдарынан сақтандыру жағдайы пайда болған кезде ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге келтірілген залалды ішінара өтеуге республикалық бюджеттен 1 млрд. теңгеге дейін қаражат бөлу (бөлінетін қаржы көлемі тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджеттің жобасын республикалық бюджет комиссиясы қарауының нәтижесі бойынша заңдарда белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін).

Күтілетін нәтижелер:

ауыл шаруашылығы өндірісін сақтандырудың тиімді жүйесін құру өндіріс тиімділігін арттырудың, инвестициялау тәуекелдерін кемітудің, қаржы ресурстарына қол жеткізуді ұлғайтудың тұрақтандырушы факторы болады;

сақтандыру қызметтерін көрсету рыногын кеңейту және сақтандыру рыногына халықтың сенімін нығайту.

5.5. Ғылыми қамтамасыз ету

Ағымдағы жағдай

Агроөнеркәсіптік кешенді ғылыми қамтамасыз ету жауапкершілігі Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген өкілеттіктер шегінде Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі мен Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігіне жүктелген. <*>

Республиканың аграрлық ғылымы саласында 29 ғылыми-зерттеу институты, 18 тәжірибелік ауыл шаруашылығы, орман және ветеринариялық станциялар және 31 тәжірибелік шаруашылық бар, олар республикалық мемлекеттік қазыналық кәсіпорындар (бұдан әрі - РМҚК) нысанында жұмыс істейді. 28 тәжірибелік-эксперименттік кәсіпорындар ауыл шаруашылығы дақылдарының элиталық тұқымдарын өсірумен, 11-інде асыл тұқымды мал шаруашылығымен, қой шаруашылығымен және құс шаруашылығымен, 6-ында жеміс-жидек және орман дақылдарын, жүзімді сақтаумен әрі егілетін материалмен қамтамасыз етумен, 3-інде мақта шаруашылығымен, 1-інде жүгерінің егілетін түрлерінің тұқымдарын өңдеумен айналысады. <*>

Ауыл шаруашылығы министрлігі ҚР Үкіметінің қаулыларымен бекітілген және республикалық бюджеттен қаржыландырылатын аграрлық-өнеркәсіптік кешенді ғылыми қамтамасыз ету жөніндегі бағдарламалардың әкімшісі болып табылады. Ауыл шаруашылығы өсімдіктерінің, жануарлардың және микроорганизмдердің 2001-2005 жылдарға арналған гендік қорын сақтау, дамыту және пайдалану (бұдан әрі - "Гендік қор") республикалық нысаналы бағдарламасы бойынша қаржыландыру көлемі 2001 жылы - 230 млн. т., 2002 жылы - 406 млн. теңге, ал "2001-2005 жылдарға арналған Қазақстан аймақтары бойынша ауыл шаруашылығы өнімін өндіруді, ұқсату мен сақтауды ғылыми қамтамасыз ету" салалық ғылыми-техникалық бағдарламасы (бұдан әрі - АӨК ғылыми қамтамасыз ету) бойынша 2001 жылы - 404,3 млн. теңге, 2002 жылы 404,43 млн. теңге болды. <*>

Соңғы 2 жылда Ауыл шаруашылығы министрлігі қаржыландыру көлемі 2001 ж. - 28,6 млн.теңге, 2002 ж. - 36,8 млн. теңге болған "Ауыл шаруашылығындағы қолданбалы ғылыми зерттеулер" бюджеттік бағдарламасының әкімшісі болып табылады. Ғылыми-зерттеу жобаларына мемлекеттік тапсырыс ағымдағы жылда саланы дамыту үшін қажетті басым тақырыптар бойынша конкурстық негізде орындаушыларды таңдап алу арқылы қалыптастырылады.

Ауыл шаруашылығы министрлігі өсімдіктер мен жануарлардың элиталық тұқымдарының гендік қорын сақтау, тұқымдарды және асыл тұқымды жануарларды өсіру мен сату үшін элиталық-тұқым өсіру (лицензияланған) мен мал тұқымын асылдандыру (аттестатталған) шаруашылықтарына субсидия беруді "Гендік қор" бағдарламасына сәйкес республикалық бюджеттен жүзеге асырып келеді және гендік қорды шаруашылықта пайдалануды қамтамасыз ету және өндірілген тұқым шаруашылығы мен асыл тұқымдық өнімнің сапасын бақылауды жүзеге асыру үшін жауап болып отыр.

Проблемалар:

аграрлық ғылымның өндіріспен байланысының жеткіліксіздігі;

елде ғылыми талдамаларды ауыл шаруашылығы өндірісіне енгізудің қолданылатын жүйесінің жоқтығы;

ғылыми ұйымдар мен тәжірибелік-эксперименттік кәсіпорындарды материалдық-техникалық ресурстармен жарақтандыру деңгейінің жеткіліксіздігі;

ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды қаржыландыру көлемінің жеткіліксіздігі;

ғылыми мекемелерден аграрлық саланың жас мамандарының көптеп кетуі.

Шаралар:

АӨК ғылыми қамтамасыз етуді жақсарту мақсатында аграрлық зерттеулерді басқару мен ұйымдастыру жүйесін жетілдіру;

инновациялық қызметті дамыту, аграрлық ғылымды қаржыландыру көлемін ұлғайту, оны қаржыландыру үшін халықаралық қаржы ұйымдары гранттарының қаражатын тарту;

мыналарды: жерді тиімді пайдалануды, мамандандыру аймақтары бойынша өндіріс пен еңбек ресурстарын ұтымды орналастыруды, ауыл шаруашылығы өсімдіктерінің сорттары мен тұқымдарының жоғары өнімді түрлерін шығаруды, олардың гендік қорын сақтауды, ауыл шаруашылығы аймақтарының жағдайына бейімделген, өнім өндіруге жұмсалған шығынды азайту мен қоршаған ортаны қорғауды қамтамасыз ететін технологиялар мен механикаландыру құралдарын жасауды, ауыл шаруашылығы өнімін барынша ұқсататын жаңа технологиялар әзірлеуді ауыл шаруашылығын ғылыми қамтамасыз етудің басым бағыттары деп белгілеу.

Қаржымен қамтамасыз ету

"Гендік қор" бағдарламасын іске асыруға республикалық бюджеттен 2003 ж. - 406 млн. теңге, 2004 ж. - 404 млн. теңге, 2005 ж. - 404 млн.теңге, ал "АӨК-нің ғылыми қамтамасыз ету" бағдарламасын іске асыруға - 2003 ж. - 404,3 млн. теңге , 2004 ж. - 687 млн. теңге, 2005 ж. - 750 млн. теңге, ал "Ауыл шаруашылығындағы қолданбалы ғылыми зерттеулер" бюджеттік бағдарламасы бойынша 2003 ж. - 50 млн. теңге, 2004 ж. - 60 млн. теңге, 2005 ж. - 60 млн. теңге көлемінде қаржы қаражатын бөлу.

Аграрлық саланың ғылыми ұйымдары мен тәжірибелік-эксперименттік кәсіпорындарын арнаулы а/ш техникасымен жарақтандыру үшін республикалық бюджеттен лизинг бағдарламасының шеңберінде жыл сайын 100 млн. теңге қаражат бөліп отыру.

Күтілетін нәтижелер:

табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мен сақтауды, ауыл шаруашылығы өнімінің сапасы мен бәсеке қабілеттілігін, аграрлық-өнеркәсіптік кешеннің салаларын жүргізу тиімділігін қамтамасыз ететін, ғылыми негізделген ұсынымдар мен ұсыныстарды әзірлеу және өндіріске енгізу.

Ескерту. 5.5.-бөлім өзгерді - ҚР Президентінің 2003.03.31. N 1051 жарлығымен.

5.6. Кадрлар даярлау

Ағымдағы жағдай

Кәсіптік-техникалық мектептер мен лицейлерді бітіруші мамандардың саны соңғы 10 жылда 61%-ға қысқарды, бұл ауылдағы білікті жұмысшы кадрларын толықтыруды қиындатып отыр.

Кәсіптік-техникалық мектептерде (КТУ) оқитындардың барлық

контингентінен тек 22%-ы ғана болашақта ауыл шаруашылығының мамандары болады.

Тракторист-машинист, машинамен сауу операторы және басқа жұмысшы мамандықтарын даярлау іс жүзінде ауылдық мектептерде де жүргізілмейді.

1990 жылы жұмыс істеген, ауылдық жерлерде орналасқан және ауыл шаруашылығы мамандарын даярлайтын 471 кәсіптік-техникалық мектептің қазіргі уақытта 88-і ғана қалды. КТУ мен лицейлердің көпшілігі қалаларда және шамалысы аудан орталықтарында орналасқан, соған байланысты ауыл мектептерін бітірушілер қаражаты болмағандықтан қалаға бара алмайды.

Проблемалар:

саланың орта буын мамандарына және жұмысшы мамандықтарына (ветеринариялық фельдшерлер, техниктер, жөндеуші-слесарьлар, тракторист-машинистер, сауыншылар және т.б.) деген қажеттерін кәсіптік-техникалық мектептер толық көлемде қанағаттандыра алмай отыр;

кәсіптік-техникалық мектептер мен лицейлердің көпшілігі қалаларда және шамалысы аудан орталықтарында орналасқан, соған байланысты ауыл мектептерін бітірушілер қаражаты болмағандықтан кәсіптік білім алу үшін қалаға бара алмайды.

Шаралар:

республикалық бюджеттен қаржыландыру арқылы ауылдық жерлердегі жабылып қалған кәсіптік-техникалық мектептерді қалпына келтіру, жұмыс істеп тұрған кәсіптік-техникалық мектептердің материалдық-техникалық базасын нығайту мақсатында, сондай-ақ оқушылар үшін қолданылып келген жеңілдіктерді (тегін тамақ, киім және тұрғын үй) қалпына келтіру үшін мемлекеттік қолдау көрсету;

жалпы білім беретін орта мектептерде тракторист-машинистер, машинамен сауу операторларын және басқа да мамандықтарды қайта жаңғырту, сондай-ақ оқу-өндірістік бригадаларын, мектеп оқушыларының еңбек және демалыс лагерьлерін қайта қалпына келтіру.

Қаржымен қамтамасыз ету:

Ауыл үшін жұмысшы мамандықтарын даярлауға және қайта даярлауға республикалық бюджеттен қажетті көлемде қаражат бөлу.

5.7. Заңнамалық база

жер қатынастарын жетілдіру мақсатында ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерге жеке меншікті енгізудің, жерді тиімсіз пайдаланғаны үшін жауапкершілік тетіктерін көздейтін заң актілерін әзірлеу, бұл жерді рыноктық айналымға енгізу, ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің кредит ресурстарына қол жеткізуін

ұлғайту, жер пайдалануды жақсарту үшін мүмкіндік береді;

ұзақ мерзімді жер пайдаланудың тоқтатылуына байланысты көбейіп кеткен өндірістік емес төлемдердің мөлшерін азайту мақсатымен нормативтік-құқықтық актілерге өзгерістер енгізу, ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге арнаулы салық режимін сақтау, бұл олардың айналым қаражатын толықтыруға, ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігін арттыруға ықпал етеді;

заң актілеріне лизингілік техниканы арзандатуға, ауыл шаруашылығы өндірісінің машина-трактор паркін жаңарту көлемін ұлғайтуға бағытталған қаржылық лизинг мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу;

"Астық туралы" Қазақстан Республикасының Заңына "астық қолхаты туралы" ұғымын кеңейту және дербес құжаттық ордерлік бағалы қағаз ретінде "астық қолхаттарының" айналысын құқықтық реттеу бөлігінде өзгерістер мен толықтырулар енгізу, бұл банктің кредит беруіне арналған кепіл құралдарының базасын кеңейтеді және аграрлық азық-түлік секторының қаржылық тәуекелдерін азайтады;

ирригациялық құрылыстарға меншік қатынастарын реттеу, суармалы жерлердің мелиорациялық жай-күйін, суармалы-суландыру жүйелерінің жай-күйін бағалаудың мониторингін жүзеге асыру, ерекше авариялық шаруашылықаралық гидромелиорациялық жүйелерді қалпына келтіру, ауыл шаруашылығы өндірісінде су ресурстарын ұтымды пайдалану мақсатында Қазақстан Республикасы Су Кодексінің жаңа редакциясын әзірлеу, оның ішінде су пайдаланушылар бірлестіктерінің ұйымдастырылуы және жұмыс істеуі жөнінде нормаларды қарастыру;

ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің мүліктік мүдделерін табиғи сипаттағы дүлей апаттар мен қауіпті эпизоотиялардың қатерінен қорғауды қамтамасыз ету мақсатында "Ауыл шаруашылығы өндірісін сақтандыру туралы" Қазақстан Республикасының Заңын әзірлеу, бұл өндіріс тиімділігін арттырудың, инвестициялау тәуекелдерін кемітудің, қаржы ресурстарына қол жеткізуді ұлғайтудың тұрақтандырушы факторы болады;

отандық өнімнің бәсекелестік артықшылықтарын дамыту және ДСҰ-на кіру кезінде елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету айқын аңғарылатын аймақтарды немесе тауарлардың топтарын қорғау элементтерін сақтау мақсатында экономиканың басқа салаларындағыға қарағанда мемлекеттік реттеу үлкен рөл атқаруға тиіс болатындай аграрлық азық-түлік саясатын жүргізу, " Ауыл шаруашылығы өндірісі мен ауыл шаруашылығы өнімін ұқсату салаларын мемлекеттік қолдау туралы" Қазақстан Республикасының Заңын әзірлеу ҚАЖЕТ.

Мемлекеттік қолдау шараларын оңтайландыру бойынша жалпы тұжырым

Қазақстанда ауыл шаруашылығын қолдауға 2005 жылға қарай Республикалық бюджеттен жұмсалатын шығыстар жалпы ішкі өнімнің кемінде 1,8%, оның

ішінде республикалық бюджеттен мемлекеттік қолдау сомасы бір ауыл шаруашылығы құрылымына шаққанда 2500$, 1 га. егістікке шаққанда 15,9$ болады, бұл АӨК-ін мемлекеттік қолдаудың мөлшерін ұлғайтады, алайда бұл импорттық осы тақылеттестермен салыстырғанда отандық ауыл шаруашылығы өнімінің бәсекелестік артықшылықтарын теңестіру үшін жеткіліксіз.

6. Қаржымен қамтамасыз ету

2003-2005 жылдарға арналған Мемлекетаралық агроазық-түлік бағдарламасын іске асыруды қаржымен қамтамасыз ету

Бағдарлама	Кіші бағдарлама	Кіші бағдарламаның атауы	2002 жылдың бюджеттік жоспары	Болжам: 2003 жыл	Болжам: 2004 жыл	Болжам: 2005 жыл
1	2	3	4	5	6	7
Егіншілік			4 727 655,0	7 093 601,3	9 516 263,1	12 035 496,0
032		Суармалы жердің мелиорациялық жай-күйін бағалау	55 827,0	86 967,0	91 145,2	159 699,0
	030	Жетісу ГГМЭ	20 991,0	49 631,0	51 661,0	51 661,0
	031	Суармалы жерлердің мелиорациялық жай-күйін бағалау	34 836,0	37 336,0	39 484,2	108 038,0
045		Ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерге минералдық тыңайтқыштар,	400 000,0	800 000,0	1 000 000,0	1 200 000,0

тұқымдарды дәрілегіштер және гербицидтер сатып алуға субсидия

беру

046	Көктемгі-егіс және егін жинау жұмыстарын ұйымдастыруға жергілікті бюджеттерден кредит беру бойынша сыйақы (мүдде) ставкасын өтеу	195 000,0	220 000,0	270 000,0	340 000,0
048	Ауыл шаруашылық дақылдарының сорттарын сынақтан өткізу	56 828,0	61 827,9	63 940,9	74 797,0
030	Ауыл шаруашылық дақылдарының сорттарын сынақтан өткізу жөніндегі мемлекеттік комиссия, облыстық инспектуралар	56 828,0	61 827,9	63 940,9	74 797,0
052	Топырақ құнарлылығы. ның монито.	20 000,0	80 000,0	180 000,0	200 000,0

	...рингін жүргізу және оның химиялық құрамын анықтау				
084	Көктемгі-егіс және егін жинау жұмыстарын жүргізуді ұйымдастыруға жергілікті бюджеттердің кредит беруі	4 000 000,0	4 500 000,0	5 500 000,0	7 000 000,0
Жаңа	Ерекше авариялық учаскелерді, шаруашылық аралық арналарды және гидроме. лиорациялық қалпына келтіру		250 000,0	1 250 000,0	1 500 000,0
Жаңа	Ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерге жеткізіп беру жөнінде көрсетілетін қызметтер құнына субсидия беру		1 032 379,4	1 100 000,0	1 500 000,0
Жаңа	Агрохимиялық қызметтің ғылыми-		60 000,0	60 000,0	60 000,0

	әдістемелік орталығын ұйымдастыру				
	Астық өндіру	6 967 958,0	7 976 478,6	8 229 922,5	8 233 560,4
037	Элиталық тұқым шаруашылықтарының, мемлекеттік сорт сынау учаскелері мен станцияларының, мемлекеттік тұқымдық астық ресурстарының тұқымдық және егілетін материалдарының сорттық және егілу сапаларын анықтау	35 098,0	43 348,0	47 301,0	47 301,0
038	Элиталық тұқым өсіруді сақтау және дамыту	728 000,0	772 454,3	844 000,0	844 000,0
043	Азық-түлік астығының мемлекеттік резервін жаңарту және ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерді қолдау үшін сатып алуды	5 413 400,0	5 500 000,0	6 208 382,3	6 208 382,3

	қамтамасыз ету				
047	Мемлекеттік резервтегі астықты сақтау	770 460,0	805 440,0	832 980,0	832 980,0
051	Мемлекеттік резервтегі астықтың орнын ауыстыру	21 000,0	335 183,3	173 312,5	173 312,5
Жаңа	Астық қолхаттарын орындауға кепілдік қор құру				400 000,0
Жаңа	Бірегей тұқымдар өсіруге субсидия беру		64 800,0	67 013,7	68 784,6
Жаңа	Отандық ауыл шаруашылық тауарын өндірушілер. дің себуіне арналған тұқымдардың сапасына сараптама		55 253,0	56 933,0	58 800,0
Ауыл шаруашылық машиналарын жасау		1 247 000,0	3 471 088,8	5 429 727,5	7 605 377,6
042	Ауыл шаруашылық техникасының бюджет қаражаты есебінен жүзеге	147 000,0	173 490,7	420 385,9	728 984,6

	асырылатын лизингі бойынша сыйақы (мүдде) ставкасын өтеу				
085	Лизинг негізде ауыл шаруашылық техникасымен қамтамасыз ету	1 100 000,0	2 926 811,2	4 005 563,7	5 950 981,8
Жаңа	Ауыл шаруашылық қызметтерін көрсететін, техниканы, қосалқы бөлшектерді және ауыл шаруашылық жабдықтарын жөндейтін және өткізетін сервис-орталықтар құру үшін "Қазагроқаржы" ЖАҚ-ның жарғылық капиталын ұлғайту		1 000 000,0	2 000 000,0	2 000 000,0
Жаңа	Мемлекеттік тапсырысты тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға орналастыру			250 000,0	50 000,0

Жаңа		Ауылшаруашылық, мелиорациялық және жол-құрылыс техникасын мемлекеттік тіркеу		47 598,1	45 905,75	44 510,45
		Өсімдіктерді қорғау және карантин	2 982 777,0	3 497 380,1	3 284 693,3	3 131 984,3
033		Өсімдіктерді қорғау	2 811 836,0	2 841 596,0	2 507 504,0	2 230 616,0
	030	Ауыл шаруашылық дақылдарының ерекше қауіпті зиянкестері мен ауруларын анықтау мониторингі	154 636,0	154 636,0	163 616,0	163 616,0
	031	Өсімдіктерді жаппай зиянкестер мен аурулардан қорғау	2 657 200,0	2 686 960,0	2 343 888,0	2 067 000,0
049		Карантинге жатқызылған өнімдерді зертханалық фитосанита. риялық талдау	8 356,0	9 017,6	9 167,6	11 001,1
	030	Республикалық карантиндік зертхана	8 356,0	9 017,6	9 167,6	11 001,1
050		Дәнді дақылдардың импорттық тұқым материалдарын жерсіндіру-	2 585,0	2 867,0	3 043,0	3 651,6

	карантиндік тексеру				
030	Республикалық жерсіндіру-карантиндік көшеттік	2 585,0	2 867,0	3 043,0	3 651,6
068	Ерекше қауіпті карантиндік зиянкестер мен арамшөптер ошақтарын жою	160 000,0	508 738,0	629 827,0	750 000,0
Жаңа	Республикалық фитосанита. риялық әдістемелік диагностика мен болжамдар орталығы		127 332,0	127 332,0	127 332,0
Жаңа	Дәнді дақылдардың импорттық тұқым материалдарын жерсіндіру-карантиндік-бақылау		7 738,5	7 819,7	9 383,6
	Дәнді дақылдардың Республикалық жерсіндіру-карантиндік көшеттігі		7 738,5	7 819,7	9 383,6
Мал шаруашылығы		1 263 000,0	2 340 000,0	3 429 000,0	2 512 000,0
038	Мал тұқымын асылдандыру ісін сақтау және дамыту	763 000,0	840 000,0	929 000,0	1 012 000,0

088	Мал шаруашылығы өнімдерін және олардың экспортын сатып алуға кредит беру	500 000,0	1 500 000,0	2 500 000,0	1 500 000,0
Ветеринария		1 676 418,0	2 886 006,2	3 513 410,6	4 764 702,0
034	Мал ауруларының диагнозын қою	569 541,0	1 233 506,2	1 289 410,0	1 482 822,0
030	Республикалық ветеринариялық зертхана	28 585,0	50 018,0	53 540,0	61 571,0
031	Жануарлардың ауруларының диагностикасы	540 956,0	1 183 488,2	1 235 870,6	1 421 251,0
035	Эпизоотияға қарсы күрес	1 050 000,0	1 500 000,0	2 000 000,0	3 024 280,0
066	Ауыл шаруашылығы жануарлары мен құстарының туберкулезіне және бруцеллезіне қарсы күрес	34 800,0	32 500,0	74 000,0	85 100,0
067	Жануарлар мен құстардың тез таралатын жұқ. палы ауруларының ошақтарын жою	22 077,0	120 000,0	150 000,0	172 500,0
Өңдеу өнеркәсібі			935 000,0	1 525 000,0	2 105 000,0
Жаңа	Ауыл шаруашылық өнімдерін ұқсататын кәсіпорындарға		500 000,0	1 000 000,0	1 500 000,0

	арналған құрал-жабдықтар лизингісі				
Жаңа	Жабдықтар лизингісі бойынша пайыздық ставканы (7%) -өтеу		35 000,0	70 000,0	105 000,0
Жаңа	Қайта өңдейтін кәсіпорындарға айналым қаражаттарын толықтыру үшін берілетін банкі кредитінің пайыздық ставкасын 15%-ға дейін жеңілдету		395 000,0	455 000,0	500 000,0
Кредит берудің балама жүйесін құру		641 340,0	1 800 000,0	3 500 000,0	3 500 000,0
087	Ауыл шаруашылық өндірісіне ауылдық кредит серіктестік. тері арқылы кредит беру	641 340,0	735 000,0	1 379 000,0	1 379 000,0
Жаңа	"Аграрлық кредит корпорациясы" ЖАҚ-ның және ауылдық кредит серіктестік.		65 000,0	121 000,0	121 000,0

		терінің жарғылық қорын ұлғайту				
Жаңа		Ауыл шаруашылық өндірісін дүлей апаттардан ерікті сақтандыруды қолдау		1 000 000,0	2 000 000,0	2 000 000,0
Мемлекеттік басқару қызметін қамтамасыз ету			2 437 996,0	4 359 853,0	3 846 397,0	3 846 557,0
001		Әкімшілік шығыстар	2 345 544,0	2 822 500,0	2 888 072,0	2 888 072,0
	001	Орталық органның аппараты	137 824,0	168 192,0	168 192,0	168 192,0
	002	Аумақтық органдардың аппараттары	2 207 720,0	2 654 308,0	2 719 880,0	2 719 880,0
010		Кадрлардың біліктілігін арттыру және оларды қайта даярлау	1 011,0	28 700,0	28 700,0	28 700,0
	05	Мемлекеттік қызметшілердің біліктілігін арттыру	1 011,0	28 700,0	28 700,0	28 700,0
030		Ауыл шаруашылығы саласындағы қолданбалы ғылыми зерттеулер	36 800,0	50 000,0	60 000,0	60 000,0
079		Лицензиарлардың	19 458,0	19 458,0	19 458,0	19 458,0

	функцияларын орындау				
500	Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің ақпараттық жүйелерін қоса жүргізу	21 229,0	40 000,0	80 000,0	80 000,0
600	Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің ақпараттық жүйелерін құру	13 954,0	119 300,0	120 000,0	120 000,0
Жаңа	"Қазагромаркетинг" ЖАҚ ақпараттық-маркетингтік орталығын құру				460 000,0
Жаңа	"Қазагрармелиосушар" әдістемелік орталығын ММ құру		10 000,0	10 000,0	10 000,0
Жаңа	"Қазагрармелиосушар" әдістемелік орталығын материалдық-техникалық жағынан жарақтандыру ММ		2427,0	1177,0	411,0
Жаңа	Ауылдық округтерде статистика		540 327,0	540 327,0	540 327,0

мамандарын ұстау

Жаңа Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің аумақтық басқару органдарына арнаулы автокөлік сатып алу		269 568,0	99 840,0	100 000,0
Мемлекеттік мекемелерді материалдық-техникалық жарақтандыру	59 098,0	261 502,1	496 273,6	130 225,0
200 Республикалық ветеринариялық зертхананы материалдық-техникалық жарақтандыру	27 663,0	24 680,0	24 979,0	28 725,0
201 Ауыл шаруашылық дақылдарының сортын сынау жөніндегі мемкомиссияны материалдық-техникалық жарақтандыру	7 649,0	28 966,9	399 036,7	30 700,0
202 Республикалық карантиндік зертхананы материалдық-техникалық жарақтандыру	7 530,0	8 705,0	9 502,7	6 300,0
203 Жерсіндіру-карантиндік	728,0	806,0	865,0	1 100,0

көшеттігін
материалдық-
техникалық
жарақтандыру
204 ГГМЭ-ны 15 528,0 28 300,0 32 000,0 33 500,0
материалдық-
техникалық
жарақтандыру
Жаңа Республикалық 141 966,2
фито-
санитариялық
диагностика
мен болжам.
дардың
әдістемелік
орталығын
материалдық-
техникалық
жарақтандыру
Жаңа Республикалық 3 078,0 4 890,2 4 900,0
дәнді дақыл.
дардың
жерсіндіру-
карантиндік
көшеттігін
материалдық-
техникалық
жарақтандыру
Жаңа Агрохимиялық 25 000,0 25 000,0 25 000,0
қызметтің
жаңадан
ұйымдастыры.
латын ғылыми-
әдістемелік
орталығын
материалдық-
техникалық
жарақтандыру

Барлығы			22 003 242,0	35 542 722,4	4 862 815,4	48 984 001,3
Инвестициялық жобалар			8 668 172,0	5 034 825,0	5 696 032,0	6 241 850,8
054		Ирригация және дренаж жүйелерін жетілдіру	1 569 503,0	459 170,0		
	080	Жобаны сыртқы заемдардың есебінен іске асыру	228 035,0	35 742,0		
	081	Жобаны ішкі көздердің есебінен іске асыру	1 320 284,0	401 307,0		
	101	Жобаларды басқаруға ішкі көздерден көмек көрсету үшін жергілікті консультанттар көрсететін қызметтерді сатып алу	21 184,0	22 121,0		
055		Су ресурстарын басқаруды жетілдіру және жерді қалпына келтіру	989 657,0	993 209,0	903 262,5	471 171,3
	080	Жобаны сыртқы заемдардың есебінен іске асыру	395 931,0	282 877,0	215 284,5	135 523,7
	081	Жобаны ішкі көздердің есебінен іске асыру	532 864,0	670 565,0	662 337,0	320 950,2

101	Жобаларды басқаруға ішкі көздерден жәрдем көрсету үшін жергілікті консультанттар көрсететін қызметтерді сатып алу	11 967,0	16 191,0	12 820,5	7861,4
102	Құрылыс уақытында және ішкі көздерден қызмет көрсету мерзімінде егжей-тегжейлі жобалауды, техникалық қадағалауды жүзеге асыру үшін консультанттық қызметтер көрсетумен қамтамасыз ету	48 895,0	23 667,0	12 820,5	6836
057	Ауыл шаруашылығын жекешелендір. геннен кейінгі қолдау жөніндегі жоба		59 514,0		4 830,0
080	Жобаны сыртқы заемдардың есебінен іске асыру			47 926,0	

081 Жобаны ішкі көздер есебінен іске асыру 4 706,0

101 Жобаларды басқаруға ішкі көздерден жәрдем көрсету үшін жергілікті консультанттар көрсететін қызметтерді сатып алу 6 882,0 4 830,0

Несиелеу

082 Ирригация және дренаж жүйелерін жетілдіру жобасына кредит беру 4 171 108,0 306 222,0

080 Жобаны сыртқы заемдар есебінен іске асыру 4 171 108,0 306 222,0

083 Су ресурстарын басқаруды және жерді қалпына келтіруді жетілдіру жобасына кредит беру 1 085 292,0 1 284 136,0 1 176 655,5 519 365,1

080 Жобаны сыртқы заемдар есебінен іске асыру 1 085 292,0 1 284 136,0 1 176 665,5 519 365,1

086 Ауыл шаруашылығын жекешелен. діргеннен 793 098,0 172 922,0

кейінгі қолдау жөніндегі жобаға кредит беру

080 Жобаны сыртқы заемдар есебінен іске асыру 641 590,0 172 922,0

Қолданыстағы жобалар бойынша қорытынды: 8 668 172,0 3 220 489,0 2 079 918,0 990536,4

Жаңа жобалар

Жаңа Ауыл шаруашылығын жекешелендір. геннен кейінгі қолдау жөніндегі жобаға кредит беру - 2-кезең 1 207 500,0 1 248 750,0 1 452 650,0

Жобаны сыртқы заемдар есебінен іске асыру 1 207 500,0 1 248 750,0 1 452 650,0

Жаңа Ауыл шаруашылығын жекешелендір. геннен кейінгі қолдау жөніндегі жоба - 2-кезең 108 836,0 112 554,0 115 530,4

Жобаны сыртқы заемдар есебінен іске асыру 80 500,0 83 250,0 85 450,0

Жобаны ішкі 12 880,0 13 320,0 13 672,0

көздер есебінен іске асыру

Жобаларды басқаруға ішкі көздерден жәрдем көрсету үшін жергілікті консультанттар көрсететін қызметтерді сатып алу 15 456,0 15 984,0 16 408,4

Жаңа Ауылдық жерде кірістерді ұлғайту 832 500,0 1 709 000,0

Жобаны сыртқы заемдар есебінен іске асыру 832 500,0 1 709 000,0

Жаңа Қазақстанның ауыл шаруашылық өнімінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру (ДҚДБ) 483 000,0 832 500,0 854 500,0

Жобаны сыртқы заемдар есебінен іске асыру 241 500,0 416 250,0 427 250,0

Жобаны ішкі көздер есебінен іске асыру 241 500,0 416 250,0 427 250,0

Жаңа "Қызылорда облысының ирригация-дренаж жүйелерін 15 000,0

жетілдіру және
су шаруашылығын
жақсарту"
жобасына
мемлекеттік
сараптама
жүргізу

Жобаны ішкі 15 000,0
көздер
есебінен
іске асыру

Жаңа Қызылорда 589 810,0 1 119 634,0
облысының
ирригация-
дренаж
жүйелерін
жетілдіру
және су
шаруашылығын
жақсарту

Жобаны сыртқы 589 810,0 1 119 634,0
заемдар
есебінен іске
асыру

Жаңа жобалар бойынша 1 814 336,0 3 616 114,0 5 251 314,4
қорытындысы:

Бюджеттік бағдарламалар 30 671 414,0 40 577 546,4 49 558 847,4 55 225 852,2
бойынша барлығы:

Жанама қолдау: 56 715 900,0 48 887 000,0 44 713 000,0 44 877 000,0

Жаңа Ауыл 1 300 000,0 1 750 000,0 350 000,0
шаруашылық
машиналарын
жасауды
дамытуға
кредит беру

Трансмиссия 600 000,0 1 400 000,0
өндірісін
ұйымдастыруға
кредит беру

Дизельдік 350 000,0
двигательдер
өндірісін
ұйымдастыруға
кредит беру

Қосалқы бөлшектер өндіруге кредит беру		350 000,0	350 000,0	350 000,0
Сыртқы заемдар бойынша мемлекеттік кепілдіктер	1 575 000,0	1 575 000,0	1 575 000,0	1 575 000,0
Шаруа фермер қожалықтарына салық жеңілдіктері	2 835 800,0	3 083 000,0	3 347 000,0	3 615 000,0
Ауыл шаруашылық тауарын өндіруші заңды тұлғаларға салық жеңілдіктері	11 540 100,0	12 420 000,0	13 500 000,0	14 796 000,0
Мерзімі ұзартылған және мерзімі өтіп кеткен борыштар	40 765 000,0	30 509 000,0	24 541 000,0	24 541 000,0

Қорытындысы 87 387 314,0
89 464 546,4
94 271 847,4
100 102 852,2

(таблицаның жалғасы)

Бағдарлама! Ескерту

----

032 Суармалы жердің мелиорациялық жай-күйін, жер асты суларының мониторингін бағалау және суармалы жердің мелиорациялық кадастрын жүргізу. Штат саны 68 адам болатын "Жетісу ГГМЭ" мемлекеттік мекемесін ұстап тұру. 710 мың га. алқаптағы, соның ішінде Алматы облысында - 672 мың га, Жамбыл облысында - 38 мың га. суармалы жерді агромелиорациялық тексеру үшін. Шығынның ұлғаюы 2002 жылы ЖГГМЭ іс-қимыл аймағында 7 ЖДЖЖЖ объектісін, соның ішінде Солтүстік филиалдың іс-қимыл аймағында 5 объектіні пайдалануға беру жоспарланып отырғанына байланысты. Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Халықаралық Қайта құру және Даму Банкі және Азия Қайта құру Банкі (АҚБ) арасындағы Заем туралы келісімге сәйкес Жетісу экспедициясына және оның солтүстік филиалына осы объектілерде топырақ қабатына, жерасты және дренажды суларына экологиялық мониторинг жүргізу жұмыстары жүктеледі. Бұл жұмыстардың орындалуы олардың әр түрлі уытты элементтермен және ауыл шаруашылық өндірісінің қалдықтарымен ластанғандығын бағалауды қамтиды, мұның өзі қымбатқа түсетін іс-шара болып табылады Суармалы жерлердің мелиорациялық кадастрын жүргізуді ақпараттық қамтамасыз ету үшін республиканың суармалы жерінің мелиорациялық жай-күйін бағалау. Суармалы жерді агромелиорациялық тексеруді бақылау скважиналарының мониторингтік желісін жабдықтау жолымен жүзеге асыру және жер асты суларының деңгейлік тұздылық режимін тұрақты қадағалауды ұйымдастыру

045 Ауыл шаруашылық дақылдарының өнімділігін молайту, топырақтың құнарлылығын қалпына келтіру, өсімдік өсіру шаруашылығы өнімінің сапасын жақсарту, елдің экспорттық әлеуетін арттыру мақсатында ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге минералдық тыңайтқыштардың, тұқымдарды дәрілегіштер мен гербицидтердің құнын арзандату (1 тоннасының орташа құнынан 40%). Субсидия берілетін минералдық тыңайтқыштардың, дәрілегіштер мен гербицидтердің 2003 жылға арналған мөлшері - 44,2 мың тонна

046 Республикалық бюджеттен 7,0 млрд. теңге сомасында бөлінетін кредитті пайдаланғаны үшін республикалық бюджетке жергілікті бюджеттер төлейтін сыйақы (мүдде) сомасын өтеу. Ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерге жергілікті бюджеттерден кредит берген

және кейіннен нөлдік сыйақы ставкасымен кредит берген кезде қайтарымдылық, ақылылық пен қамтамасыз етушілік (сыйақы (мүдде) ставкасы 4,9 %) принципінің сақталуына мүмкіндік береді

048 Ауыл шаруашылық дақылдарының сорттарын Қазақстан Республикасында сынаққа рұқсат берілген селекциялық жетістіктердің Мемлекеттік тізіліміне енгізу және селекциялық жетістіктің патенттік қабілеттілік шарттарына сәйкестігі жөнінде қорытындылар беру. Штат саны 248 адамдық мемлекеттік мекемені ұстап тұру. 4 758 сортқа тәжірибе жүргізу

052 Топырақтың қамтамасыз етілуін ескере отырып, минералдық тыңайтқыштарды ұтымды пайдалану мақсатында топырақтағы негізгі құнар беретін элементтерді айқындау, ауыл шаруашылық дақылдарының өнімділігін арттыру үшін топырақтың құнарлылығын сақтау және қалпына келтіру. 2003 жылы зерттелетін алап - 1333,3 мың га (1 гектарды зерттеудің орташа құны - 60 теңге)

084 Отандық ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерді көктемгі-егіс және егін жинау жұмыстарын жүргізуге кредит ресурстарымен қамтамасыз етуді жергілікті бюджеттер арқылы ұйымдастыру. Облыстық Ауыл шаруашылығы басқармалары табыс еткен технологиялық карталарға сәйкес 15 млн. га егіп өсіру үшін 1300 мың тонна дизель отыны немесе ақшамен есептегенде 36 млрд. теңге қажет (1 тонна диз. отынының бағасы 180 АҚШ доллары, бағамы 154 теңге). 7 млрд. теңге жанар-жағармай материалдарымен қамтамасыз ету үшін қажетті мөлшердің 19 %-ын құрайды

Суаруға керекті суды ұтымды пайдалануды және оның ысырап болуын азайтуды қамтамасыз ету, суармалы-суландыру жүйелеріне ПӘК арттыру. Жобалау-сметалық құжаттаманың техникалық-экономикалық негіздерін әзірлеу және мемлекеттік сараптама алу, ерекше авариялық учаскелерді, каналдар мен гидротехникалық құрылыстарды күрделі жөндеу экологиясының сараптамасын алу Республиканың оңтүстік аймақтарының суармалы жерін сумен қамтамасыз етуді жақсарту, суаруға керекті суды жеткізудің құнын арзандату (40%), ауыл шаруашылық өнімін өндірудің рентабельділігін қамтамасыз ету. 2003 жылы су тұтынудың жобаланған көлемі 14000,0 млн. текше метр. 1 текше метр суды жеткізудің тарифі - 15,3 тиын. Ауыл шаруашылық тауарын өндірушілердің 1.01.02. жылғы - 438,9 млн. теңге дебиторлық

берешегін өтеу.

Ауыл шаруашылығына агрохимиялық қызмет көрсетудің бірыңғай жүйесін қалпына келтіру және егіншілікті дамыту мақсатында агрохимиялық қызметті ұйымдастыру. Ауыл шаруашылық мақсатындағы жер құнарлылығының сапасын бағалау, экологиялық бұзылуларды анықтау, сондай-ақ минералдық және органикалық тыңайтқыштардың экономикалық жағынан дәлелденген мөлшерін қолдану негізінде жыртылған жерді тиімді пайдалану бойынша ұсыныстар әзірлеу. Штат саны 150 адам болатын мемлекеттік мекеме ұстау

037 Ауыл шаруашылық дақылдарының өнімділігін арттыру және республиканың ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерін өнімділік сорттылығы сапалы және өнімділігі жоғары элиталық тұқымдармен қамтамасыз ету үшін элиталық тұқым шаруашылықтарында, мемлекеттік сорт сынау учаскелері мен станцияларында, тұқымдық астықтың мемлекеттік ресурстарында ауыл шаруашылығы дақылдарының тұқымдық және егілетін материалының сорттық және егілу сапаларын айқындау. 2003 жылға арналған зерттеулер мөлшері - 73223 дана (1 зерттеудің орташа құны - 592 теңге). Республикада элиталық тұқым шаруашылықтарының саны үнемі өсіп келеді. Белгілі бір табиғи-климаттық аймақтар үшін соянның, жүгерінің, қант қызылшасының және дәнді дақылдардың элиталық тұқымдарын өсіру бойынша шаруашылықтар қосымша аттестатталады. Қазіргі кезге дейін аттестатталған элиталық тұқым шаруашылықтарының саны 74-ке жетті. Ауыл шаруашылық дақылдарының элиталық тұқымдарына деген облыстардың қажеттерін негізге алғанда, 2004 жылы республика бойынша элиталық тұқым шаруашылықтарының санын 85-ке жеткізу жоспарлануда. Тұқымдық астықтың мемлекеттік ресурстарының көлемі 120 мың тоннаға дейін ұлғаяды

038 Ауыл шаруашылық өсімдіктерінің гендік қорын сақтау және дамыту. Отандық ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерге ауыл шаруашылық дақылдарының элиталық тұқымдарының құнын арзандату (1 тоннаның орташа құнының 40%), ғылыми негізделген нормаларға сәйкес сорт ауыстыруды және сорт жаңартуды жүргізу үшін отандық ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерді ауыл шаруашылық дақылдарының элиталық тұқымдарымен толық қажетінше қамтамасыз ету, картоптың, көп жылдық және бір жылдық шөптердің, қант қызылшасының элиталық тұқымын өсіруді қалпына келтіру. 2003 жылға элиталық тұқым сату - 56000 тонна. Ауыл шаруашылық дақылдарының әр алуан түрінің элиталық тұқымдарын өндірудің

өзіндік құнындағы айырмашылығын, демек олардың құнындағы елеулі алшақтықты ескеріп, әрбір дақылға субсидия беруге саралап қарау жоспарлануда

043 Елдің жұмылдыру қажеттері мен азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету және ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерді қолдау мақсатында астықтың мемлекеттік ресурстарын қалыптастыру үшін астықты мемлекеттік сатып алу. Жыл сайын 466940 тонна астық сатып алу жоспарлануда

047 Қазақстан Республикасының жұмылдыру мұқтаждарын және азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін азық-түліктік астық мемлекеттік резервін сақтау (1 тоннаны сақтаудың айына - 134,24 теңге)

051 Азық-түліктік астықтың мемлекеттік резервін сақтауды және республиканың жұмылдыру қажеттерін қамтамасыз ету үшін астықтың мемлекеттік ресурстарын басқару жөніндегі агенттіктің басқаруындағы элеваторларға жеке меншік астық қабылдау кәсіпорындарынан азық-түліктік астықтың мемлекеттік резервінің бір бөлігін ауыстыру. 2003 жылы 124 930 тонна көлемінде астық ауыстыру жоспарлануда. Ауыстырылатын астықтың көлемі ұлғаюы салдарынан ауыстыруға жұмсалатын шығындардың ұлғаюы Маусымдық кредит беру үшін жағдай жасау. Екінші деңгейдегі банктердің кредит ресурстарын және ЕКДБ заемдарын іске қосу. Астық қабылдау кәсіпорындарының астық қолхаттарын орындауын өтемеу тәуекелін болдырмау және астық қолхатының бағалы қағаз ретіндегі құндылығын қамтамасыз ету

Тексерілген тұқымдар себу, ауыл шаруашылық дақылдарының түсімділігін тиісінше арттыру, өнімнің сапасын жақсарту және елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін республиканың ауыл шаруашылық тауарын өндірушілеріндегі ауыл шаруашылығының тұқымдық және егілетін материалдарының сорттылығы мен және себілу сапаларын айқындау. 2003 жылға тексерілетін тұқымдардың саны - 1400 мың тонна, 93 333 зерттеу (1 зерттеудің құны - 592 теңге)

042 Ауыл шаруашылық техникасының лизингі бойынша сыйақы ставкасын азайту арқылы ауыл шаруашылық тауарын өндірушілер үшін ауыл шаруашылық техникасы мен қосалқы бөлшектердің құнын арзандату

085 Машина-трактор паркін жаңарту үшін ауыл шаруашылық техникасын лизингіге беру арқылы отандық ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерді қолдау. Кепілмен қамтамасыз етілген ауыл

шаруашылық техникасына қажеттілік 10,0 млрд. теңге шегінде. Осы бағдарламаны іске асыру есебінен мынадай ауыл шаруашылық техникасын сатып алу көзделуде: 500 комбайн, 500 дән сепкіш, 200 дестелегіш, 200 МТЗ, 20 МТЗ 1522В (жаңа үлгісі), 20 "Baster" СС-6 дән сепкіші

Жерді өңдеу, техниканы жөндеу бойынша қызметтер көрсету үшін сервис орталықтары мен МТС құру. Қазақстан Республикасының 6 облысында сервис орталықтарын құру көзделуде. Сервис орталықтарын құру мақсатында осы бағдарламаны іске асыру үшін: 1) осы сервис орталықтары үшін өндірістік база сатып алу - 100 млн. теңгеге дейін; 2) ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерге қызметтер көрсетудің бүкіл спектрі үшін қажетті ауыл шаруашылық машиналары паркін - 1 400 млн. теңгеге дейін жасақтау; 3) орындалған жұмыс көлемі үшін есеп айырысу астықты сатқаннан кейін жасау көзделіп отыр, соған байланысты сервис орталықтарын айналым құралдарымен: жалақымен, ЖЖМ-мен, салықпен, жөндеу қорымен, үстеме шығыстармен, тұқым, гербицид, фунгицид сатып алумен қамтамасыз ету қажет, олар 500 млн. теңгеге дейін жетеді "Проинженер" бағдарламасының компьютерлік үлгісін сатып алу - 1700 мың АҚШ доллары; компьютерлер, плоттерлер және басқа аксессуарлар сатып алу - 300 мың АҚШ доллары; қызметкерлерді оқыту және бағдарламаны демеу - 270,0 мың АҚШ доллары

033 Республикада қолайлы фитосанитариялық жағдайды қамтамасыз ету. Ауыл шаруашылық өсімдіктерінің ерекше қауіпті зиянкестері мен ауруларының жаппай даму және таралу ошақтарын анықтауға арналған жұмыстар жүргізуді ұйымдастыру

Республикада қолайлы фитосанитариялық жағдайды қамтамасыз ету. Пестицидтерді сатып алуды (1987,9 млн. теңге), сақтауды, тасымалдауды және ауыл шаруашылық өсімдіктерінің ерекше қауіпті зиянкестері мен аурулары таралған алаптарға химиялық өңдеу жүргізуді ұйымдастыру (692,7 млн. теңге), сондай-ақ тыйым салынған және жарамсыз болып қалған пестицидтер мен олардың ыдыстарын кәдеге жаратуды ұйымдастыру (6,3 млн. теңге).

049 Республика аумағын шет елдерден немесе карантин аймағынан карантиндік объектілердің әкелінуінен немесе өздігінен өтуінен қорғау. Карантинге жатқызылған материалдарда карантиндік объектілердің болуына шамамен 24 мың дана зертханалық фитосанитариялық талдау жүргізу және олардың түр құрамын анықтау үшін штат саны 35 адамдық мемлекеттік мекеме ұстау.

Коммуналдық қызметтерге төленетін ақының құнын өсіру, жалға үй-жай алу, электр энергиясы, байланыс қызметтеріне және т.б. ақы төлеу

050 Қазақстан Республикасының аумағын карантиндік зиянкестермен және аурулардың қоздырғыштарымен залалданудан қорғауды қамтамасыз ету. Өсімдіктердің зиянкестерін, ауруларын және арамшөптерді анықтауға сараптамалар мен талдаулар, өсімдіктердің өсу кезеңінде карантинге жатқызылған импорттық материалға апта сайын тексеру жүргізу үшін штат саны 9 адамдық мемлекеттік мекеме ұстау. Коммуналдық қызметтерге төленетін ақының құнын өсіру, үй-жайды жалға алу, электр энергиясы, байланыс қызметтеріне және т.б. ақы төлеу

068 Өсімдік ресурстарының азық-түліктік және шикізаттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін өсімдіктер карантині бойынша мемлекеттік іс-шараларды жүзеге асыру, карантиндік объектілер бойынша жағдайды тұрақтандыру, Қазақстан Республикасының аумағында қолайлы фитосанитарлық жағдайды қамтамасыз ету. Карантиндік объектілердің таралу ошақтарын анықтау бойынша іс-шараларды жүзеге асыру (30,1 млн. теңге), пестицидтер сатып алу (458,8 млн. теңге), ошақтарды жою (жұмыстар) (19,8 млн. теңге). Карантиндік объектілердің ошақтарын толық жоюға 7,5 млрд. теңгеден астам қаржы қаражат қажет

Қазақстан Республикасының аумағында фитосанитариялық жағдайды бағалау және: қорғау іс-шаралар жүргізудің орындылығын; зиянкестерге қарсы күрестің ең тиімді әдістері мен тәсілдерін; қорғау іс-шараларын жүргізудің оңтайлы мерзімдерін; қажетті материалдық ресурстардың көлемін айқындау үшін штат саны 217 бірліктегі "Фитосанитарлық диагноз қою мен болжау республикалық әдістемелік орталығы" мемлекеттік мекемесін құру

Дәнді дақылдардың импорттық тұқымдарының егістіктері карантиндік объектілерімен жасырын залалдануын анықтауға сараптамалар мен талдаулар, өсімдіктердің өсу кезеңінде егістіктерді апта сайын зерттеулер жүргізу үшін штат саны 18 адамдық "Дәнді дақылдардың республикалық жерсіндіру-карантиндік көшеттігі" мемлекеттік мекемесін ұстау, карантинге жатқызылған тексерілетін материалдың күтімі бойынша агротехникалық іс-шаралар жүргізу

038 Селекциялық мақсаттарға қажетті жануарлар мен құстардың гендік қорын сақтау мен дамыту. Жоғары өнімді, нақты табиғи-климаттық

жағдайларға бейімделген мал мен құстың табынын жаңарту бойынша белсенді мемлекеттік саясат жүргізу. Отандық ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерге сатылатын асыл тұқымды өнімнің (материалдың) құнын арзандату - (асыл тұқымды төлдің өзіндік құнының 25-50%, бұқалардың ұрықтары 40%-ға дейін, асыл тұқымды жұмыртқа 25-50%). "Асыл түлік" МО ААҚ бойынша 50 бас бұқа сатып алуға, 110 бас бұқаны ұстауға, бұқалардан алынған ұрықты сақтауға жұмсалған шығындар өтелетін болады. Сондай-ақ 66 000 мың теңге сомасына коллекциялық табындар үшін жануарлардың саны аз және бірегей тұқымдарының және селекциялық-генетикалық орталықтар үшін арнаулы жабдықтың құнын өтеу жоспарлануда

088 Мал шаруашылығы өнімдерін өндірудің өсуін ынталандыру, мал шаруашылығы салаларының тиімділігін арттыру, мал шаруашылығы өнімдерін ұқсату деңгейін халықаралық стандарттарға жеткізу. Мал шаруашылығы өнімін және тірі малды дайындау, мал шаруашылығы өнімін ұқсату, оны экспортқа және ішкі рынокқа жеткізу. 2003 жылы мынадай мал шаруашылығы өнімдерін сатып алу жоспарлануда: ет - 375 тонна, сүт және сүт өнімдері - 1200 тонна, жүн - 4900 тонна, ірі қараның тері шикізаты - 103 мың дана, ұсақ малдікі - 200 мың дана, жалпы сомасы - 1 млрд. теңге

034 Жануарлардың ерекше қауіпті және карантиндік ауруларына диагностикалық әдістемелік қамтамасыз ету, референттік функцияны орындау. Жануарлар мен құстар ауруларының диагностикасы жөніндегі нормативтік құқықтық актілерді ДСҰ талаптарына сәйкес халықаралық ұсыныстар мен стандарттарға үйлестіру. Штат саны 84 адамдық мемлекеттік мекеме ұстау. Жабайы фаунаның арасында ерекше қауіпті аурулардың эпизоотиялық мониторингін жүзеге асыруды қамтамасыз ету. 2003 жылға арналған сомалардың ұлғаюы Халықаралық эпизоотиялық бюроның диагностикалық тестері мен стандарттарына қойылатын талаптарға сәйкес жануарлар мен құстардың ерекше қауіпті және карантиндік аурулары диагностикасын әдістемелік қамтамасыз етудің шығындарына байланысты

Жануарлар мен құстардың ерекше қауіпті ауруларының таралуын болдырмау. Жануарлар мен құстардың ерекше қауіпті ауруларының шамамен 16,2 млн. (2002 жылы - 7,6 млн.) диагностикалық зерттеуін жүргізу жөнінде іс-шараларды орындау үшін көрсетілген қызметтерге ақы төлеу (бір зерттеудің орташа құны 75,9 млн. теңге)

035 Республикамыздағы ауыл шаруашылық жануарлары мен құстарының ерекше қауіпті аурулары бойынша қолайлы эпизоотиялық жағдайды қамтамасыз ету. Ветеринариялық препараттардың шамамен 46 атауын сатып алу, ветеринариялық препараттарды белгіленген орынға дейін жеткізу, жергілікті жерлерде шамамен 120,6 млн. дәрі егуді жүргізу, серологиялық зерттеулер үшін қанның сынамаларын өңдеу, алу және жеткізу. Шығыстың ұлғаюы номенклатураның және сатып алынатын ветеринариялық препараттар көлемінің, сондай-ақ ҚР аумағында эпизоотиялық қолайлылықты қамтамасыз ету мақсатында ауыл шаруашылық жануарлары мен құстың басын мейлінше толық қамту үшін тұтас алғанда ҚР бойынша жануарларды қарау санының ұлғаюына байланысты

066 Жануарлар мен құстарды туберкулез бен бруцеллезден қорғау. Екі мәрте теріс нәтиже алғанға дейін жануарларды зерттеуді; жануарларға вакцина егуді; жануарлар ұсталған орындарды дезинфекциялауды жүргізуді қоса алғанда белгіленген талаптарға сәйкес ауыл шаруашылық жануарларының бруцеллезі бойынша қолайсыз 9 пунктті сауықтыру. Көрсетілген сома ҚР Үкіметінің қаулысында көзделген және ауыл шаруашылық жануарлары мен құстардың туберкулезі мен бруцеллезінің алдын алу және күресудің 1999-2003 ж.ж. арналған бекітілген бағдарламасына сәйкес келеді.

067 Жануарлар мен құстардың тез тарайтын жұқпалы ауруларының тұтану ошақтарын оқшаулау және жою, олардың шекаралас мемлекеттерден Қазақстан Республикасының аумағына әкелінуіне жол бермеу,

- республикамыздағы тез тарайтын жұқпалы аурулардың 15 тұтану ошағын;
- эпизоотия пайда болған жағдайда шектес мемлекеттермен (5 ел) ветеринариялық-бақылау пункттерінде 50 пост ұйымдастыру;
- қауіп төндіретін жануарларды жою және ішінара құнын өтеу. Осы бағдарлама бойынша қаржыландыру көлемінің ұлғаюы ҚР-мен шектес мемлекеттердің аумағында жануарлардың ерекше қауіпті аурулары бойынша эпизоотиялық ахуалдың күрт қиындауына байланысты. Сондай-ақ бұл малдардың аса қауіпті ауруларының тұтануын мейлінше қысқа мерзімде жоюды және алынатын жануарлардың, өнімдердің және малдан өндірілетін шикізаттың залалын өтеуге байланысты.

Ауыл шаруашылық шикізатын ұқсатуды қалпына келтіру және дамыту мақсатында ұқсатушы кәсіпорындар үшін лизинг тетігін енгізу,

ұқсатушы кәсіпорындардың техникалық және технологиялық артта қалуын еңсеру, өнімнің бәсекеге қабілетін қамтамасыз ету, отандық экономиканың импортқа шиеленісте тәуелділігін еңсеру, ішкі рынокты отандық өндірістің жоғары сапалы мал шаруашылығы және өсімдік шаруашылығы өнімдерімен молықтыру.

Ауыл шаруашылық тауарын өндірушілер үшін ұқсату жабдықтарының лизингі бойынша сыйақы ставкасын азайту арқылы ауыл шаруашылық тауарын өндірушілер үшін ұқсату жабдықтарының құнын арзандату

Ұзақ мерзімді кредит беру есебінен ұқсатушы кәсіпорындарға айналым қаражатын толықтыру үшін берілетін банкі кредитінің пайыздық ставкасын (15%-ға дейін) жеңілдету

087 Ауыл шаруашылық тауарын өндірушілердің қаражатын тарту және осы мақсаттарға бөлінетін мемлекеттік кредит ресурстарын тиімді пайдалану арқылы ауыл шаруашылық өндірісіне кредит беру жүйесін ұйымдастыру. Қосымша 10 АНС құру

АНС құру және АНС-тың жарғылық капиталына корпорацияның өз жарғылық капиталының есебінен қатысуы арқылы аграрлық секторға кредит беру жүйесін ұйымдастыру

Табиғи сипаттағы дүлей апаттар салдарынан егіннің жойылуы және ерекше қауіпті аурулардан ауыл шаруашылық жануарларының өлім-жітімі кезіндегі залалдың бір бөлігін өтеу тәртібімен сақтандыру төлемдері арқылы ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерге қаржылық көмек көрсету мақсатында ауыл шаруашылығы бойынша сақтандыруды өтеу қорын құру

001 Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің орталық аппаратын және аумақтық бөлімшелеріне жүктелген функциялардың мейлінше тиімді орындалуына қол жеткізу үшін олардың қызметін қамтамасыз ету

2002 жылмен салыстырғанда 2003 жылға жоспарланған сомалардың өсуі 002 кіші бағдарлама бойынша аумақтық органдардың штат санын азайтудың есебінен ҚР АШМ орталық аппараты штат санының ұлғаюына байланысты

010 Ауыл шаруашылығы министрлігінің мемлекеттік қызметшілерінің кәсіби деңгейін арттыру. Шағын мамандандыру курстарын өткізу, өсімдіктерді қорғау және карантин, мал тұқымын асылдандыру ісі, ветеринария, тұқым және астық инспекциясы, ақпараттық-маркетингтік қызмет салаларында оқыту.

030 Ауыл шаруашылық өнімінің бәсекелестігін арттыру және агроөнеркәсіптік кешенді қазіргі өндіріс пен әлемдік сауданың

талаптарына сәйкестендіру мақсатында ауыл шаруашылық өндірісінің ғылыми-зерттеу базасын жетілдіру қажет. Осыған орай қосымша қаржыландыруды талап ететін, әзірлеу үшін қажетті ғылымы-зерттеу жобаларының саны 50-ге дейін артады.

079 Ауыл шаруашылығы саласындағы заңдарға сәйкес лицензиялауға жататын қызметтің түрлерін белгіленген тәртіппен лицензиялау. 14731 дана мөлшерінде бланк өнімін дайындау үшін қызметтер көрсетудің ақысын төлеу.

500 Мемлекеттік органдармен және мемлекеттік емес құрылымдармен, аумақтық басқармалармен жедел өзара іс-қимыл үшін Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің ақпараттық жүйесін қоса жүргізу, ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерді қажетті ақпаратпен қамтамасыз ету. Бөлінген арнаның ақысын төлеу, Интернет желісіне жалғану үшін абоненттік ақы төлеу, ақылы ақпаратқа ақы төлеу, Веб-сайтты ұстау, бөлінген арнаның және қосымша жалғанған нүктелердің ақысын төлеу (ҚР АШМ аумақтық басқармалары).

600 Мемлекеттік органдармен және мемлекеттік емес құрылымдармен, аумақтық басқармалармен оралымды өзара іс-қимыл үшін Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің ақпараттық-маркетингтік жүйесін құру және дамыту, ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерді қажетті ақпаратпен қамтамасыз ету. Ақпараттық-маркетингтік жүйенің одан әрі жұмыс істеуі үшін бағдарламалық өнімді енгізу, техникамен қамтамасыз ету. ҚР АШМ орталық аппаратының қызметкерлерін және ҚР АШМ аумақтық басқармаларын АқМЖ-ге қосу үшін компьютерлік және аппараттық жабдықтар сатып алу

Ауыл шаруашылық тауарын өндірушілер мен мемлекеттік органдардың арасында талдамалық және маркетингтік ақпаратты оралымды алмасуды қамтамасыз ету, саланы тиімді мемлекеттік реттеуді тиімді қамтамасыз ету және ауыл шаруашылық тауарын өндірушілер өндірген өнімді сатуға жәрдемдесу консультациялық фирмаларды құруға жәрдем көрсету, олардың жұмыстарын жүйелендіру және ауыл шаруашылық тауарын өндірушілерге консультациялық қызметтер көрсетудің бәсекелестік секторын одан әрі дамыту, әдістемелік материалмен қамтамасыз ету, фирмалардың консультанттарымен тренинг өткізу, сату мен сатып алуды ынталандыру

Топырақтың сортандануына зерттеу жүргізудің әдістемелік базасын әзірлеу

"Қазагрармелиосушар" ММ әдістемелік орталығының материалдық-техникалық базасын нығайту

Ауылдық округ деңгейінде статистик қызметкердің болуы егіс алаңдарының көлемі, егіннің жалпы түсімі, мал басы туралы мемлекеттік статистиканың анықтығын шұғыл арттырып, талдау жұмысын жүргізуге және салық салу мәселелеріндегі мемлекеттік саясатты айқындауға мүмкіндік береді

Эпизоотияға қарсы жоспарлы іс-шараларды сапалы және оралымды жүргізу, ветеринариялық-санитариялық тәртіп орнату, ветеринариялық қадағалауды жүзеге асыру, сондай-ақ тез таралатын жұқпалы аурулардың тұтануы кезінде санитариялық-карантиндік іс-шараларды дер кезінде өткізу үшін Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің аумақтық басқару органдарын арнайы автокөлікпен қамтамасыз ету

"Республикалық ветеринариялық зертхана" мемлекеттік мекемесінің материалдық-техникалық базасын нығайту және жаңарту. Қажетті жабдықпен және техникамен қамтамасыз етудің нәтижесінде ветеринарлық зертхананың қызметін жақсарту

201 Мемлекеттік мекемелердің: мемлекеттік комиссияның, облыстардағы ауыл шаруашылық дақылдарының сортын сынау жөніндегі инспектуралардың материалдық-техникалық базасын нығайту және жаңарту. Материалдық-техникалық базаны жақсартудың нәтижесінде мемлекеттік мекемелер функцияларын орындау тиімділігін арттыру

202 Карантиндік зертханалардың облыстық филиалдар желісінің ұлғаюына байланысты "Республикалық карантиндік зертхана" мемлекеттік мекемесінің материалдық-техникалық базасын нығайту және жаңарту қажет. Материалдық-техникалық базаны жақсартудың нәтижесінде мемлекеттік мекемелердің функцияларын орындау тиімділігін арттыру

203 "Республикалық жерсіндіру-карантиндік көшеттігі" мемлекеттік мекемесінің материалдық-техникалық базасын нығайту және жаңарту. Материалдық-техникалық базаны жақсартудың, моральдық жағынан ескірген техниканы жаңартудың, жаңаға ауыстырудың, кезең-кезеңмен толық жаңартудың нәтижесінде мемлекеттік мекемелердің функцияларын орындау тиімділігін арттыру

204 Гидрогеологиялық-мелиорациялық экспедициялардың материалдық-техникалық базасын нығайту

Жаңадан құрылатын "Республикалық диагностика мен болжамдардың әдістемелік орталығы" мемлекеттік мекемесінің жұмыс істеуін

қамтамасыз ету
Дәнді дақылдардың импортталатын тұқымдарын зерттеу жөніндегі республикалық ЖКК жұмысын ұйымдастыру. Карантиндік зиянкестермен, аурулардың қоздырғыштарымен және арамшөптермен залалдануды анықтауға импорттық материалын тексеру үшін көшеттіктерді материалдық-техникалық жарақтандыру.
Көшеттіктердің толық қажеттерін арнаулы жабдықпен және техникамен кезең-кезеңмен жарақтандыру қажет.
Агрохимиялық қызметтің ғылыми-әдістемелік орталығының ұйымдастырылуы және жұмыс істеуі мақсатында қажетті жабдықпен және техникамен материалдық-техникалық жарақтандыру

054 Ирригация және дренаж жүйелерін қайта құру есебінен Қазақстан Республикасында тұрақты суармалы ауыл шаруашылық өндірісін дамытуға жәрдемдесу, оларды пайдалануды және жөндеуді жетілдіру, фермерлер үшін ақпарат қызметін құру, ауыл шаруашылық тәжірибесінің мейлінше тиімді және өнімді әдістерін енгізу, заемшының ұйымдары мен ведомстволарының институционалдық мүмкіндіктерін нығайту
Бап бойынша шығыстардың ұлғаюы ХҚДБ заемдарының қаражатына ҚҚС-ын қаржыландырудың қажеттігіне байланысты

055 Суармалы және дренаж жүйелерін қайта құру есебінен Қазақстан Республикасында тұрақты суармалы егіншілікті дамытуға ықпал ету, оларды пайдалану мен жөндеуді жетілдіру, су пайдаланушылардың, фермерлік қожалықтардың және су ресурстарын басқару органдарының институционалдық мүмкіндіктерін нығайту

057 Қазақстандағы ауылдық кәсіпорындардың өндірістік қызметін жақсарту. Халықаралық Қайта құру және Даму Банкінің, басқа да қаржылық институттардың кредиттік ресурстарына қол жеткізуді қамтамасыз ету

082 Ирригация және дренаж жүйелерін қайта құру есебінен Қазақстан Республикасында тұрақты суармалы ауыл шаруашылығы өндірісін дамытуға ықпал ету, оларды пайдалануды және жөндеуді жетілдіру, фермерлер үшін ақпарат қызметін құру, ауыл шаруашылық тәжірибесінің неғұрлым тиімді және өнімді әдістерін енгізу, заемшының ұйымдары мен ведомстволарының институционалдық мүмкіндіктерін нығайту

083 Суармалы және дренаж жүйелерін қайта құру есебінен Қазақстан Республикасында тұрақты суармалы егіншілікті дамытуға ықпал ету, оларды пайдалануды және жөндеуді жетілдіру, су

пайдаланушылардың, фермерлік қожалықтардың және су ресурстарын басқару органдарының институционалдық мүмкіндіктерін нығайту

086 Қазақстандағы ауылдық кәсіпорындардың өндірістік қызметін жақсарту. Халықаралық Қайта құру және Даму Банкінің, басқа да қаржылық институттардың кредит ресурстарына қол жеткізуді қамтамасыз ету.

Қазақстандағы ауылдық кәсіпорындардың өндірістік қызметін жақсарту. Халықаралық Қайта құру және Даму Банкінің, басқа да қаржылық институттардың кредит ресурстарына қол жеткізуді қамтамасыз ету.

Қазақстандағы ауылдық кәсіпорындардың өндірістік қызметін жақсарту. Халықаралық Қайта құру және Даму Банкінің, басқа да қаржылық институттардың кредит ресурстарына қол жеткізуді қамтамасыз ету.

Ауыл шаруашылық өнімінің бәсекеге қабілеттілігін және ауыл шаруашылық секторын дамытудың тұрақтылығын арттыру, ауыл шаруашылық өнімін топтастырудың әлемдік жүйелерін енгізу, эпизоотиялық және фитосанитариялық жағдайды жақсарту, ауыл шаруашылық тауар өндірушілер мен аграрлық сектордың басқа да қатысушыларын ақпаратпен қамтамасыз етуді дамыту

"Қызылорда облысының ирригация-дренаж жүйелерін жетілдіру және су шаруашылығын жақсарту" жобасын (1-кезең) республикалық жобалардың тізбесіне енгізу үшін оған техникалық сараптама жүргізу

Қолданыстағы машина паркінің жұмыс істеу қабілетін қамтамасыз ету және сақтау жөніндегі іс-шараларды әзірлеу мен енгізу есебінен ауыл шаруашылық өндірісін техникамен жарақтандыру деңгейін арттыру, басымдықты және бәсекеге қабілетті ауыл шаруашылық техникасын, жабдықтар мен қосалқы бөлшектер өндіруді дамыту

Өндірісті технологиялық дайындау - 2000 мың АҚШ доллары; жабдықтар сатып алу - 10000 мың АҚШ доллары; құрылыс-монтаж және реттеу-іске қосу жұмыстары - 1000 мың АҚШ доллары. Қуаттылығы 90-147 квт. дизельдік двигателін әзірлеу - 150,0 мың АҚШ доллары; өндірісті технологиялық дайындау - 500,0 мың АҚШ доллары; жабдықтар сатып алу - 200,0 мың АҚШ доллары; двигательдерге жинақтаушы бөлшектер сатып алу - 1400 мың АҚШ доллары; двигательді сынақтан өткізу және сертификаттау - 20,0 мың доллары

Комбайндар үшін - 1300 мың АҚШ доллары; тракторлар үшін - 470,0 мың АҚШ доллары; ауыл шаруашылық машиналары үшін - 500,0 мың АҚШ доллары.

Бөлінетін қаржының көлемі тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджеттің жобасын республикалық бюджет комиссиясы қарауының нәтижесі бойынша заңдарда белгіленген тәртіппен нақтылануы мүмкін

7. Күтіліп отырған нәтижелер

Бағдарламаны іске асырудың нәтижелері мыналар болады:

елімiздің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесінің тұрақтылығын арттыру, аграрлық бизнес жүйесінің тиімділігін қалыптастыру, отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру және ішкі рынокта да, сыртқы рынокта да сату көлемін ұлғайта түсу, азық-түлік импортының деңгейін түсіру, ауыл шаруашылық өнімін мемлекеттік қолдау шараларын ұтымды ету, аграрлық азық-түлік кешенін мемлекеттік басқаруды оңтайландыру;

ауыл шаруашылығы салалары жалпы өнімінің, ауыл шаруашылық өнімдерін ұқсатудың, машина жасаудың, минералдық тыңайтқыштар өндірудің көлемін өсіру әлеуетінің алдын-ала жасалған есептеулері Бағдарламада көзделген шараларды іске асырудың нәтижесінде олардың көлемін 117,8 млрд. теңгеге, соның ішінде:

ауыл шаруашылығы және ауыл шаруашылық өнімдерін ұқсату бойынша - 90,1 млрд. теңгеге;

ауыл шаруашылық техникасы (трактор) бойынша - 5,6 млрд. теңгеге;

минералдық тыңайтқыштар өндіру бойынша - 22,1 млрд. теңгеге ұлғайтуға болатынын;

мультипликациялық тиімділік нәтижесінде - экономиканың басқа салаларының көлемін ұлғайтуды қамтамасыз ету, салық базасы мен бюджетке кірістердің түсуін кеңейту, кедейшілік пен жұмыссыздықты азайту, халықтың табысы мен тұрмыс дәрежесін арттыру мүмкін екендігін көрсетіп отыр.

Аграрлық азық-түлік бағдарламасының тиімділігін бағалау ---

Өлшемдер ! Нәтижелері

Халықты азық-түлікпен қамтамасыз етудің және қамтамасыз ету жүйесінің тұрақтылық деңгейін сипаттаушы

Азық-түлікке жеке және экономикалық қол жеткізудің деңгейі	Импортталатын шай және дәмдеуіштер сияқты ауыл шаруашылық өнімдерінің дәстүрлі өсірілмейтін түрлерінен басқа, тамақтанудың ұлттық стандарттарына сәйкес негізгі тамақ өнімдеріне халықтың жеке қолжетімділігі қамтамасыз етілетін болады; аймақтар бойынша халықтың әртүрлі жіктері үшін экономикалық қолжетімділік олардың даму деңгейін теңестіруге, экономика салаларын, соның ішінде ауыл шаруашылығын одан әрі экономикалық өсіруді қамтамасыз етуге, кедейленген халықтың (әсіресе ауылдағы) еңбек әлеуетін іске асыруы үшін мемлекеттің жағдай жасауына, халықтың әлеуметтік осал жіктеріне әлеуметтік көмек көрсетудің атаулылығын күшейтуге бағытталған аймақтық саясат жүргізудің есебінен қамтамасыз етілетін болады
Ішкі тұтыну рыногындағы тамақ өнімдері импортының үлес салмағы	Ауыл шаруашылық өнімін ұқсататын тамақ өнеркәсібін дамыту негізінде импортты ауыстыру есебінен ішкі рыноктағы тамақ өнімдерінің импорты едәуір азайтылатын болады
Мемлекеттік материалдық резервтер жүйесінде азық-түлік запастарының болуы	Нормативтерге сәйкес негізгі тамақ өнімдері бойынша мемлекеттік запастардың қажетті көлемі қамтамасыз етілетін болады (құпия)
Ел халқының тұтыну нормаларының стандарттарын қамтамасыз ету үшін тамақ өнімдерін өндірудің қажетті көлемін сипаттайтын бастапқы мәндер	Негізгі тамақ өнімдерін өндіруді қамтамасыз ету бастапқы мөлшерден төмен болмайды (6-кесте)
Тамақ өнімдерінің сапа және қауіпсіздік стандарттарына сәйкестігінің деңгейі	Өндірістің және тамақ өнімінің сапасын байқаудың техникалық және технологиялық нормативтері жануарлардан өндірілетін және өсімдіктен алынатын өнімге арналған ИСО-9000 сапа жүйесінің негізінде әзірленіп енгізілетін болады; "Ветеринария туралы" Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес ветеринария

	жөніндегі нормативтік-құқықтық актілерді әзірлеу және енгізу аяқталады; ветеринариялық және карантиндік зертханалар қазіргі заманғы жабдықтармен және аппаратурамен қайта жарақтандырылатын болады; халықаралық стандарттарға үйлестірілген тамақ өнеркәсібінің өніміне арналған МЕМСТ енгізілетін болады
Ауыл шаруашылық өндірісі мен ұқсатуды дамытудың тиімділігін сипаттаушы	
аграрлық бизнес пен ұқсату кәсіпорындары кірісінің деңгейі	сату рыноктарымен теңгермеленген ауыл шаруашылық өнімі мен тамақ өнімін өндіруді дамыту аграрлық сектор мен ұқсату салаларының тұрақты кірістілігі үшін негіз болады, рентабельді өнім өндірудің деңгейін арттырады
Ғылыми негізделген агротехнологиялар мен ұқсату технологияларын қолдану деңгейі	ауыл шаруашылық өнімін сату рыноктарының қажеттері мен көлеміне сәйкес егіс алқаптарын оңтайландыру жүргізіледі, егіншілікте ғылыми негізделген ауыспалы егістер және аймақтар үшін мамандандырылған технологияларды қолдану деңгейі жоғарылатылады, ауыл шаруашылығы өндірісін энергиямен жабдықтауды және химияландыруды өсіру қамтамасыз етіледі, элиталық тұқымдарды және асыл тұқымды жануарлар ұрықтарын қолдану негізінде ауыл шаруашылығы дақылдарының түсімділігі мен жануарлардың өнімділігі арттырылады. Тамақ өнеркәсібін жаңғырту және ауыл шаруашылық өнімін түбегейлі өңдеудің жаңа технологияларын қолдану кеңейтіледі
Азық-түліктің ішкі рыногындағы негізгі тамақ өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігі	салықты реттеу, тауар өндірушілердің кредит ресурстарына қолжетімділігі, орынды тариф саясаты жөніндегі шаралар отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру мен импорт алмасу көлемін өсіруге негіз болады
Сыртқы сауда айналымының жағымды сальдосы	Астық пен оның өңделген өнімдерінің экспортын ұлғайту, ішкі тұтыну үшін ауыл шаруашылығы өнімінің басқа түрлерін түбегейлі өңдеудің көлемін ұлғайту және импорттық ұқсас өнімді

	ығыстыру арқылы сыртқы рыноктарды кеңейту экспорт көлемін ұлғайтуға және ауыл шаруашылық өнімі мен тамақ өнімдерінің импортын азайтуға мүмкіндік береді.
Ауыл шаруашылығы өнімін өндіру көлемінің және сату рыноктарының теңгерімділігі	Ауыл шаруашылық өнімінің және азық-түліктің негізгі түрлерін өндіру мен пайдаланудың балланстары 53, 54, 55-кестелерде берілген.
Халықты еңбекпен қамтудың өсуі	2003 жылы - 16 мың, 2004 ж. - 13 мың, 2005 ж. - 14 мың қосымша жұмыс орнын ашу көзделіп отыр.
Аграрлық азық-түлік кешенін мемлекеттік реттеудің деңгейін сипаттаушы	
Аграрлық-өнеркәсіптік сектордағы нарықтық өндірістің қажеттеріне заңдар базасының сәйкестігі	"Ауыл шаруашылық өндірісі мен ауыл шаруашылық өнімдерін өңдеу салаларын мемлекеттік қолдау туралы", "Ауыл шаруашылық өндірісін сақтандыру туралы", "Су пайдаланушылардың бірлестіктері туралы" заңдар әзірленетін болады, Салық кодексіне, Су кодексіне, "Жер туралы" және "Астық туралы" заңдарға өзгерістер мен толықтырулар енгізілетін болады, осының нәтижесінде аграрлық-өнеркәсіптік сектордағы қатынастар ретке келтірілетін болады
Ауыл шаруашылығы мақсатындағы тауарлар мен көрсетілетін қызметтерге кедендік-баж және салық режимі	Ауыл шаруашылық өніміне және ұқсату саласының өніміне импорттық кеден бажының тиімді (оңтайлы) ставкаларына талдау жасау және мемлекеттік қолдаудың қажетті деңгейін анықтау мемлекеттік реттеу жүйесін оңтайландырады
Тамақ өнімдеріне баға белгілеуді реттеу деңгейі	Баға белгілеуді реттеу экономикалық ықпал ету арқылы жүзеге асырылады, бағаның мониторингі жүргізіліп, отандық өнімнің бағалық бәсекелестігін өсіру жөнінде шаралар қолданылады
Ауыл шаруашылық өнімін және тамақ өнімдерін өндіруді мемлекеттік бақылау мен қадағалау жүйесі	Мемлекеттік бақылау және қадағалау жүйесі: республика аумағында фитосанитариялық және эпизоотиялық қолайлы жағдайды қамтамасыз етеді, астық ресурстарын тиімді пайдалану, элиталық тұқым шаруашылығы мен асыл тұқымды мал шаруашылығының сапасын арттыру бойынша жағдай жасайды; ИСО-9000 енгізу базасында

тамақ өнімінің сапасын жақсартуды және ветеринариялық-карантиндік зертханаларды қазіргі заманғы талаптарға сай келетін жабдықтармен жарақтандыруды қамтамасыз етеді

Ауыл шаруашылық өнімін және тамақ өнімдерін өндіруді мемлекеттік қолдау мөлшері	Отандық өнімнің бәсекеге жарамдылығын арттырудан мейлінше жоғары тиімділікке қол жеткізу және бюджеттік қаржыландыруды нысаналы бағыттау мақсатында ауыл шаруашылық өндірісі мен ауыл шаруашылық өнімін ұқсату саласын мемлекеттік қолдау деңгейі оңтайландырылатын болады

53-кесте

Ауыл шаруашылық өнімінің ең маңызды түрлерін өндіру (мың тонна)

	2001 ж. бағалау	2002 ж. болжам	2003 ж. болжам	2004 ж. болжам	2005 ж. болжам
Астық (өңделгеннен кейінгі салмағы)	15896,3	12000,0	12500,0	13000,0	14000,0
соның ішінде: бидай (барлығы)	12710,0	9700,0	10300,0	10700,0	11000,0
арпа (барлығы)	2240,1	1950,0	1980,0	2000,0	2020,0
күздік қара бидай	43,7	55,0	63,0	70,0	77,0
бұршақ тұқымдастар	31,1	30,0	40,0	50,0	60,0
жүгері дәні	320,1	300,0	310,0	330,0	350,0
күріш	198,7	218,0	220,0	220,0	220,0
Майлы дақылдар, барлығы	183,8	185,0	190,0	205,0	220,0
соның ішінде:					
Күнбағыс	148,9	112,0	123,0	133,0	140,0
Шиті мақта	412,8	300,0	300,0	300,0	300,0
Қант қызылшасы (фабрикалық)	283,0	320,0	375,0	450,0	525,0
Темекі	14,6	14,6	14,6	14,6	14,6
Картоп	2192,4	1700,0	1700,0	1700,0	1700,0
Көкөністер	1783,6	1700,0	1700,0	1700,0	1700,0
Бақша дақылдары	519,9	430,0	420,0	410,0	400,0

Жеміс-жидек	173,9	210,0	215,0	220,0	225,0
Жүзім	43,4	38,5	40,0	41,5	43,0
Мал мен құс еті (сойыс салмағы)	654,5	672	691	712	735
Сүт	3923	4020	4120	4250	4380
Жұмыртқа	1855,4	1920	1990	2060	2140
Жүн	23,6	24,3	25,1	26	27
Тері шикізаты: ірі	1976	2030	2100	2180	2300
ұсақ	5289	5450	5630	5800	6000

54-кесте

Ауыл шаруашылық дақылдарының егіс алаптары

(мың га)

	2001 ж. бағалау	2002 ж. болжам	2003 ж. болжам	2004 ж. болжам	2005 ж. болжам
Барлық егіс алаптары	16725,7	16970,0	17151,0	17280,0	17400,0
соның ішінде:					
дәнді дақылдар	13178,8	13450,0	13570,0	13680,0	13808,0
соның ішінде: бидай (барлығы)	10826,8	11100,0	11000,0	11000,0	11000,0
арпа (барлығы)	1744,5	1787,0	1800,0	1825,0	1850,0
күздік қара бидай	43,3	64,2	70,0	78,0	85,0
бұршақ тұқымдастар	23,9	30,0	40,0	50,0	60,0
жүгері дәні	88,8	95,4	103,0	111,0	120,0
күріш	71,4	68,9	67,0	66,0	65,0
Майлы дақылдар - барлығы	349,5	310,0	340,0	370,0	400,0
соның ішінде: күнбағыс	255,4	224,0	245,0	265,0	280,0
Мақта	184,7	180,6	181,0	181,0	181,0
Темекі	8,1	8,2	8,2	8,2	8,2
Қант қызылшасы (фабрикалық)	19,7	21,0	25,0	27,0	30,0
Картоп	164,7	165,0	165,0	165,0	165,0
Көкөністер	107,4	110,0	110,0	110,0	110,0
Бақша дақылдары	41,3	42,8	40,0	40,0	40,0
Жеміс-жидектер	58,5	60,0	61,0	62,0	63,0

Жүзім	10,9	11,0	11,2	11,4	11,6

55-кесте

Шикізаттың, өндірістік-техникалық мақсаттағы өнімдердің және тұтыну тауарларының ресурстары және ең маңызды түрлерінің пайдаланылуы

	2001 ж. есеп беру	2002 ж. бағалау	Болжам 2003 ж.	Болжам 2004 ж.	Болжам 2005 ж.	2005 ж. 2002 ж. %-бен
Ет және ет өнімдері, мың тонна						
Ресурстар						
Кезең басындағы запастар	51,3	51,0	52,0	53,0	54,5	106,9
өндіріс	654,5	672,0	691,0	712,0	735,0	109,4
импорт - барлығы	47,5	46	43,2	31,4	24,5	53,3
барлық ресурстар	753,3	769,0	786,2	796,4	814,0	105,9
Пайдалану	х	х	х	х	х	х
экспорт - барлығы	5,9	6,5	9,5	13,5	18,5	284,6
тұтыну және баска пайдалану	696,4	710,5	723,7	728,4	741,0	104,3
Кезең аяғындағы запастар	51,0	52,0	53,0	54,5	54,5	104,8
Сүтке есептегенде сүт және сүт өнімдері, мың тонна						
Ресурстар						
Кезең басындағы запастар	602,0	643,0	660,0	670,0	670,0	104,2
өндіріс	3923,0	4020,0	4120,0	4250,0	4380,0	109,0
импорт - барлығы	263,8	230,0	195,0	165,0	140,0	60,9
барлық ресурстар	4788,8	4893,0	4975,0	5085,0	5190,0	106,1
Пайдалану	х	х	х	х	х	х
экспорт - барлығы	1,5	4,0	8,0	16,0	30,0	750,0
тұтыну және басқа пайдалану	4144,3	4229,0	4297,0	4399,0	4510,0	106,6

Кезең аяғындағы запастар	643,0	660,0	670,0	670,0	650,0	98,5

Өсімдік майы, мың тонна

Ресурстар						
Кезең басындағы запастар	26,1	26,1	23,8	18,3	8,3	31,8
өндіріс	60,2	68,2	75,0	80,0	98,0	143,7
импорт - барлығы	89,9	82,0	75,0	68,0	60,0	73,2
барлық ресурстар	176,2	176,3	173,8	166,3	166,3	94,3
Пайдалану	х	х	х	х	х	х
экспорт - барлығы	2,0	2,5	3,5	4,0	4,0	160,0
тұтыну және басқа пайдалану	148,1	150,0	152,0	154,0	156,0	104,0
Кезең аяғындағы запастар	26,1	23,8	18,3	8,3	6,3	26,5

Жұмыртқа, млн. дана

Ресурстар						
Кезең басындағы запастар	327,3	320,0	300,0	280,0	250,0	78,1
өндіріс	1855,4	1920,0	1990,0	2060,0	2140,0	111,5
импорт - барлығы	44,8	37,0	29,0	20,0	10,0	27,0
барлық ресурстар	2227,5	2277,0	2319,0	2360,0	2400,0	105,4
Пайдалану	х	х	х	х	х	х
экспорт - барлығы	1,9	3,5	6,0	11,0	16,0	457,1
тұтыну және басқа пайдалану	1905,6	1973,5	2033,0	2099,0	2164,0	109,7
Кезең аяғындағы запастар	320,0	300,0	280,0	250,0	220,0	73,3

Сары май, мың тонна

Ресурстар						
Кезең басындағы запастар	3856,5	4250,1	4250,1	4250,1	4250,1	100,0
өндіріс	4700,0	4800,0	4900,0	5100,0	5300,0	110,4
импорт - барлығы	7114,0	6747,0	6392,0	5919,0	4300,0	63,7
барлық ресурстар	15670,5	15797,1	15542,1	15269,1	13850,1	87,7
Пайдалану	х	х	х	х	х	х
экспорт - барлығы	35,0	45,0	55,0	50,0	50,0	111,1
тұтыну және басқа пайдалану	11385,4	11502,0	11237,0	10969,0	9550,0	83,0

Кезең аяғындағы запастар	4250,1	4250,1	4250,1	4250,1	4250,1	100,0

Ұн, мың тонна

Ресурстар						
Кезең басындағы запастар	348,9	136,6	168,6	148,6	135,6	99,3
өндіріс	1137,9	1450,0	1500,0	1550,0	1600,0	110,5
импорт - барлығы	35,8	32,0	30,0	27,0	25,0	78,1
барлық ресурстар	1522,6	1618,6	1698,6	1725,6	1760,6	108,8
Пайдалану	х	х	х	х	х	х
экспорт - барлығы	168,0	200,0	250,0	270,0	280,0	140,0
тұтыну және басқа	1218,0	1250,0	1300,0	1320,0	1350,0	108,0
Кезең аяғындағы запастар	136,6	168,6	148,6	135,6	130,6	77,5

Мақта талшығы, мың тонна

Ресурстар						
Кезең басындағы запастар	25,7	51,5	52,0	58,0	60,0	116,5
өндіріс	111,9	90,0	101,0	102,0	105,0	116,7
импорт - барлығы	25,8	22,5	21,0	20,0	18,0	80,0
барлық ресурстар	163,4	164,0	174,0	180,0	183,0	11,6
Пайдалану	х	х	х	х	х	х
экспорт - барлығы	96,2	96,0	98,0	100,0	102,0	106,3
тұтыну және басқа пайдалану	15,7	16,0	18,0	20,0	25,0	156,5
Кезең соңындағы запастар	51,5	52,0	58,0	60,0	56,0	33,1

Астық, мың тонна

Ресурстар						
Кезең басындағы запастар	8851,0	12365,0	10255,5	10563,1	10191,1	82,4
өндіріс	15896,3	12000,0	12500,0	13000,0	14000,0	116,7
импорт - барлығы	21,3	16,5	16,5	17,0	17,0	103,0
барлық ресурстар	24768,6	24381,5	22772,0	23580,1	24208,1	99,3
Пайдалану	х	х	х	х	х	х
экспорт - барлығы	3308,4	6500,0	4448,9	5500,0	5500,0	84,6
ішкі пайдалану	9095,2	7626,0	7760,0	7889,0	8044,0	105,5

Кезең соңындағы запастар	12365,0	10255,5	10563,1	10191,1	10664,1	104,0

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК